

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre. .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Hol az igazság?

(Hegedüs Sándor m. kir. kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata alkalmából.)

A községi adó s hasontermészetű adó mentessége iránt az 1886 évi XXII. t.-c. 138. §-a és az 1893. évi IV. tc. 15. §-ai tartalmaznak bizonyos intézkedéseket.

Az 1886. évi XXII. községi törvény 138. §-a így szól: »Az *állam hivatalnokai*, a *katonatisztek*, *honvédtisztek*, a *törvényhatósági tisztviselők* és *hivatalnokok*, a *néptanítók* és kis- és nagyközségekben a *kör-, illetőleg községi jegyzők*, hivatalaik után járó fizetéseikről, illetőleg nyugdíjaikról *községi adót nem fizetnek*.

»Hasonlóan nem fizetnek a *lelkészek* sem azon javadalmaikról, melyeket kizárólag az illető egyházi községben viseltlelkészi hivataluk után élveznek.«

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló 1893. évi IV. t.-c. 15. §-a pedig így szól: »A fizetésre, valamint a nyugdíjra és ellátásra kivetett állami adó után törvényhatósági vagy községi adó s utadó nem vethető ki s az *állami tisztviselők*, *altisztek* és *szolgák* e minőségükben az 1890. évi I. t.-c. 25. §-án alapuló 3 kézi napszám teljesítésére, illetve megváltására sem kötelezhetők.

A lakpénz, valamint a működési pótlék sem állami, sem törvényhatósági vagy községi adóval (utadóval), sem szolgálati díjjal nem terhelhetők.«

E két törvény, mint látjuk, a *községi adó fizetése alól mentesít bizonyos társadalmi osztályokat*; a többek között mentesíti az állami tisztviselőket is. A törvény nem határozta meg az állami tisztviselő fogalmát, nem sorolta fel taxative azon hivatali állásokat, melyeknek viselői állami tisztviselőknak tekintenek s miért is a gyakorlati életben bizonyos ingadozások állottak be e tekintetben. Így a többek közt a *közgazgatási bíróság kimondotta*, hogy a *magyar államvasutak tisztviselői nem állami alkalmazottak* s így a *községi pótdadók megfizetésére kötelezhetők*. Ezzel szemben előzőleg pedig a kir. kuria

mondotta döntvényileg ki, hogy a *m. államvasutak alkalmazottai államhivatalnokok*.

A közigazgatási bíróság ítéletének meghozataláig s azóta is a városok és községek egyaránt megterheltek a vasúti tisztviselőket községi pótdadóval, bár ez igen nagy elégtelenségre, kérvényezésre adott okot; minek és a két legfelsőbb bíróság ellentétes ítéletének következménye az, hogy Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter úr a napokban benyújtotta törvényjavaslatát a képviselőháznak, melyben nemcsak a jövőre, hanem még jogerős ítélettel szemben a multa nézve is mentesíteni akarja a vasútasokat, mint állami tisztviselőket a községi s más hasontermészetű közszolgáltatások alól.

Nem akarok e helyen bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni, csakis nagyjából akarok rámutatni azon ellentétre, mely az autonómikus testületek, s az állam alkalmazottai között a közszolgáltatás teljesítése, illetve viselése tekintetében van

Mindenek előtt konstatálnunk kell, hogy úgy fentidézett két törvényes intézkedés, valamint Hegedüs Sándor törvényjavaslata a tudomány szempontjából, társadalmi socialistikus szempontból *ma, az általános teherviselés korszakában súlyos kifogások alá esnek*.

A társadalmi és pénzügyi tudomány, de különösen általános teherviselés szempontjából *egyáltalában nem helyeselhető az állami tisztviselők adómentesítése, nem különösen akkor midőn az ugyanazon foglalkozási ágban működő nem állami tisztviselők nem mentesítetnek sem a községi, sem az állami, sem semmitéle közszolgáltatások alól; vajjon mivel tudja az állam megindokolni tisztviselőinek adómentességét? Az állami tanintézeteknél alkalmazott tanárok minő címen részesülnek különböző kedvezményekben s így községi adómentességben is, mivel lehet azt megindokolni? Miért nem részesülnek a felekezeti tanárok mindazon kedvezményekben, melyekben az állami tanárok részesülnek? Talán a felekezeti tanárok nem eléggé jó hazafiak, talán nem azt a célt szolgálják, nem ugyanazt a munkát végzik, stb. stb.? Mindezek olyan kérdések, melyekre*

megnyugtatóul szeretnénk elfogadható feleletet kapni, mert azt hiszem, hogy a *kiváltságok osztogatásának a kora lejárt s az államnak nem áll érdekében a kiváltságok szaporítása, az ugyanazon osztályok között a gyűlölségek felkeltése*. A kormánynak nem az adómentességek kiterjesztésére, s minél több kedvezmények osztogatására kell törekednie, hanem az *adómentességek s fent idézett törv. intézkedés megszüntetésére s a kedvezmények megszorítására*.

A polgári jog és kötelesség legyen minden állampolgárra egy, ne szenvedjen az sem megszorítást, sem kibővítést semmi nemű kiváltságos intézkedéssel, mert akkor, mikor a törvényhozás egyik polgár terhéről leveszi a közszolgáltatások teljesítését, nem gonaolja, hogy ugyanakkor emeli a többi állampolgárok terhét. A fizetés elégtelenségével, illetve kicsinységével nem indokolható az adókedvezmények osztogatása, mert ha kicsiny a fizetés, azon nem az által kell segíteni az államnak, hogy a mások követelésének kifizetése alól felmenti tisztviselőit, mások terheinek emelésével, a maga követelését, állami adóját pedig nem engedi el, *hanem ily esetben gondoskodjék az államtisztviselőinek illő szerű jövedelméről*, de nem privilegiumok osztogatása által.

Eddig az adómentességeket mindig az állami tisztviselők fizetésének kicsinységével indokolták meg? Vajjon olyan indok-e ez, melyet így általánosságban elfogadhatunk-e? Azt hiszem, hogy nem, mert hiszen minden állami tisztviselő községi s más hasontermészetű adó alól mentes, akkor is, ha 20,000 forint fizetése van; minden állami tanár községi adómentes, miért, mert *állami*, mert a sokkal kisebb, mostohább fizetés mellett alkalmazásban levő *telekezeti tanár fizeti a magas, még egyszer olyan nagy községi pótdót*, mert *a községi pótdó nem az államé, hanem a községé*; hol van itt az igazság, hol keressük itt magunkra nézve azt, mi reánk megnyugtatólag hatna? Nem találjuk meg a megnyugtatót, mert az *adóviselés általános polgári kötelesség, és azért, mert az állam oly közszolgáltatást enged el, mely egy autonómtestület részére lett volna teljesítendő*.

Mi kívánjuk, sőt sürgetjük a szellemi munkások tisztességes és illő javadalmazását, de nem ily módon, hanem a fizetések rendezése útján. Elvárjuk továbbá, hogy a magyar kormány a felekezeti tanárokat, kik ugyanazt a célt szolgálják, mit az állami tanárok, csak hogy nagyobb áldozattal és önmehtagadással, kiktől eddig minden támogatást megtagadott, sietni fog ugyanolyan támogatásban részesíteni, mint az állami tanárokat, mert hiszen *ezek is állami cél* elérésére, a polgárok szellemi és anyagi boldogságára törekednek, csak hogy, mint mondám, sokkal nehezebb körülmények közt.

Mi teljes elismeréssel adózunk a miniszter úrnak azon nemes célért, melyet megvalósítani akar, mi csak az eszközöket nem helyeseljük; ugyanezen nemes gondolkodás vezesse tetterejét cselekvésre *egyházi életünkben*, mert hisz ezen a téren igen nagy elmaradások vannak; például a tanárok javadalmazásának kérdésénél stb.

Ha minden téren a *hasonló munkások hasonló javadalmazására törekszünk és pedig egyesek és összeeségek sérelme és megkülönböztetése nélkül, akkor nem fogjuk kérdezni, hol az igazság?*

Dr. Szabó Sándor.

Vallástani kézikönyvek,

a népiskolák számára írta, Bodor János zágoni ref. pap. Kiadja a zágoni ref. egyház.

— Észrevetelek a Vajda F. bírálataira. —

Vajda Ferenc kartársam e b. lap 46. és köv. számaiban részletesen ismerteti és méltatja Bodor János zágoni lelkésznek a népiskolák számára írt vallástani kézikönyveit, s ezek közül a „Kis tanulók hit- és erkölcsstanát“ és ehez tartozó Vezérkönyvet sikerült, az ó- és új-szövetségi történeteket pedig használható könyveknek itéli. Nem vonom kétségbe, hogy Vajda F. nagy szaktudással és a vallásos nevelés ügye iránti szeretettel foglalkozik a szóban levő művekkel; de azért bírálata teljesen elfogulatlan még sem nevezhető. Nem, mert bíráló a helyett, hogy a népiskolai vallástani kézikönyvek szerkesztésénél eddig általánosan követett irányelveket venné alapul. ismertetése folyamán nem egyszer egészen új elveket állít föl s első sorban azt vizsgálja, hogy Bodor János a maga műveiben ezeket az elveket érvényesítette-e? Ezen az alapon aztán elítéli vagy kifogásolja azt, a mit egy elfogulatlan, objektív bírálónak nem volna szabad kifogásolnia, s éppen azért bírálata helyenként egy kis rektifikációra szorul.

Engedje meg azért a Nt. Szerkesztő ur, hogy a Vajda Ferenc bírálataira, az igazság érdekében, néhány helyreigazító megjegyzést tegyek s ezzel kapcsolatban pár szóval elmondjam igénytelen véleményemet a jelzett vallástani könyvekről.

Vajda Ferenc bírálataiban rendre veszi a négy könyvet: először a „Kis tanulók hit- és erkölcsstanát“ és az ehez írt Vezérkönyvet, aztán az ó-szövetségi történeteket s végül az új-szövetségi elbeszéléseket ismerteti. Legyen szabad nekem is megjegyzéseimben ezt a sorrendet követni.

Vajda F. kevésnek találja azt a tananyagot, a mit Bodor J. a „Kis tanulók hit- és erkölcsstanát“-ban az elemi iskola I. II. osztályai számára kijelöl, s kibővítendőnek véli azzal, »a mit szerző elhagyott: egy pár *egyházi énekkel*, meg egy néhány *bibliai történettel* és erkölcsi irányu verssel«... Lehet, hogy bíráló a saját növendékeivel a Bodor J. könyvében felölelt tananyagnál többet képes elvégezni, de biztosíthatom őt arról (a mit talán V. F. maga is tapasztalt), hogy az iskolák 80%-ában ennyire sem mennek. Az egyházi énekek tanítása kétségkívül elengedhetetlen járuléka a vallástanításnak, csak hogy a kettőt chaosszá zavarni nem szabad. Az, hogy a szerző az egyházi énekek tanítását nem öleli fel: egészen természetes, mert ő itt a speciál vallástanítás anyagát adja, még pedig bizonyos rendszerben. És éppen ez a rendszer zárja ki — a mit bíráló lehetségesnek és szükségesnek tart — hogy itt

már, a tananyag bővítése végett, bibliai történetek is vehetők fel, mert ez az ide-oda kapkodás a szerző által követett rendszert teljesen összekuszálná s a tanítás sikerét veszélyeztetné.

Tévedésen alapul bíráló azon állítása is, hogy «mi a *gyakorlatból*, az erkölcsi történetekből abstraháljuk az elméletet», mig Bodor J. éppen „*megfordítva*“ A mily helyesen abstrahál bíráló, ép oly jogosulatlan azt állítani, hogy szerző *megfordítva* cselekszik. Avagy a mindennapi (családi és társadalmi) élet, mely a gyermekek szeme előtt foly le, nem inkább *gyakorlat*, mint az erkölcsi történetek? És mikor Bodor J. innnen, a a gyakorlati életből indul ki, s azután rendet tartva tér át a gyakorlatnak közvetlen szemlélet tárgyát nem képező és így távolabb eső részére, az erkölcsi történetekre: mi úgy találjuk, hogy nem «megfordítva» jár el, hanem egész helyesen érvényesíti a bíráló által mintegy *szembeállítva* hangsúlyozott elvet. És nem következik-e Bodor J. rendszerében fokozatosan a III. osztály részére adresszált oly tananyag (ó-szöv. történetek), melyből, a rendszer minden diffikultálása nélkül, vehető fel — ha ugyan erre sor kerül — a II. osztályban is, de semmi esetre sem soron elől!

Bíráló kifogásolja ezt a kifejezést: „Jézus tanította a mi *református* vallásunkat“ El kell ismernünk, hogy csakugyan bizonyos kirívó vonás ez azon az általános ker. valláserkölsi színezeten, mely a könyvecskén átvonul. De éppen ez mutatja, hogy mennyire hiú törekvés az, ha mai napság — a katolikusok példájára hivatkozva — lépten-nyomon a felekezeti kiemelését hangoztatjuk. A protestáns felekezeti színezet ott van a vallásos nevelésben, ha a keresztyénség alapelveit tisztán a szívekbe plántáljuk, s mihelyt a katolikusok példáját akarjuk követni, olyan kijelentésekre jutunk, a melyek ellen ugyan kifogásunk alig lehet, mégis el-»igy-amugyozni« szeretnők — vagy a mint bíráló mondja: „no hát, ha könnyebb megértés végett, *szóval* ezt így fejezzük is ki, de könyvbe még sem így írjuk le“ Nos hát hogyan, ha *ezt* akarjuk hangsúlyozni? Mert nézetünk szerint, ez feltétlenül hangsúlyozandó és hangsúlyozható. Bíráló azon megjegyzésével szemben, hogy Jézus «csak a keresztyén vallást tanította», igenis állítjuk, hogy az a ker. vallás a református vallás; különben magunk is a katolikus vagy a gör. keleti vallást (a melyikről azt tartjuk, hogy a Jézus vallása) kezdenők tanítani.

A *Vezérkönyv* bírálatánál úgy találjuk, hogy Vajda F. általános szempontokból, holmi exempláriumok után állítja fel a maga kívánalmait. Ezek a kívánalmak lehetnek jogosultak általánosságban, t. i. ha valaki nem egy kézi könyvhöz, hanem általában a népiskolai vallásitanításhoz ír vezérkönyvet. A Bodor J. «Vezérkönyve» a «kis tanulók hit- és erkölestaná»-hoz készült; annak használatában kíván vezetni. S ítéletem szerint ennek eleget is tesz, mert kérdésekre bontva minden oldalról megvilágosítja a tankönyv tartalmát, illetőleg gyakorlati utmutatást ad arra nézve, hogy miként kell azt megvilágítani. Tévesnek tartjuk tehát bíráló azon követelését, hogy ebbe a Vezérkönyvbe — a tankönyvben lévőkön kívül — más imádságok, versek stb. is lettek volna felveendőek. Ha ezeknek kimaradása hiány, akkor a tankönyvnek a hiánya. A vezér-

könyvben nem a tananyag *kibővítésére*, hanem *megvilágítására* van szükség. Ez pedig a kérdésekre boncolásban meg van, mert itt a kérdésekre boncolás nem csupán (mint bíráló találja) a tankönyv elkérdezése, hanem az abban felölelt tananyag fejtegetése és az eltérő nézeteknek — a hol erre tér nyílik — megvilágítása. Csakhogy mindez nem akar nagyobb szabású lenni, mint a tárgy egyszerűsége kívánja.

Bírálónak a „parallel helyek“ felsorolására vonatkozó kívánságát alig értjük. Talán azt akarja mondani (a mire példákat is idéz), hogy az imákhoz még imákat, az erkölcsi utasításokhoz még ilyeneket kellett volna felsorolni? Erre a kérdésre, illetőleg kívánságra, a fennebbieken megadtuk a feleletet; itt újra hangsúlyozzuk, hogy egy megnevezett kézikönyvhöz írt vezérkönyvben a tananyag ilyen kitoldozásának nincs értelme. Hiszen tapasztalatból tudjuk, hogy sokkal közelebb vezet az imádkozás átplántálásához, ha valakivel megértetjük, hogy bármely szavakban tárjuk fel szívünket Isten előtt, az mind ima, mintha egy sereg parallel imádsággal ismertetjük meg.

Az elmondottak alapján Bodor Jánosnak mind a két uttörő munkáját: úgy a «kis tanulók hit és erkölestaná», mint a hozzátartozó «Vezérkönyvet», minden tekintetben sikerült és eredményesen használható könyveknek itéljük, a melyeknek közrebocsátása által szerző a valláserkölsi nevelés ügyének igen nagy szolgálatot tett. Ez a két kis könyv igazi vezérlő szövétnek a népiskola I. II. osztályának hitoktatóira nézve, a kik közül eddig a legtöbben — mondjuk meg őszintén — csak tapogatóztak, ide-oda kapkodtak, vagy — megbízható kalauz hiányában — téves uton jártak. Bodor János másfél évtizeden át szerzett közvetlen tapasztalata alapján megmutatja az utat, a mely legbiztosabban a célhoz vezet, kijelöli a helyes irányt, a melyet a 6--7 éves gyermek vallásos nevelésénél követnünk kell, s mivel könyveit a gyakorlati szükség érzete hozta létre: ez magában véve is elég biztosíték ránk nézve, hogy ha a szerző utmutatását követjük, fáradozásainkat óhajtott siker koronázza.

(Folyt. köv.)

Péter apostol élete és tanai

az evangéliumok, Péter két levele és az Apostolok Cselekedeteiben közölt beszédei alapján.

B) Péter apostol tanai.

3. Péter apostol christológiája.

A keresztyénség legközvetlenebbül, mint az üdv megnyilatkozása tűnik fel az apostolok előtt s így Péter apostol előtt is. De az üdv-nyilvánulás nem valami titkos úton, titkos revelatio által, hanem mindenki előtt nyilván: az üdv szerzője által lön világossá. Innen van az, hogy Péter apostol tanaiban sem annyira az üdv, mint inkább az üdv szerzője: Jézus Krisztus személye lép előtérbe.

A mint Péter Jézusban a Messiást — az üdv szerzőjét — ismeri fel, ó-testamentomi álláspontjáról egy magasabb pontra: az új-szövetségre lép át. De míg ő ide jutott, sok idő telt el. Az apostolnak christologiai vonásokkal gazdag első pünköszt-ünnepi beszéde már

egy hosszú időszak tapasztalatainak lassanként megalkotott eredményét foglalja össze.

Péter, még mint zsidó, egy eljövendő Messiás képét látta maga előtt s ennek a Szabadítónak ideális világában élt. A midőn aztán a keresztyén Péter Mesterének eme nevezetes vallomást tehette: „*Te vagy ama Krisztus, az élő Istennek fia.*“ (Máté 16, 16.) az „idea“ már testel öltött az apostol hitében és Péter az „idea“-nak megtestesülését Jézusban: a *Krisztusban* találta fel.

De, a mint Péter életének ismertetésénél rámutattunk, az ő hite még ekkor nem olyan erős rendíthetetlen, mint azt az apostol nyilatkozata után feltételezhetnénk. Egy erős próbánál megrendült az s a Krisztus megtagadása után ejtett könyei az ő gyenge, de már erősödő hitének bizonyítékai. Még feltámadása után is szükségesnek tartja a Mester nyilatkozatok által erősíteni az apostol hitét, míg háromszor ismételt próba-kérdés után véglegesen is megerősítheti őt apostoli küldetésében: reábizva juhainak legeltetését.

Az apostol hitének fejlődése tehát fokozatosan felismerhető. Jézus közvetlen beszédei, tanításai és csodás jelei által alakult ki Péter Krisztus felől való hite, de a Megváltó utolsó dolgai: elfogatása, halála, feltámadása által erősödött az meg annyira, hogy az első pünkösztől eseményekhez hasonló eredményeket tudott hite által létrehozni. Az apostol legelső — hogy úgy szóljunk — dogmatikai nyilatkozatai is az ő első pünkösztől nagyszerű beszédében találhatók fel. Szoros értelemben vett Péter-féle christológiáról is csak ez időponttól fogva lehet szó. Az apostol christológiájának tanszerű összeállításánál ennél fogva ama nyilatkozatokra kell támaszkodnunk, a melyeket ő életének tulajdonképeni apostoli időszakában tett s melyek az „Apostolok Cselekedetei“-ben és Péter leveleiben maradtak ránk.

Mielőtt azonban a részletezésbe hocsátkoznánk, szükséges bizonyos vezérfonalat keresnünk, mely az előbb nevezett iratokban rejlő, Péter-féle, krisztusi tan összeállításánál irányt mutasson. És itt — Krisztus megváltói működésére gondolva — önkénytelenül merül fel két kérdés: 1. Mint vélekedett az apostol Krisztus személyéről? 2. Hogyan fogta fel az ő működését? Eme kérdések nyomán fogjuk tehát megvizsgálni az apostol felfogása nyomán 1. Krisztus személyét az ő különböző állapotában, 2. eme különféle állapotában kifejtett működését.

Péter apostolnak Krisztusról alkotott tanszerű felfogása vizsgálatánál a *megjelent* Krisztus lép előtérbe. Az a Krisztus, a kit az ó-testamentom prófétái megjósoltak, a kinek megjelenéséhez fűzték az üdv megvalósulását. Hogy aztán mennyire súlyt fektet az apostol a *megjelent* Krisztus személyére, mutatja az, hogy beszédeinek legfőbb törekvése, legközvetlenebb célja azt bizonyítani, hogy Jézus a várt Messiás: a Krisztus. »A kit eddig vártatok imé *megjelent*«, — ennek a tételnek ismétlése hangzik fel Péter apostol beszédeiből. A »*Megjelent*«-et aztán különféle nevekkel, leggyakrabban, »Jézus Krisztus«-nak, »a mi Urunk«-nak nevezi (I. Pét. 1, 3. »Áldott legyen az Isten és a *mi Urunk*, Jézus Krisztusnak atya.)

De az apostól azzal a kérdéssel is leszámol, hogy

vajjon a *megjelent* Krisztus hol volt megjelenése előtt vagy volt-e egyáltalában? Erre az I. Pét. 1, 20-ban adja meg a feleletet úgy nyilatkozva Jézusról, mint a ki a világ fundamentomainak felvettetések előtt rendeltetett volt (t. i. Krisztusnak) de *megjelent* az utolsó időkben. Ez az öröktől fogva elválasztott és most *megjelent* Krisztus az, a kire a próféták jóslatai annyiszor rámutattak, kinek eljövételét már oly régen megjövendölték; mint az Apost. Csel. 3, 20, mondja elbocsátandja (t. i. az Isten) azt, ki néktek *először* hirdettetett; a Jézus Krisztust. Jézust ennél fogva Isten bocsátotta el és ő *megjelent* közöttünk az „utolsó időkben“ (ἐπὶ ἐσχάτων τῶν χρόνων) Ezt az utolsó időt többször említi Péter beszédeiben (I. Pét. 1, 20. Apost. Csel. 2, 17. stb.) és az ő felfogásában Jézusnak emez utolsó időkben történt megjelenése nem egyéb, mint az öröktől fogva létező Krisztusnak realis megvalósulása. Eme kettős állapotnak megfelelőleg Péter apostól megkülönbözteti Jézusban a »*καρζ*«-ot és a »*πνευμα*«-t és míg az előbbi alatt az érzéki testiséget érti, addig a *πνευμα* a szellemi oldalt jelenti. Ez pedig Péter felfogásában sem nem tisztán isteni, sem nem emberi tulajdonság, hanem mindkettőnek egyesülése. A *πνευμα* isteni természetű tulajdona az, mely Jézusnak egy sajátos magasabb erőt kölcsönöz. Erre a különös isteni erőre utal az apostol, a midőn az »Apostolok Cselekedetei«-ben (4, 27.) így szól: bizony egybe gyűltek a te szent fiad ellen, Jézus ellen, a *kit megkentél*. Péter apostol aztán ennek a magasabb erőnek megfelelőleg Jézust kitünőbb tulajdonokkal rubázza fel, mert a midőn (Ap. Csel. 3, 14.) ezt mondja: »ti pedig a *szentet* és *igazat* megtagadtátok« ő reá a szentség és abszolút igazságosság tulajdonságait ruházza. Majd őt »*bűn nélküli*«-nek tünteti fel és hivatkozva Ezsaiás 53, 7.-re »az ártatlan tiszta bárány«-nak nevezi.

Az ilyen tulajdonokkal felruházott Krisztus személyiségének földi állapotát két oldalról mutatja be Péter apostol u. m. a szenvedés és megdicsőülés állapotában.

Krisztus szenvedését is úgy tünteti fel az apostol, mint a melyet a próféták előre megjósoltak (Apost. Csel. 3, 18. és I. Pét. 1, 11). Azután azt mondja ő róla, hogy ártatlanul szenvedett s megfejté azt is, hogy miben állott az ő ártatlan szenvedése, a midőn úgy mutatja be Krisztust, mint a ki teljesen bűn nélküli volt, (I. Pét. 1, 19.) makula és szeplő nélkül való báránynak nevezve őt. Az apostolnak az a felfogása, hogy Krisztus ártatlan szenvedését több helyen és hangsúlyozva emeli ki, abban az ótestamentomi felfogásban leli magyarázatát, melynél fogva az emberen minden szenvedés, minden csapás az ő bűnös voltának zsoldja. Ily felfogás mellett azután önkénytelenül merült fel az apostolnál az a kérdés is, hogyha Jézus bűn-nélküli volt, vajjon hát miért, vagy kiért szenvedett? Erre a kérdésre alább adjuk meg a feleletet.

Krisztus feltámadására, a jóslatokra való hivatkozással azt mondja az apostol, hogy, Isten maga támasztotta fel őt a halálból. És a feltámadás tényére is nagy súlyt fektet nemcsak Péter, hanem általában az apostolok mindegyike. Az ő egyik fő-törekvésök is az volt, hogy tanításaikban bizonyosságot tegyenek az megfeszített, de feltámadt Krisztusról.

Krisztus feltámadása által már megnyerte a meg-

dicsőülést, de ez mégis csak menybemenetele által lett teljessé és tökéletessé. És pedig az által, hogy ott Isten jobbán foglalt helyet teljes hatalmat és uralmat nyervén mindenek felett (I. Pét. 3, 22.) mint ezt már az írás is megjövendölte. (Apost. Csel. 2, 33—36.)

Krisztus földi életével az ő messiási küldetése, munkája még nem nyert befejezést, mert bekövetke-

zett halála őt megakadályozta abban. Így Krisztus megdicsőülésével az ő földi állapota még nem ért véget; neki tehát még el kell jönnie. Az a hit, hogy Krisztus még el fog jönni az őskeresztényeknél általánosan el volt terjedve s Péter apostolnál is határozott kifejezést nyert (I. Pét. 1, 7. és 13.; 5, 4.).

(Folytatjuk.) *Szádeczky Béla.*

TÁRCA.

A vallásos elemek Arany János költészetében.

(Folytatás.)

Még a fülemile is (*A fülemile.*) azért ül a lombos ágra, mert azt szemelte ki oltárnak:

Honnan Istent jókor reggel
Magasztalja szép énekkel:
Megköszönve a napot,
Melyre, im, felviradott,
A sugárt és harmatot,
A szellőt és illatot;
A fát, melynek lombja zöld,
A fészket, hol párja költ,
Az örömet, mely teli
Szivecskéjét elteli;
Szóval a mi benne él
S mit körében lát, szemlél
Azt a pompát, fényt és szint.

Még szokásos, köznapi szólások is, melyeknek igaz értelmére ügyet sem vetünk, nála szint, meleget, ihletet nyernek. Érezzük, hogy nemcsak oda vetett szó, üres chablon, mikor Tompának írja:

„Mi, hála érte annak, a ki a jót és gonoszt méri, türhető állapotban vagyunk.“

(Nagy-Körös, 1858. ápr. 17.) Vagy sógorához „Isten, a jók öre, legyen veletek!“ (Nagy-Körös, 1855. okt. 19.)

A milyen bizodalma. hálája, olyan erős hite a lélek halhatatlanságában, a feltámadásban. A *Honnan és hová?* című mélyen járó költeményében, tüprekde a nagy problémán honnan jön a lélek? hová megy? az anyag elmélet ellen szól:

Volt idő, mikor tagadták
A futamló csillagot:
Semmi az, csak földi pára,
Lobban és fut, és el-ég
Most a szellemet tagadják:
Semmi az, csupán anyag,
Agyvelő vér és ideg
Összhatása, mely azonnal
Véget ér, ha szétomol
Agyvelő vér és ideg.
Az *anyag* láthatatlan:
Füben fában újra éled,
Összetársul, meg elszéled
Mindörökké, szakadatlan;
Hanem a föltámadást
A szellem nem éri meg:
Egy üres hang, nincs sehol,
Pusztá réme, ferde agynak,
Melyet századok ránk hagynak —
S csak zavarja a tudást.

De ő erre hittel feleli:

A mi annyi szívbe oltva
Élt világ kezdete óta;
Mit remélt a hindu, párs;
A mér: lángolt annyi oltár,
Zengett Szionon a zsoltár:
Hogy nem addig tart az élet,
Mig alatt a testbe' jársz;
Hanem egykor újra éled,
S költözzék bár fűbe, fába,
Vagy keresztül állaton:
Lesz idő, hogy visszatérhet
Régi nemes alakjába,
Megtisztulva, szabadon;
Vagy a »boldogok szigetjén«
Mint hivé a boldog hellén,
Vagy az üdvözöltek helyén.
Mint reméli a keresztény,
Lesz dicsőebb folytatása:
Én azt meg nem tagadom —
Mit hisz a tudós? Ó lássa.

A békecongressusról írt, többször említettem versében is, ezt mondja:

És lenne béke, oly örök,
Mint Isten szellemében,
Megkezdve itt, állandóul
Folytatva majd az égben.

A költő kedves leányának haláláról ezt írja Ercsey:

»Ha egy szeretet egyén vívódásai az őt környező szülők, rokonok és barátok előtt akkor is leverők és megrendítők, midőn a halálra vált beszélni többé már nem képes s öntudatlan állapotba jutott: mennyivel megrendítőbb az egy oly ritka esetnél, minő a Juliskáé volt, ki öntudatát és beszélőkéességét, az élet utolsó perczéig megtartotta és a ki haláltusák utolsó perceiben szerettei mindenikétől külön-külön, nagyon szépen és hosszasan elbúcsuzott és árván hagyandó kis leányát, Piroskát szerető gondjaikba ajánlotta. Át-szellemült arccal beszélt el a halálos ágyon, hogy már látja a túlvilágot... a hidat, melyen oda szállani fog; hogy megszűnik szenvedése... Hittel eltelve indult nem földi útjára. És csak ennek bevégztével húnyt el 1865. decz 28-án.«

Leírhatatlan fájdalom marczangolta a költő szívét. Évek óta sovárgott, ábrándozott arról, hogy pihenőre, nyugalomra szülőföldére, Szalontára vonul vissza. E halál kioltotta sovárgását. Tompának írja Pestről 1866. febr. 18-án: »Tegnap indítottam el az első *épületkövet* — Gerendaytól! Egy pyramidál gránitdarabot, mely egyszersmind évek óta sovárgó ábrándjaim *zárkővét* képezi! A hová eddig legörömostebb pillantott lelki szemem, a hol megnyugvását találta: most, azon vidék felé, e kő zárja el a kilátást! De nem örökre. A mit róla metszottem: azt a meggyőződést épen a haldokló ágyánál merítém. Nem tudom megítélni, a

vers ér-e valamit: de hiven adja az utolsó, a legutolsó óra benyomását. Így van

Midőn a roncsolt anyagon
Diadalmas lelked megállt;
S megnézve bátran a halált,
Hittel, reménnyel gazdagon
Indult nem — földi útakon:
Egy lón közös, szent vigaszunk:
A lélek él! találkozunk!

Köszönöm én ezt az *én kedves angyalomnak*; köszönöm, hogy midőn lelkünk letört, ő felemelte. Áldassék az óra, mely elhúnyt kedvesem elköltöző szellemét oly magasztos világitásban tünteté elem! Ez az egy vigasztalás kitörölhetetlen.

Tompa haldokolva is e sírversre gondolt s utolsó levelében, melyet Arany a Tompa halálát követő napon 1868. jul. 31-én kapott, erre emlékszik. Rövid, de megható búcsu levélkéje ennyi: „Kedves Jánosom! Lelkemnek hiven s végig szeretett barátja. Végórámiban az élet határánál, visszatekintve életemre; magas, nemes lelkednek vonzalma, barátsága meghat. Fogadd, búcsúra, lankadó jobbomat! Kedveseiddel, mindnégyteket értve, legyen rajtad Isten áldása! Kifáradtam, pihenek. **A lélek él, találkozunk!** Ajánlom enyéimet! Végig hiven szerető Miskád.

Szerkesztő korában szelid humorral tervelt sírversében is aztmondja a költő:

Nincs végezve itt még a csikk,
Folytatása következik.
Én Uram, légy én szerkesztőm,
Új folyamban újra kezdőm!
Életem hatvanhatodik évébe,
Köt engemet a jó Isten kévébe,
Betakarít régi rakott csűrőbe,
Vet helyembe más gabonát esérébe.

De nemcsak Arany lyráján ömlik el e vallásos érzés, epikus hőseiben is mindegyre fel-fel csillan. Nem is csak olyankor, mikor egy-egy kegyelet körül sugározta legendás alakot vezet elénk. Így pl. *Szent László fűvé*-ben nagy csapás, dögvész idején minden veszve látszik. De a király buzgó áhitattal fordul Istenhez, a ki csodát tesz érte: *látást* mutat és a király feltalálja az életölő nyavalya gyógyító fűvét. Csánádban István a győzelem után így kiált fel:

Áldás az úrnak!
Háromfelé a zsákmányt rendelem.
Egy rész Övé, ki a győzelmet adta,
Épüljen Isten új egyháza rajta;
Más rész királyi sergem illeti,
Tiszt- és fejenkint osszák föl neki!

A Hunyadi-balladakörhöz tervelt *Kapisztrán* el készült töredéke csupa imádság.

(Folytatása következik.)

Versényi György.

Irodalom.

Előfizetési felhívás.

(A könyvet, melynek itt előfizetési felhívását közöljük, úgy a tárgy, mint Szuhay Benedek neve egyaránt ajánlja. Mi magunk is ajánljuk s egyszersmind jelentkezünk előfizetőnek. Szerk.)

Köztudomásu dolog, hogy az új egyházpolitikai törvények új és szokatlan helyzetet teremtettek a prot. anyaszentegyház részére. Úgy, hogy ma nemcsak az evangéliom kipróbált fegyvereivel kell küzdenünk fennmaradásunkért. de külső intézményeinket is úgy kell átalakítani, hogy azok a haladó idővel versenyre kelve diadalról-diadalra vezessék egyházunk hajóját a biztos kikötőbe.

Ki ne látná be, hogy *»Az egyházlátogatás (Canonica visitatio)«* mennyire fontos külső intézménye anyaszentegyházunknak?! Ott van az apostoli korban; a régi zsinatok végzéseiben; ott szentesített törvénykönyvünkben. S mert az évezredes intézmény mindenkor ellenőrizte azt, hogy az egyházi előjárók (lelkipásztorok, tanítók, presbiterek) mennyiben tettek eleget szoros köteleseiknek most, a mikor az idők járása még inkább megnehevedett felettünk, midőn a régi ellenség újból szorongatni kezd bennünket, hivatalból folyó szent kötelesege mindenkinek, hogy e régi intézmény multját, jelenét megismerve, közös akarattal munkálkodjunk azon, hogy e nélkülözhetetlen intézmény lehetőleg tökéletes és a mai viszonyoknak megfelelő legyen.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészértekezleti közgyűlése tehát csak köteleességét teljesítette akkor, midőn az egyházlátogatás elvi és gyakorlati jelentőségét fölismerve, annak multjáról eljárás módzatairól s szokásban levő kanonikus kérdéseinek reformjáról kívánt egyháztársadalmin dolgozatot.

Az egyházlátogatás összes ügykörébe vágó kérdéseivel kíván foglalkozni e kiadni szándékolt pályadíjnyertes munka.

És hogy érdekes és becses gyűjteménye legyen mingannak, a mit az egyházlátogatás kétezer esztendőttől keresztől felmutatott: e munka felőleli mind az öt magyarországi ev. ref. egyházkerület egyházlátogatási eljárását és használatban levő kanonikus kérdéseit betűsorrendben. Közli azon rendkívül érdekes, nyomtatásban még sehol meg nem jelent *»Egyházlátogatásban követendő Rendtartását«* a tiszáninneni egyházkerületnek, mit a huszas években mihez tartás végett jónak látott kerületünk megállapítani, Közli 8 egyházmegyéjének eljárást. kanonikus kérdéseit. Aztán, hogy állásunkat eredeti okmányokkal is bizonyítani tudjuk: hoz e könyv 15 hiteles visitationalis jegyzőkönyvet, nemcsak e század elejéről, de 1700, 1600 sőt még 1598-ból is, hogy a történeti folytonosság szemmel látható legyen. Ez okmányok között lesz Bocskay István és Rákóczi Ferencnek eredeti levele, a melyet 1606, illetőleg 1705-ben küldtek a halhatatlan emlékü fejedelmek a történeti nevezetességü Szendrő város kapitányához és bírójához a ref. pap és tanító jövedelmének örök időkre való biztosítása érdekében Ez okmányok a régi „Borsodi Tractus“ nagybecsü levéltárából kerültek elő, melyeknek hiteles leírását, szövegének megállapítását és fordítását *S. Szabó József* debreceni szaktanár és barátom revidealta. A legtöbb okmány különben magyar nyelven van írva s mint ilyen irodalmi szempontból is érdekes világot vet a mindhalálíg hazafias érzelmü prot. papságra.

De hogy e munkáról némi fogalma legyen a szí-

ves olvasónak, jónak látom közölni vázlatát, mely a következő:

Bevezetés.

I. Az egyházlátogatás az apostoli korban,

II. Az egyházlátogatás a reformatió 3 első századában hazánkban.

III. Az egyházlátogatás tovább fejlődése a XIX. században s külön-külön a dunamelléki, dunántúli, erdélyi és tiszántúli egyházkerületben.

IV. A tiszáninneri egyházkerületnek »Rendtartása« s 8 egyházmegyének eljárása és kanonikus kérdéseibetű sorrend szerint.

V. Az egyházlátogatás jog- és hatásköre.

VI. Fölmenthető-e a *Cauonica visitatio* a gondnoki számadás felülvizsgálása alól?

VIII. Az egyházlátogatás gyakorlati jelentősége.

IX. Az egyházlátogatás fölteendő kérdő pontjai. (Tervezet.)

X. Visitationális jegyzőkönyvek az elmúlt századokból.

Zárszó.

Hogy megédemli-e a dolgozat, vagy helyesebben gyűjtemény a nyomda festéket: erre nézve hivatkozhatnék szaktekintélyek véleményére. De nem teszem. A művet bíráló bizottság kívánsága értelmében alakítottam át. Évek óta hordozgatom össze a homok szemeket nagy Magyarországról. Évek óta másolgom a megsárgult lapok nehezen olvasható okmányait. S ha azt mondom, hogy egy kevés fáradságomba került, talán szerénytelenül nem nyilatkozom. De tettem nem hiú dicsőségért, hanem anyaszentegyházunk iránti szeretetből.

És ha Isten olyan anyagi helyzettel áldott volna meg, hogy Maecenása is lehetnék a gyűjteménynek: szívesen kiadnám a magam költségén. De e 18—20 nyomtatott ívre terjedő munka 5—600 példányban kiállítva is belekerülne 7—800 koronágra s ily tetemes anyagi áldozatot hozni a szent ügy oltárára képtelen vagyok.

Első sorban tehát ehhez a magam fajta szegény, de ügybuzgó és kötelessét híven teljesítő prot. lelkészi, tanári és tanítói karához fordulok édes hazámnak: méltóztassanak előjegyzéseikkel lehetővé tenni a munka megjelenését.

Másodszorban esdő szavam intézem azon kitűnő prot. világi férfiakhoz, a kik fáradhatlan ügybuzgalommal és lángoló lelkesedéssel vesznek részt egyházi ügyeink kormányzatában, hogy méltóztassanak szívökre venni a kiáltó szózatot s méltóztassanak előjegyzéseikkel biztosítani a könyv megjelenését.

És ha az április 1-ig beküldött ívek némi sikerrel biztatnak: a könyv 2—3 hónap alatt kikerül a sajtó alól. Ha pedig az ilyen komolyabb irányú munka iránt nem érdeklődnék már senki: akkor az üresen visszaérkező ívek nekem hallgatagon is mindent megmagyaráznak.

De én föltétlenül bizom még »a föld savainak és a világ világosságainak« pártfogó szeretetében s e törhetetlen bizodalommal és jó reménységgel kopogtatok be mindenkinek nemcsak ajtaján, de szívéen is!

Megjelenés esetén a könyv előfizetési ára csak 3 korona lesz. miből a portót is fedezni fogom.

Most jelentkezést kérek, majd április 1-sője után, ha a jelentkezők száma biztosítja a kiadási költséget, az előfizetési pénzeket is kérni fogom, addig nem, hogy a munka nem adgtván ki az előfizetések visszaszármáztatásával ne kelljen foglalkoznom.

Hódoló tisztelettel maradtam Kápolnán (u. p. Sajó-Szentpéter. Borsódm.) 1900. év jan. 10.

Szuhay Benedek,

ev. ref. lelkész,
egyházmegyei főjegyző.

53—1900.

A minden tekintetben pártolásra méltó, korszerű művet, mint több évi szorgalom és kitartó buzgóság, ügyszeretet gyümölcsét, melegen ajánlom mindazon egyházi és világi férfaink figyelmébe. pártfogásába, kik egyházi ügyeink iránt igazán érdeklődnek; — s e hoszas fáradsággal összegyűjtött művet pártolni óhajtják, annyival inkább, mivel a mű kiadásával szerző csak anyaszentegyházunknak tesz szolgálatot.

Sajó-Szentpéter, 1900 január 17.

Vadász Pál,

f.-borsódi esperes.

A már ismert nevű szerző felbuzdulva azon szép sikeren, melyet »A prot. lelkész feladata napjainkban« c. egyháztársadalmi tanulmányával elért s azon a szíves fogadtatáson, melyben hitsorsosaink, egyháziak és világiak részesítették, most egy nagyobb szabásu, szintén aktualis tannmányynyal lép a nyilvánosság elé. ismerve szerzőnek a lelkesedésig fokozódó ügyszeretetét, komoly szorgalmát, lelkiismeretét, fáradságát, meg vagyok győződve róla, hogy a pártfogást ezen újabb vállalkozása is megérdemli annyival inkább, mert ez a munkája, melyet a f. borsódi egyházmegyei lelkészi értekezlet pályadíjjal jutalmazott, mint a vázlatából is kitűnik nagy utánjárás és szorgalmas búvárkodás eredménye s nem egy részben becses történeti adalékot nyújt egyházunk történetéhez. Ez alapon jó lélekkel ajánlhatom szerzőt hitsorsosaink pártfogó szeretetébe. Hiszem, nem fogják kegyünket érdemetienre pazarolni.

Feljogosítom illetőt arra, hogy ezen ajánló sorokat, az előfizetési felhívásra, nevem aláírásával kinyomathassa.

Miskolc, 1900. január 19.

Kun Bertalan,

ev. ref. püspök.

Különfélék rovata.

Theol. fakáltásunk dísztermében folyó hó 24-én délelőtt 11 órakor az intézeti internatus ifjúsága b. e. Szász Domokos püspök emlékezetére megható és emelkedett ünnepélyt tartott. Az ifjúság múlt évi háttározata értelmében a *Szász Domokos* nevéhez fűződő emlékünnepele évenként megtartatik. A mostani ünnepélyen tartalmas és hangulatos imát mondott *Mircse Ferenc* IV. theolog. Az emlékbeszédet, mely sikerülten jellemezte a nagy embert, *Molnár Imre* IV. theol. írta és *Tóth Gyula* II. theologus olvasta föl.

»Erdélyi Püspök« és a lutheranus szász fölirat. Olvasóink ismerik már azt a historiai és jogi tudással szerkesztett felíratot, melyet Igazgatótanácsunk intézett a kultusz-miniszterhez s mely alaposan mutatja ki, hogy a gyula-

fehértvári katolikus püspök illetéktelenül öltötte magára az „Erdélyi Püspök“ címet. E cím nemcsak a protestáns egyházakat, de magát az államot is megtámadja s a katolikus kánonjog győzelmét jelenti az állami törvények fölött. E címet le kell szedni a gyulafehérvári katolikus püspökről, mert e cím fönntartása állami jogrendünk s törvényhozásunk szégyenteljes veresége volna. E kérdésben a magyar állammal, minden hű katolikusknak is hazájával, áll szemben a római arrogancia. Ez ügyben a *szász lutheranus* egyház is tiltakozó fölíratot küldött. Helyén valónak tartjuk e fölíratból, mely a „Kirchl. Blätt.“ mellékleteként is megjelent, a gondolatmenetet itt röviden megismertetni. Nem minden satyra nélküli dolog az, hogy épen egy nemzetiség teszi fölíratának elején azt a közjogilag korrekt kifogást, hogy a miniszter nem is csak *erdélyrészi*, de épen erdélyi püspöknek teszi meg a gyulafehérvári kath. püspököt. Történelmi visszatekintésében hivatkozik a felirat az 1744. évi VII. tcre, mely *római katolikus* püspökség visszaállításáról (restitutio episcopatus romano catholici) szól s hivatkozik az 1751. I. tcre, mely csak (episcopum romano-catholicum Transylvaniensem) erdélyi *római katolikus* püspököt ismer. Följegyzzi a lutheranus szász fölírat, hogy az erdélyi rendek az 1838. jan. 12. ülésben az arrogált »erdélyi püspök« címmel szemben kívánták, hogy a püspök utasíttassék csakis a jogosult címet: »erdélyi róm. kath. püspök« viselni. Az absolutismus idejében (1854. okt. 24.) Haynald közbenjárására megadta volt a kormány az »erdélyi püspök« címet. Csakhogy akkor törvényen kívüli állapotban voltunk s itt ismét nem kis satyra van abban, hogy a szász nemzetiség ad leckét a magyar alkotmányos miniszternek, ki az absolutismus nyomába tévedt. Ez az absolut kormány irta volt Erdélybe: Nem szabad félre ismerni, hogy a császári kormány érdeke a katolikus igazság megszilárdulásával és terjesztésével, valamiképpen mindenütt, úgy a birodalom keleti részeiben is a legszorosabban össze van kötve és ennél fogva politikai szükség is, hogy a kormány a katolikus püspökök hajlandóságát megtartani tudja. (Íme a jeles szövetség: klerikalismus és nemzetelnyomás!) Majd konstatalja a fölírat, hogy az alkotmány visszaállítása óta ismét nincs törvény, melynek értelmében az „erdélyi püspök“ cím jogosult lehetne. Az egyedül törvényes cím: erdélyi róm. kath. püspök. Ministeri rendeletek pedig a törvény értelmének megfelelni tartoznak. Az országos törvények ellen Magyarországon a pápának sincs joga címeket osztogatni. Jól írja a fölírat, hogy a katolikus egyház hozzá szoktatta a világot, hogy óvatos legyen ott is, hol látszólag csak külsőségről van szó. De e címkérdésben is az az ismeres pápista törekvés nyilvánul, mely szerint csak egyetlen egyház van: a katolikus. Idézi e fölírat egyik katolikus egyházi jogász (J. Walter) szavait: »Nincs más egyház, csak a keresztyén egyház, de az sem más, mint Péter egyháza, azaz: a Péteren és utódain alapuló róm. kath. egyház és megengedhetlen valamely lutheranus, zwinglianus, vagy kalvinista egyházzal szembeállítani.« Az „erdélyi püspök« cím a protestánsokat is a gyulafehérvári kath. püspök joghatósága alá helyezi. Megsérti durván az egyházak egyenjogúságáról szóló országos törvényt. Helyesen és önérzetesen mondja a fölírat,

hogy ha ma is politikai szükség volna a gazdag egyház és püspökeinek kedvét keresni, úgy túlfelöl az sem kevésbé politikai szükség, hogy a törvényesen recipiált és autonom egyházak bizalma a törvények sérthetlenségében s a magyarországi egyházak nagy áldozattal kivívott egyenjogúságának megtámadhatatlanságában meg ne rendíthessék. Különb felkezeti harc fog támadni a haza kárára. A törvény csak e címet ismeri: »erdélyi róm. kath. püspök«. Az alkotmányos kormánynak pedig épen föladata örködni a törvény szentsége fölött s így az állampolgárok békéje fölött, mely megszűnik ott, hol a törvény nem tiszteltetik. Végül kéri a fölírat a miniszter s kormány segítségét azok számára, kik tisztelik a törvényt. Ez röviden tartalma a lutheranus szász egyház derék fölíratának.

Ismét egy nemes eszelekedet. Gróf Bánffy György úr önagyméltósága egyházkerületünk főgondnoka, ki bonchidai egyházközségünket oly sokszor részesítette nemes tetteinek áldásaiban, újlag is 2 drb. „alapító levél“ mellett 300 koronát juttatott ezen egyház lelkeszésének kezéhez ezen szavak kíséretében:

Kedves Tiszteletes Úr!

Ide mellékelve küldöm az esketési „Stóla“ részben való megváltása céljából tett 300 koronáról szóló alapító levelemet két példányban Isten áldása legyen e szándékon; szívből kívánom, hogy ezen összeg kamatait ne más, hanem a tiszteletes ur élvezze legalább is félszázadig.

Kiváló tisztelettel, s őszinte üdvözléssel vagyok igaz hive

Budapest, 1900. febr. 20. Gróf Bánffy György.

Midőn ezen összeg átvételét nyilvánosan is nyugtatványozom és miután az alapító levél értelmében kamatoztatásáról és mikénti hova fordításáról intézkedtem, úgy szegényebb hitsorsosaink, mint saját nevemben ezen újabb nemes tettéért Önagyméltóságának őszinte halás köszönetemet fejezem ki.

Bonchidán, 1900. febr. 23-án *Bartók Béla*, ref. lelkész.

Széki egyházmegyénk Szeszárma községében, 700 román ajku lakos között, él 12 magyar család, összesen 50 lélek.

A reformatio korában népes egyházközség volt ez, külön pappal, mesterrel, iskolával. 1644-ben említetik először úgy mint filiája Bethlennek. Szép, díszes, góth stílusú temploma, a feljegyzések szerint, 1754-ben mint rom van feltüntetve. Lassanként a nagyszámu magyarság elpusztult. Ez a kevés — dicsérettel legyen mondva — megtartotta nemzetiségét, megmaradott hitében. Közel 300 éve, hogy az isteni tisztelet mindig magán háznál tartatott.

A hívek és az én szívemben forró vágyként élt a remény: vajha imaházunk lenne, hol Istent méltóan dicsőíthessük, vallásos ténykedéseinket gyakorolhassuk!

Ezt a reményt valósította meg szeszármai nagybirtokos, méltóságos Bethlen Pál ur, nekünk igazi patronusunk, hazájának, anyaszentegyházának hű fia, buzgó tagja.

Meghallgatván kérésemet, elfogadván ajánlatomat; készséggel jött segítségül, s minden máshonnan jövő

támogatást mellőzve, egymaga emeltetett a község legszebb helyén, — melyet szintén ő vásárolt meg — egy külsejében díszes ima házat, közel 4500 korona költséggel.

Az imaház meszelése, a telek rendezése, bekerítése: a tavasznak lesz munkája.

De mi már imádkozunk ott. Áldást kértünk, oltalomért, boldogságért esedeztünk a kegyes adakozó és családja részére Attól „*kjnek dicsőségére*“ e hajlék emeltetett: *Istentől. A hitből származott könyörgést meghallgatja az ur.*

Kötelességemnek ismerem, a nyilvánosság terén is, — míg az elismerés felsőbb helyről megadtnék: ő méltóságának e nagybecsű, messzi időkre kiható, emlékezetét fenntartó ajándékáért, áldozatkésziségeért, úgy magam, mint kicsiny egyházközségem nevében hálás köszönetemet nyilvánítani.

Bethlen 1900. február hó. *Gyártás A Albert*, bethleni ref. pap.

Útasítás gymnasiumi igazgatók számára a tiszántuli ev. ref. egyházkerületben. Ezt az útasítás-tervezetet kibocsátotta *Dóci Imre* gym. felügyelő, tanfőuraink egyik jelese. Az útasítás-tervezet készült a közoktatási kormány által a középiskolai igazgatók számára 1897. kibocsátott útasítás tekintetbe vételével. Az útasítás főcímei: Az igazgató tiszte általában. I. Az igazgató vezető tiszte. II. Az igazgató ellenőrző tiszte. III. Az igazgatói ügykezelésről. Fölhívjuk ez Útasításra a figyelmet

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság f. hó 18-án Budapesten, a Lónyai-utcai főgimnáziumban *Hegedüs Sándor* kereskedelmi miniszter elnöklésével *választmányi ülést* tartott, a melyen Balogh Ferenc, Beöthy Zolt, György Endre, Hegedüs István, id. Kiss Áron, dr. Kiss Áron, dr. Masznyik Endre, Papp Károly, Petri Elek, Stromp László, dr. Szabó Aladár, Szöts Farkas, Zelenka Pál és Zoványi Jenő választmányi tagok voltak jelen. Bendl Henrik pénztárnok jelentést tett az 1899. évi számvizsgálatról, melyben az elnökön és titkáron kívül György Endre, Petri Elek, Stromp László és Zoványi Jenő vettek részt, A számadás kifogástalan. A tagdíjak pontosabban befolytak, mint az előző években. Ezt, valamint azt a másik tény, hogy a tagok száma a múlt évben jelentékenyen szaporodott, örvendetes tudomásul vette a választmány. A tavalyi bevétel 9435 forint 55 krajcár, a kiadás 8836 forint 17 krajcár, a társaság vagyona értékpapírokban és kötvényekben 55 ezer forint. De a tagdíj hátralék még mindig feltűnő nagy: meghaladja a hat ezer forintot. A választmány utasította az ügyészt, hogy ama 16 alapító, 36 rendes és 83 pártoló tagtól, a ki ki három, ki öt, ki több év óta — nem fizetett, a hátralékos tagdíjakat törvényes úton hajtsa be. — A titkárnak a múlt évi kiadványokra vonatkozó ama jelentését, hogy a Protestáns Szemle, a kijelölt egyháztörténeti monografia (Sámuel Aladár: Bod Péter élete és művei) és tiz új Koszoszorú-füzet mind pontosan megjelent és a tagoknak megküldetett, a választmány tudomásul vette. — A folyó évre a Protestáns Szemle mellett egy kötet egyháztörténeti monografia és tiz új füzet Koszoru fog megjelenni, mely utóbbinak az írói díjait ismét Hegedüs Sándor v. elnök fedezi. — *Kálvin Institúciójára* nézve a titkár jelentette, hogy *Nagy*

Károly kolozsvári theologiai tanár készen van s dr. *Bartók* György püspök is nemsokára elkészül a revízióval. Választmány elhatározta, hogy a becses munkát külön előfizetés mellett és a Szász Domokos-féle ezer frtos alapítvány segítségével a f. év őszére kinyomatja; előfizetési ára a társulati tagoknak 2 korona, nemtagoknak 3 korona. — A *Bibliai lexikon* ügyét a választmány nem látván kellőleg előkészítve, felkérte a megválasztott szerkesztőt, *Kenessey* Béla theol. igazgatót, hogy a kiszemelt munkatársakkal értekezletet tartván, dolgozza ki a munka részletes tervezetét, irányelveit (legyen tekintettel a magyar bibliafordítások termi nológiájára), célját, terjedelmét s ezt terjessz a választmány jóváhagyása alá — A *Hercegszőlősi kanonok* rég buzódó ügyében titkár bemutatta a Moky Gyula által sajtó alá rendezett latin és magyar szöveg és a Moky készítette tájékoztató »Jegyzetek« kefelevonatát. — Titkár indítványára bizottság küldetett ki egy oly füzetes vállalat előkészítésére, a melynek az lenne a célja, hogy röpirat modorában és terjedelmében kiadandó evangéliumi szellemű hiterősítő és hitvédő füzetek útján tájékoztassa protestáns hitfeleinket az aktuális egyháztársadalmi és valláserkölcsei kérdésekben. Alapul lehetne venni a németországi »Evangelischer Bund« ismeretes »Flugschrift« jeit. A bizottság, melynek tagjaivá a titkáron kívül Balogh Ferenc, Kecskeméthy István, Masznyik Endre, Petri Elek és Szabó Aladár választottak, a jövő választmányi ülésre tartozik beadni véleményes javaslatát. — Végül titkár megbízott azzal, hogy a folyó évi pozsonyi nagygyűlés előkészítése végett a pozsonyiakkal személyes érintkezésbe lépjen. (F.)

Az egyetemes konvent ülése április 24. napjára hívatott össze.

A »Sárospataki L.« emlékeztetnek Majláth püspök kinevezés okmányának szövegére. Ugyanis a Hivat Közlöny 1897. évi folymában olvashatni az 1897. jan. 28-án kelt kinevezést így: »gróf Majláth Gusztáv Esztergomi főegyházmegyei áldozárt és komáromi plebános helyettest Lónhárt Ferenc *erdélyi róm. kath. püspök* mellé segéd püspökké utódlási joggal ki nevezem«. Majláth gróf tehát nem »erdélyi püspöknek«, de erdélyi *róm. kath.* püspöknek neveztetett ki. Az ellenkezőt állítani legalább is — föllentés.

A tiszántuli evang. reform középiskolai tanár-egyesület ez évi közgyűlését április 18–19-én tartja Mező-Túron. A gyűlés első napján délután a vallástanárok szakértekezletet tartanak a vallástanítás rendszerének megvitatása érdekében.

Beküldetett: Tüntetés a ref. papok ellen. A gyalu vidéki állami tanítók köri gyűlést tartottak február 24-én Gyaluban, melyen tüntetés volt a reformatus papok ellen. Följegyezzük az esetet, mert socialista világban élünk. A dolog úgy kezdődött, hogy egyik tanító (Ujfalvi) a valláserkölcsei nevelésről olvasott fel, melyet a közoktatásügyi minister ur nagyon szívére kötött tanítóinak. A felolvasás után vita támadt, melyben a jelenlevők azt hangoztatták, hogy a vallás-erkölcsei nevelés egyedül a papok dolga. Rendkívül éles hangon szóltak a papságról, mely — szerintök — kötelességét nem teljesíti s többször ismételték, hogy *eddig a papok rendelkeztek a tanítóknak, de ezután ők is rendelkeznek a papoknak.* — Rögtön határoztak is, hogy felírják a cultus ministernek, miszerint szabja meg a *tantervet* a papoknak, mit, miként és mennyit tanít-

sanak és sürgősen nevezzen ki *3 tagu felügyelő bizottságot* minden állami iskolához, mely ellenőrizze, hogy mint végzik a papok a vallástanítást? És ha a minis-ter elutasítaná, kérelmükkel az országgyűlést keressük meg. Végül Orbók képezdei igazgatónak bizalmatlanságot szavaztak távirati uton. — *Tudósító.*

(E beküldött néhány sorból a szóban levő köri gyűlésnek a valláserkölcsi nevelés tekintetében maga elébe tűzött céljairól és más tényleges állásfoglalásáról magunknak hű képet nem alkothatunk. Kérjük az érdekelteket: sziveskedjenek nekünk kimerítő tudósítást küldeni. Szerk.)

Gyászlap. *Magyari Dániel* kakasdi ev. ref. lelkész. Maros köri egyh. közügyigazgató, f. hó 20-án szélhűdés következtében hirtelen meghalt. Az elhunyt halálát özvegyén s gyermekein kívül kiterjedt rokonság gyászolja. Nyugodjék csendesen. — *Gegesi Kiss Sándor* Kiss Ferenc lelkész társu k. testvére, az orsz. szini-akadémia végzett növendéke és a m. kir. zeneakadémia volt hallgatója e hó 20-án d. e. 10 órakor, élete 24. évében, három évi kinos szenvedés után meghalt. Áldás emlékükön.

Szeged és a harmadik egyetem. Szeged város közgyűlése elhatározta, hogy a harmadik egyetemenek, vagy legalább a jogi fakultásnak Szegeden való létesítését kérni fogja illetékes helyen. A város egy millióval járul az egyetem felépítéséhez.

Elszámolás. E becseslap múlt évi 36-ik számában, a nevek felsorolása mellett jeleztem, hogy tíz éves papi találkozóknak alkalmából leendő alapítványunkra begyűlt 100 korona. Beküldött még ehhez *Kovács Sándor* olaszteleki pap 10 koronát, *Kiss Ferencz* gegesi pap 6 koronát. Sept. 15-től nov. végéig 5%-kal kamatozott 1 koronát. Összesen tehát: 117 korona Ezen összeget kiegészítettem 120 koronára és egy alapító levél kíséretében meg múlt évi decz. 2-án leküldöttem a Bethlen főiskola rector-professorának. Az alapító levél *elhunyt tanárainak emlékére* állítatott ki és minden egyes alapító nevét magában foglalja. Feltétele, hogy ezen összeget az előljáróság gondozza és kamatait évenként a tanári kar egy papjának adja ki. Az előljáróság febr. 25-iki üléséből, 434. sz. a. az alapítóknak »hálás köszönetét« fejezi ki, s egyben tudatja, hogy az alapítványt a feltételek értelmében fogja kezelni. Kérem kartársaimat, sziveskedjenek ez elszámolásomat tudomásul venni és engemet a felelősség alól felmenteni Kelt Szász-Lóna, 1900. febr. 20. *Vajda Ferencz*, ref. pap.

Lapunk f. évi száma *Thamó Gyula* lelkész társunk tollából egy ugyan nem ritka, de mindazonáltal botránnyos esetről hozott volt tudósítást. E tudósítás szerint egyik rákosdi hívünket: *Várad Sámuel*t, ki egész életében hű református volt, halálos ágyán *halála előtt 6 órával* P. Sántha Angelus, vajda-hunyadi zárdafőnök átvette a katolikus egyházba. Ez áttérítés, — nem említve itt hittani és erkölcsstani szempontokat, sőt tisztán lélektani szempontokat sem, — állami törvényeinkbe ütközik. Tudósításunk, meg vagyunk győződve, hiven beszélte el az esetet, mert tudósításunkat református pap írta, kinek magának is saját lelkiismerete van s kit szavaiban, tetteiben ethika, nem csak kasuistika, erkölcsi elvek s nem csak »ese-

tek« vezetnek. P. Sántha Angelus most az „erdélyi“ »Közművelődésben« tapasztalt vádlottakhoz méltó — „elfogulatlansággal“ mosakodik. Sántha Angelus úr tréfás térre játszodja át ez igen komoly dolgot s mint írja a „megpukkadásig nevet“ tudósítónk (s egyúttal a cikket kiadó szerkesztő) tájékozatlansága fölötte, mely Augusztus szájába ad egy nem tőle származott s különben is grammatikailag hibás latin citatumot. Nem hajlandó e szigorú franciskanus elfogadni, hogy itt egyszerű tollhiba, vagy sajtóhiba, vagy egyszerű elnézés történt. Nem? Hát jó. Csak most már fölvilágosítjuk, Angelus urat, hogy látszólagos tévedéseket szándékosan követhetnek el az írók. Hallott e Angelus ur az irodalomtörténet leghatalmasabb pamphletéről, melynek címe: „Epistolae Obscurorum Virorum! Igazi klasszikai képzettségű humanista toll, avagy tollak irták e leveleket a kölni Ortuinus Gratius-hoz s egyszersmind a reactionarius klerikalismus-hoz. És irták e leveleket, csak a nyelvi karakternél maradván, szemén szedett rossz latinsággal, a szerzetesek nevében s szándékosan utánozva, a szerzetesek már akkor is híres „Kulinaris“, latin nyelvét. Csak maga a nyelvészeti komikum oly hatásos volt, hogy Erasmusnak torokbaja mult el a kacagástól. Látja Angelus ur, azóta satyrikus emberek sokszor szoktak rossz latinsággal élni, mikor oly egyénekhez szól az ének, kik fontoskodó képpel citálgatnak a Vulgatából, kiknek a latin éppen „szolgálati“ nyelvük s kik ma is igen jól tudják... rosszul beszélni a latint. Azonban az ügy maga komoly marad. Nem Augustusról s nem Julianról van tulajdonképen szó tudósítónk cikkében. De szó van itt Sántha Angelus urról, ki az állami törvények kijátszásával tett egy haldoklót pápistává. Szegény Várad Sámuel meghalt s immár Isten ítélő széke előtt áll, de Sántha Angelus urat a járásbíró elébe kell állítani.

Méhészek és gazdák figyelmébe. Az »Országos Méhészeti Egyesület« az egyesület tagjainak a következő kedvezményeket nyújtja: Ingyen tehát minden díjazás vagy provisio nélkül értékesíti méz- és viaszterményeiket (a mult 1899. évben közel 1000 méhkaptárakat eladását közvetítette); jó és igen olcsó méhkaptárakat és méhészeti eszközöket szerez; szükség esetében ingyen kölcsönöz mézszállító edényeket; mindenféle méhészeti ügyekben felvilágosítással és szaktanácsccsal szolgál; méhészeti könyveket díjtalanul kölcsönöz és az egyesületnek havonta megjelenő szakközlönyét ingyen és bérmentve megküldi. Mindezt az egyesületi tagok csupán évi 4 korona tagsági díjat fizetnek. Belépési nyilatkozatok az egyesület elnökéhez, Budapest, XI. »Közérdek« címzendők.

Szerk. és kiadóhivatali üzenet.

Nt. Deési Gyula. Pata egyházközség mult évi előfizetési hátralékát Nagytiszteleted útján vettük.

Előfizetési hátralékok kimutatása. Sz.-Udvarhely 12 korona, Vingard 10 korona, M.-Dálya (2 évről) 20 korona, Patakfalva 10 korona, Komolló 20 korona, M.-Fráta 12 korona, Istvánháza 10 korona, Mihályfalva 5 korona. (Folytatjuk, de egyszersmind kérjük a mult évi hátralékok sürgős beküldését. A folyó évi előfizetés is esedékes immár.)

Kérjük azokat, a kik hozzánk küldött reklamációik dacára sem kapták meg kimaradt példányaikat, hogy minket egy levelezőlapon értesíteni sziveskedjenek

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre...
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Ref. gimnáziumaink rendeltetéséről.

— E. T. B. szakelőadói tanulmány —

Ref. gimnáziumaink vallásunk szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények, s egyházunk önfentartásának eszközei. (Egyh. Törv. 3. §.)

Bennük a tanításügy összhangzatos fejlődését vezetni és irányozni a Konvent hivatása (E. Törv. 496. §.). Jelesen a Konvent határozza meg, a közoktatási ministertől megállapított mértéknek, mint minimumnak szem előtt tartásával, időről-időre a tantargyakban *az egész tantolyam alatt elérendő célt és a megszerzendő ismeretek mértékét.* (E. Törv. 473. §.)

Magát a *tantervet* a kebelében levő gimnáziumok számára az *egyházkerület állapítja meg* (u. o.); de az államsegélylyel fennálló gimnáziumokban a vallás- és közoktatásügyi minister rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló gimnáziumok tanterve alkalmazandó (1883. évi XXX. orsz. törv.-c. 47. §.). Ugyancsak az egyház kerület intéz kedik, igazgatási és rendelkezési jogkörében, *tantervnek a helyi körülményekhez való alkalmazása* s ezek szerint való módosítása iránt. (E. Törv. 473. §.)

A ref. egyház minden gimnáziumának első rendű feladata: protestáns-keresztény és magyar nemzeti szellemű magasabb általános műveltséghez juttatni növendékeit s őket a felsőbb tudományos képzésre s egyzersmind az egyházi és polgári közéletre előkészíteni.

E feladatot az országos középiskolai törvényben megállapított (3. §.) és megengedett (6. §.) tárgyak tanításával teljesíti.

Humán tárgyak.

A ref. gimnáziumok általános feladatához képest, hennők a humán tárgyak, u. m. vallás tan és ének, philosophiai propaedeutika, nyelvek és irodalmak, s a történelem tanításának tüzetesebben körülírt céljai, s a közlendő ismeretek mértékei, az államkormányi követelmények mértékeivel coordinatióban, ekkép alakulnak:

I. Vallás tan.

Cél: hogy a növendékek kedélyében a vallásos érzés, a hű szeretet egyházunk iránt meggyökerezzen; értelmi műveltségüket is minden irányban keresztény és protestáns szellem hassa át; a vallásról, kereszténységről, egyházunk intézményeiről bibliai és történelmi alapon tisztázott fogalmak önálló birtokába jussanak.

Tanítandó mindenik osztályban összesen 16—20 órán hetenként.

A tanítás anyaga A) a négy alsó osztályban. Az I., V., VIII., XVI., XIX., XX., XXIII., XXIV., XXX., XXXIII., XXXV., XXXVIII., XLII., XLVI., L., LXI., LXV., LXXV., LXXVII., LXXXIV., LXXXIX., XC., CV., CXX., CXXX., CXXXVII., CXXXVIII., CXLVI. zsolnárok (szemelvényekben) s ezeket kiegészítő alkalmi és közénekek szövegei az Énekeskönyvből. — Izrael vallásának és az ó testamentomnak, az új-szövetségnek és Jézus életének, istenországáról, istenről, istenhez való viszonyunkról szóló tanításainak ismertetése, a biblia folytonos olvasása és magyarázata alapján. A keresztény erkölcsi élet leírása (istenországa polgárai). Keresztény egyház és vallástörténelem röviden (istenországa eszközei és megvalósulása) protestáns nézőpontból. — A négy év anyagának rendszeres összefoglalása röviden és népszerűen fogalmazott *egy* tankönyvben adandó; e könyvet illetőleg a hagyományos káté alak, s az emlékezetet segítő versek mellőzése mindeddig nem eléggé indokolt. Egyébiránt a tanítani valóknak a négy évfolyamra való beosztását, s egy-egy évi anyagnak részletes tanmenetét korántsem kell a tankönyvnek rendszeresen összefoglaló beosztása szerint állapítani meg, hanem a tárgyalandókat a tanulónak az illető osztály egyéb tantárgyai körében szerzett ismeretei és fölébredt érdeklődése szerint módszeresen válogatva kell elővenni. Az I. osztályban a tanulók magyar és latin nyelvi olvasmányai a mondák és mythosok körében forognak, földrajzi részletesebb ismereteik pedig csak Magyarországról vannak; ehhez képest úgy az ó-, mint az újszövetségből ebben az osztályban oly fejezetek olvasandók, melyeknek magyarázásában a nemzeti mondák és klaszikus mythosok vonásait megvilágosításul használhatni, s melyekhez földrajzi alapismereteket előlegezni nem

kell. Ez a szempont érvényes a II. osztály első felében is. Mikor a földrajzi órákon a Földközi tenger keleti és déli mellékeinek ismertetésére kerül a sor: a vallástani órákon ez ismereteket bibliai földrajzi ismeretekké kell kibővíteni, s most már a bibliaolvasást Izrael történetének s Jézus életének topográfiai ismeretét kívánó fejezeteire kiterjeszteni. Jézus tudományának fejtegetésénél, a keresztyén erkölcsi élet leírásánál, a III. osztályban, hol a magyar nemzet történetét kezdik tanulni — a vallás tanítványainak képzelete elé állíthatja a pogány magyarokat, önmagát pedig beleélheti a térítő szerepébe, s ily álláspontból tárgyának fővonásait drámailag ellelelhetetlenül, s kedélyre hatólag világíthatja meg. — A keresztyén egyház terjedése, a nevezetes püspökségek megalapulása, a földrajzi ismeretek kapcsán már a II. osztályban tanítható lévén, a III. osztályban még a pápai hatalom fejlődésének, ennek eredményül a keresztes háborúk céljának, s az izlámnak rövid ismertetése, a magyar történelem tanárával egyetértve, a két tárgy körében határozott kapcsolatban tárgyalható. — A IV. osztályban a magyar nemzet történetének tanítása a mohácsi vész utáni eseményekkel kezdődvén: a magyar reformáció kezdetének történetéhez bevezetőleg fűzheti a vallás tanár az egyháznak a Jézus tudományától történt eltávolozását, a reformáció, s a különböző keresztyén felekezetek ismertetését; kiegészítőleg a magyar protestantizmus viszontagságait. Egyházszervezetünk rövid ismertetése fejezi be a történelemtanításhoz simuló vallástani anyagot, s átmenetet nyit istentiszteletünk és sakramentumaink magyarázatához, a konfirmációi készület betöltéséhez. Áldozó csütörtökön megtörténvén a konfirmáció, az iskolai év hátralevő részében a vallástani órákon a tanulók (számukra készitendő Buzgóság Könyvéből) maguk választotta imákat és elmélkedéseket szöveg szerint, vagy a tanár segítségével helyenként egyéni módosításokkal tanulnak be és adnak elő szabadon. Ily imák és elmélkedések anyaga és tárgya lehetnek: zoltárok körülírásai, Jézus életének emlékezetes mozzanatai, nemzeti történetünk korszakalkotó eseményeinek, valamint a reformáció kezdetének emlékezte. Magyar költők (Batizi András, Szkhárosi Horváth A., Balassa Bálint, Zrinyi Miklós, Rádai Pál, Bercsenyi, Tompa, Szász Károly) vallásos költeményeinek szavalása is fölvehető az órák tervébe. Így a vallás tanítás kiválóan bibliai és elbeszélő kerethen folytatva, érzelmek keltésével és ébrentartásával, az elvontabb eszméknek népszerű fejtegetésére való kitéréssel, s állandó kölcsönhatásban a gimnázium többi humán tantárgyaival — már a zsege tanulók értelmi és erkölcsi képzésének vezérlő és összefoglaló tényezőjévé lesz, s általa az alsó osztályokból nagy számmal kimaradó tanulók már némileg felövezetten hagyhatják el az iskolát.

B) Az V—VIII. osztályban a már előbb közölt ismeretek mélyítése a feladat, a tanulóknak buzgó érdeklődésre önálló felfogásra vezetése mellett. A görögnyelvi órákon eredetiben is lehetőleg olvasandó újtestamentomi szemelvények (Máté V—VII., XIII., XVIII., XX., XXI., XXII.; Lukács X., XV., XVIII. Cselekedetek könyve, János evangéliuma, a Galatákhöz, a Korinthusiakhoz, a Rómaiakhoz írt páli levelek) magyarázata, s

ezek alapján a keresztyén erkölcs tan elveinek rendszeres összefoglalása, másfelől a reformáció első történeteire vonatkozó németnyelvi olvasmányokhoz, aztán Lessing *Nathan der Weise* jának, majd Schleiermacher egy pár elmélkedésének olvasásához csatlakozó világos meggyőző fejtegetések, a serdülő tanulók szellemi tevékenységére retorikai és poetikai közolvasmányaik tartalmával párhuzamosan kell, hogy ez évfolyamokban irányadó, építő hatást gyakoroljanak. A rendszeres tanítás anyaga mindenik osztályban a történelemnek, a VII. osztályban a magyar irodalomtörténetnek is a tanításához oly módon illeszkedik, hogy a tanulók az V. osztályban az ókor nevezetesebb népeinek vallásával, s a keresztyénség viszontagságaival a nyugot római császárság bukásáig — egyetemes történelmi tanulmányaikat kiegészítőleg ismerkedjenek meg; a VI. osztályban a keresztyénség és a reformáció történeteit a westpháliai békéig, kiterjeszkedve a Confessió Augustana, a Heidelbergi káté, Helvetica confessió, a Formula concordiae ismeretére tanulják; a VII. osztályban az irodalomtörténeti tanulmányokkal párhuzamosan, a magyar protestantizmus történetének emlékezetes részleteit, s egyes, kiszinezett képeit, ismerik meg; a VIII. osztályra magyar ref. egyházunk alkotmányának, statisztikájának, közjogi állásának tárgyalása marad. A tanár a tankönyv is — következetesen tartozkodjék a történelmi órákon és tankönyvben tárgyaltaknak újan tárgyalásától, s ezzel az érdeklődésnek eltompításától, hanem az emitt tárgyaltak nyomról nyomón való kiegészítésére, a számára főnhagyott üres keretek kitöltésére törekedjék; hasonló legyen a magatartása a tantárgyával érintkező többi gimnáziumi tárgyak részleteivel szemben is.

(Vége következik.)

Vallástani kézikönyvek,

a népiskolák számára írta, Bodor János zágoni
ref. pap. Kiadja a zágoni ref. egyház.

— Észrevételek a Vajda F. bírálatára. —

(Folytatás.)

Térjünk most át Vajda Ferencnek az *ó- és újszövetségi történetéről* szóló bírálatára.

Az ó-szövetségi történetek ismertetésénél nagyon téved bíráló, midőn oly kategorice állítja, hogy az ó-szöv. elbeszélések kidolgozásában „az *elv* nem lehet más, mint a *monotheizmus kifejlődésének, küzdelmeinek kidomborítása*“ Legyünk óvatosak az elvek fellállításában! Mert az *elvnél* nem maradhat figyelmen kívül az előttünk álló cél, vagy mondjuk: feladat. Nem theologusok számára készült biblia-theológiával, vagy a középiskolák felsőbb osztályainak írt bibliaismertetéssel van itt dolgunk, hanem népiskolai növendékek tankönyvével. Vezérelvünk e szerint csak az lehet, a mi az adott viszonyok között érvényesülhet. De hát érvényesülhet-e népiskolai növendékek előtt „a monotheizmus *kifejlődésének kidomborítása*“? S vajjon nem helyesebb-e elvül (a Dr. Bartók és a Bodor J. példájára) „*az isteni gondviselés szakadatlan működését*“ választani? Véleményünk szerint a népiskolában tanítandó ó-szöv

elbeszéléseknek, a szent írók intenciójának megfelelően, a monotheizmus alapján kell állani, s nem szabad oly mélyre hatolniok a theológiába, hogy figyelembe vegyék, a mit az írók itt-ott akarataik ellenére tárnak fel az exegétáló theologus okulására.

Hadd legyen a szent történet a zsidó nép története, csakhogy ebben a történetben folyton jelen legyen az istenségnek az emberhez való viszonya, a mi a gyermek lelkében fundamentumává válik az isteni gondviselés megismerésének és a benne való hitnek. Ez a történeti folytonosság aztán az idők rendjén, a tévedések és megpróbáltatások között, lassanként elvezet azokhoz a vágyódásokhoz, a melyek történetileg a Messiás felé irányulnak és egy tisztult vallásos életnek, a keresztyénségnek képezik gyökérszálaikat.

Az egyes történetek kiválasztását bíráló elég szerencsésnek találja, de nem helyesli egy pár, tankönyveinkben megszokott elbeszélésnek (Kain és Ruth történetének) a kihagyását.

Nem kutatjuk, hogy szerző ezeket a történeteket miért hagyta ki; de azt tudjuk, hogy a Kain és Ábel története ellen sokan, paedagogiai szempontból, kifogást emelnek s azért a népiskolai ó-szöv. szent történetek sorába nem is veszik föl.* Kétségtelenül Bodor. J. is ezen az alapon mellőzte.

Ruth története, nézetünk szerint, felvehető lett volna, de nem abból a célból, a mit bíráló említ, mert a gyermek valláserkölcsei fejlődésére alig van befolyással annak kiemelése, hogy a Messiás a Ruth maradékaiból származott (?).

Jefte története nem csupán „egy véres áldozat“, mint bíráló gondolja, hanem egy nagyon gyakori emberi gyarlóság szomorú következményének a rajza, melynek kár lett volna elmaradnia.

Az ó-szövetségi történetek méltatását sem hagyhatjuk megjegyzés nélkül. Bíráló, az általános méltánylás mellett, 4 történetet külön is megdicsér és megmondja, miért? „Mert ezekben van tartalom és nem pusztán száraz történetek“. Hát a többiek? ... Mi úgy találjuk, hogy egyetlen történet sincs fölvéve, a melyben ne volna tartalom s vallásosan képző, építő erő.

Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy mindenik elbeszélés egyformán sikerült. Bírálónak igaza van abban, hogy néhány történet jelen alakjában kissé száraz, s nézetünk szerint különösen a 2. 5. és még egy pár történetet lehetett volna terjedelmesebben és vonzóbb alakban kidolgozni.*

Szóljunk még néhány szót a képekről.

Bíráló kifogást emel két történet („az édenkert“ és „Jákob álma“) illusztrációja ellen. Nem állítjuk, hogy ezek a képek teljesen kifogástalanok, azonban az elsőnek megítélésénél nem szabad felednünk az apostol szavait: „a tisztáknak minden tiszta.“ Tessék elhinni, megfigyeltük, hogy ez a kép a gyermekekre minő hatást gyakorol, de semmi visszataszító hatását nem észleltük a paradicsomi Ádám és Évának. Ám, ha valaki megbotránkozik benne, a könyv második kiadása esetén ezt a képet el lehet hagyni, de a mult hagyományai folytán az első emberpár fel nem öltöztethető. A másik kép: „Jákob álma“, tán lényegesebb félreértést okozhat, bár itt is könnyen meg lehet magyarázni, hogy az, a mit a kép ábrázol, csak álomban látás.

(Folytatás következik.)

Péter apostol élete és tanai

az evangéliumok, Péter két levele és az Apostolok Cselekedeteiben közölt beszédei alapján.

B) Péter apostol tanai.

3. Péter apostol christológiája.

(Folytatás.)

Van azonban Péternél egy olyan állapota Jézus Krisztusnak, a melynek említése csak ő nála fordul elő világosan és kétségtelenül. Ez az állapot Krisztus időzése a halottak országában. Minélfogva Péter apostolnál a Messiás személyéhez fűződő különféle állapotok legteljesebb képét nyerjük. Az apostolnak ez utóbbi sajátos felfogását pedig ismét csakis az ő egyéniségéből magyarázhatjuk ki. Abból az erős ó-testamentumi felfogásból t. i. melynél fogva Péter az ó-szövetségben lévő jóslatokat, mint isteni kijelentésen alapuló jövődöléseket, feltétlenül változhatatlan érvényűeknek ismerte el.

E kérdésre is, honnan vehette Péter apostol Krisztusnak a halottak országában való időzésének hitét? — csak azzal felelhetünk, hogy az ó-testamentumi prófecziákból, Áz »Apostolok Cselekedetei* 2. 27—31.-ben ugyanis hivatkozik egy ó-testamentumi jóslatra, (Zsolt. 16, 10.) mely azt mondja, hogy az ő (t. i. Jézus Krisztus) * lelke nem jut a hádesnek és teste nem fogja a romlást megérni. Az előbbiből azt következtette az apostol, hogy Krisztus a hádesbe fog menni; az utóbbiból pedig azt tudta meg, hogy nem fog ott maradni.

Ezek Péter apostol felfogása szerint Krisztus személyének különféle állapotai. Lássuk most eme különféle állapotában kifejtett működését.

Jézus működése legelsőbben az ő megjelenésével: földi életével áll szoros összeköttetésben. Az ő földi küldetése Péter apostol felfogása szerint ebben a rövid kijelentésben nyer kifejezést, hogy »Jézus a Krisztus“ Ő a megváltó. A Megváltó földi működése ismeretes tényeivel nem foglalkozom, mert Péter apostolnak Krisztus földi működése elbeszélésénél valami sajátos különös felfogást úgy sem találunk.

A mit tett: tanított, gyógyított stb. az mind az ő földi működésével áll kapcsolatban. Egész tevékenységének célja pedig az üdv: a „σωτηρία“ megszerzése. Hogy miben nyilvánult az Krisztusnál, egyszerű elbeszélésekben adja elő az apostol. Elmondja az ő csodatételeit, gyógyításait, tanácsait: az Isten igéjének hirdetését. És hogy ennek az isten igéjének mily nagy jelentőséget tulajdonít az apostol, mutatja I. Pét. 1, 23., melyben Jézus tanításait »az élő és örökké megmaradandó Isten beszéde«-nek nevezi.

De Péter apostol a Jézus Krisztus tanításai és gyógyításai mellett sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít az ő szenvedése, halála és feltámadása által eszközölt munkájának. Hogy mennyire fontosak ezek

*) A 16. Zsoltár u. messiási Zsoltár.

* A svájci népiskolai tankönyvek rendszeresen kihagyják, Dr. Bartók is mellőzi »Bibliai elbeszéléseiben«.

* V ö. Dr. Bartók: »Ó-szöv. elbeszélések« 6. 13. 14. lap; Gergely J. »Kis Biblia« 9. 19. 10. 20. l.

az apostól előtt, mutatja ama körülmény, hogy ezekre csaknem minden beszédében kiterjeszkedik, sőt mindig igyekszik beszédei elejére állítani a megfeszített és feltámadott Krisztust, hogy mintegy ő szóljon helyette.

Itt adva meg a feleletet arra a kérdésre, hogy mi volt a Krisztus szenvedésének és halálának célja, hogy miért kellett ő néki szenvednie és meghalnia? e pusztán két szóban tehetjük azt: „ἵνα ἡμῶν“ (I. Pét. 2, 21.)

A „*mi értünk*“ való szenvedés gondolata domborodik ki az apostol egész christologiai felfogásából és pedig úgy, hogy ez által kitűnjék Krisztus *közbenjáró* és *kibékítő* munkája (I. Pét. 3, 18.). gyakran nevezi őt épen ezért egy ó-testamentomi képpel: „az áldozat báránya“-nak. De Jézus Krisztus nemcsak itt, e földön volt munkás, hanem a halottak birodalmában is. Krisztus tevékenysége a halottak országában abban állott Péter felfogása szerint, hogy ő ott is hirdette az üdvöt, »Elmenvén a lelkeknek és melyek vagynak tömlöcben prédikált; kik régen engedetlenek valának, mikor az Istennek türese Noénak idejében várja vala őket.« (I. Pét. 3, 19–20.). Ő tehát nem csak az élőknek, hanem a holtaknak is Krisztusa.

A *felmagasztalt Krisztus* tevékenységéről is szólott Péter apostol, mert a megváltó ebben az állapotában is munkás. A Péter első levele 3. 22-ben u. i. azt mondja az apostol róla, hogy »Istennek jobbján vagyok«, azaz részt vesz az isteni munkában. (Az ő birodalmába vetettek az angyalok, hatalmasságok és

erők.) Krisztus felmagasztalt állapotának tevékenysége azonban legfőbbképen abban nyilvánult, hogy megküldötte az apostoloknak a szent lelket (Apost. Csel. 2, 33.) A mint az Apost. Csel.: 3, 16.-ból láthatjuk ez állapotában még egészség-adásban is nyilvánul Krisztus tevékenysége. Továbbá úgy tekinti Péter apostola megdicsőült Krisztust, mint a ki a lelkek pásztora, őrizője. (I. Pét. 2, 25.) »Mert olyanok valátok, mint a tévelygő juhok, de megtértek most *a ti lelketek pásztora*hoz és gondviselőjéhez.«

Krisztus felmagasztaltatása Péter apostol felfogása szerint a legmagasabb fokot éri el az ő végső tevékenységében, a midőn majd mint bíró jelenik meg az utolsó ítéletkor. (I. Pét. 4, 5. Apost. Csel. 10. 42.). Meg kell azonban itt jegyeznünk, hogy bár az ítélet az ő személyével kapcsolatosan mindig csak Krisztusra van vonatkoztatva, de azt ő Istenre is alkalmazza (I. Pét. 1, 17.) Az apostolnak azon eljárása, hogy bár az ő felfogása szerint Istenre is tevékeny az ítéletben, mégis a legtöbb esetben ezt Krisztus tevékenységként említi, bátran arra enged következtetni, hogy az apostol a felmagasztalt Krisztust Istennel egynek képzelte.

Ezek Péter apostol christológiájának főbb és jellemzőbb vonásai. Vizsgálódásunkat e kérdés körül még csak néhány általános megjegyzéssel kell kiegészítenünk. Azokra a beszédekre vonatkozó megjegyzéssel, a mely beszédek az apostol christológiájának összeállításánál részben forrásul szolgáltak. Péternek az Apostolok Cselekedteiben között elbeszéléseit értem.

(*olytatjuk.)

Szádeczky Béla.

TÁRCA.

A vallásos elemek Arany János költészetében.

(Folytatás.)

Nála a hajótörött lelkéből is folyton a megalázkodás hangján tör elő: Féljétek Istent, emberek! (*A hajótörött.*)

Szondi első, töredékben maradt kidolgozásában is vallásos Imádkozása közben mutatja be a költő:

Beborult a csillagos ég felettünk,
Uram Isten! védj e hazát helyettünk;
Vérünk áldozása,
Életünk fogyása
Hogy ne essék hiába.
Oh, ne engedd, Uram Isten!
Jutni pogány igába.

A basa izenetére, hogy kegyelemre adja fel a várat, ezt feleli:

Kegyelem az Istennél van;
Folyamodom elébe.

Az elkészült *Szondi két apródja*-ban ugyanezt mondja:

Mondjad neki Márton, im ezt felelem,
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézusa kezében kész a kegyelem,
Egyenest oda fog folyamodni!

Hatvani-ban a gonosz, a tagadás, hitelenség szelleme eltűnik a szent ének zendültére:

Erős várunk nekünk az Isten!

Az igaz tudomány pedig Isten dicsőségéhez vezet:

De a tanár jó, a valódi,
(Többé vele nem bír Asmódi.)
S mi természet zára. nyitja?
Istendicsőségül tanítja.

A *hamis tanu*-ban a hamis tanubizonyosságot tevő, álnokul eskövő bűnhődését rajzolja. *V. László*-ban szintén az esküszegés tragédiája ráz meg. *Az ünneprontók*-ban pedig egy népmondát dolgoz fel. Piros pünköszt szép ünnepén, templomozás alatt, szemben Isten hajlékával foly tegnapi dőre tivornya. Az istentelen ünneprontók szörnyen megbűnhődnek. A bibliai Rákhel esetét két szép költeményben is feldolgozza. (*Ráchel, Ráchel síralma.*) Szívtépő fájdalmai közt vigasztalást talál ebben:

Kiről annyi jósnak zenge ihlett szája.
Megszületett, érzem Judának királya
Kicsiny Bethlehemben!
Zsarnoki féltésed vérengzése volt az.
De tudd meg, de tud meg vérszopó Heródesz,
Hogy ő nincs elveszve!
Napjaid számítvák, megifjult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyveridő,
Az *Ige*, az *eszme*!

Különösen pedig gyakori Aranyánál az isteni *irgalom* zengése. A *képmutató*-ban a lélekmardosó butól félőrült grófnak sincs egyéb reménye:

Kérjed Istent, bűnbocsátni
Nála *több* az irgalom.

Ágnes asszony-ban pedig az egész költeményen végig reszket az Isten irgalmasságában való hit, az egyedüli reményszál, melyen zilált lelke csüng. Szeretője, férjét az ő beleegyezésével ölte meg. A büntudat megrendíti lelkét. Fokként megőrül. De tébolya első percétől is az isteni irgalom felé fordul; ha remélhet, csak onnan remél. Csak ez tör fel szívéből minden mozzanatra: Oh, irgalom atyja, ne hagyj el!

Feldolgozza a bolygó zsidó mondáját (*Az örök zsidó*), ki nem engedte meg, hogy nehéz keresztjével a Golgothára haladó Jézus ajtaja előtt megpihenjen. Megátkozta az Ur, hogy addig kóboroljon, míg a Megváltó újra viszszatér. Arany is erős vonásokkal, megrendítően rajzolja az örök zsidó gyötrelmeit:

Pihenni már. Nem, nem lehet
Vész és vihar hajt engemet.
Alattam a föld nem szilárd,
Fejem fölött kétélű bárd. . . . .
Tovább! tovább!

Az út, hová talpom nyomul,
Súlyed, ropog. átvékonyul;
Ónsúlylyal a kolossi lég
Elűzna, ha megállanék. . .
Tovább! tovább!

Egyedülvalóságát siratja:

Oh mily tömeg! s én egyedül,
Utam ha bár közét vegyül;
Érzem, mint csónak a habot,
Hogy át menet mind rám csapott.

Kétségbeesve kiált:

Pusztán folyam mért nem vagyok,
Hogy inna fel asszú homok!
Mért nem futó, veszett vihar,
Mely ormokon egyszer kihal!
Tovább! tovább!

Mégis végezetül feltámad szívében a remény, remény Isten irgalmasságában:

Szegény zsidó. . . Szegény szívem:
Előbb utóbb majd megpihen
Az irgalom nagy és örök,
Megszán s átkom nem mennydörög:
Tovább! tovább!

(Folytatása következik.)

Versényi György.

Lapszemle.

A „*Magyar szó*“ című lapból küldjük a következőket:

A nem kath. lelkészek kongruája. A hogy a kormány a nem katolikus lelkészek kongrua-kiegészítése ügyében eljár, az már nemcsak elégedetlenséget kelt, hanem valóságos fölháborodást. A protestansok még a leghiggadtabbak is, mindenütt orca-pirulással emlegetik azt a hallatlanságot, hogy a kormány az egyházi főhatóságok által hitelesített jövedelem-bevallások mellőzésével egészen önkényesen állapítja meg a kiegészítési összegeket, még pedig oly előszobai módon és oly mikroszkopikus adagokban, hogy az állam köteles hozzájárulása valósággal a koldus-alamizna mértékét és színét viseli.

»Nem csupán az én bajom ez s velem egy sorban lévő lelkésztársaimé, — írja nekünk egy baranyai ev. ref. lelkész, — pedig a mienk sem épen kis baj. A kormány a legtöbb esetben jóval kisebb összegben állapítja meg a kongrua-kiegészítést, mint a mekkorára a törvénytől fogva jogunk van. Jövedelembevallásain-

kat hitelesítette a konvent, a mint a törvény kívánja. A miniszteriumban azonban a fogalmazó és segédfogalmazó urak keresztülhuzgálták a konvent kimutatását, s most, hogy a kiegészítés utalványozása megkezdődött, én is, más lelkésztársam is, kétszáz—háromszáz koronával kevesebbet kapunk, mint a mekkorát joggal vártunk. Még pedig kettős joggal. Megvolt az a legigazibb igazságunk, hogy jövedelem-bevallásunk csakugyan megfelelt a valóságos helyzetnek, s megvolt az a formai igazságunk, hogy bevallásunk helyességét a konvent, a törvény által erre kijelölt tényező, hitelesítette. A dolog annyira bevégeztnek látszott, hogy a konvent 1899. július havában ki is nyomatta az általa, a törvény szerint, megállapított kiegészítési listát s azt szétküldötte az érdekelt lelkészeknek. Mi tehát nyugodtan vártuk az utalványozást. S ime, megtörténik az, hogy a ki 400 vagy 500 koronát várt. az kap 126 koronát. Tessék elképzelni azt a zavart, amelyet az ilyen bomba csinál abban a háztartásban, mely már másfél esztendő óta abban az illuzióban élt, hogy a családfő keresete csakugyan ki fog egészíteni évi 600 frtig, s ehhez képest költekezett. Bizony uram, szerkesztő ur, csak adósságot szereztünk ez ideig. Fényesen nem éltünk, de mikor először borjухust hoztatam a mézáróstól és mazsola-szőlőt (a gyerekek igen szeretik) a boltostól, abban a hiszemben iródott fel ez a dolog, hogy csakugyan lesz 600 frtig való kiegészítés. Én nem vagyok svindler, de ne én tölem vegye rossz néven se a mézáros, se a boltos, ha nem tudom most öket kifizetni. Egy kicsit talán erős szó, de mégis kimondom: »Ugy érzem magamat, mint akit megcsaltak.«

»Az én dolgom azonban kicsike Sokkal nagyobb az egyházi főhatóságoké. Hogy engem ez a kongrua-kérdés bekevert adósságokba, amelyekből még az unokám se lábol ki, az hagyján. De, a mit az egyházi főhatóságainkkal cselekedtek, azt csakugyan nem tudom megérteni. A mit a konvent mondott, arra még csak Lipót császár idejében se mondták, hogy hazugság. Most azt mondják. Széll Kálmánnak igaz az, a mit Metianu beszél, de nem igaz az, a mit az ev. ref. konvent, élén *Tisza* Kálmánnal s benne *Hegedüs* Sándorral és *Darányi* Ignáccal, a maga írásával bizonyít.«

Igy szól a levél. Kommentárt mi nem fűzünk hozzá, csak kiállítjuk a bizonyítványt, hogy Baranyában is gondolkoznak.

*

Ugyancsak a »*Magyar Szó*« írja március 6. számában:

Az »erdélyi püspök«. Ösmertettük az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület feliratát a kormány ismeretes rendelete ellen. Ezt a nagybecsű történelmi tanulmányt döntőleg egészíti ki egy kétségbevonhatatlan hitelességű és fontosságú okirat, mely három évvel ezelőtt kelt. Annak a legfelsőbb elhatározásnak az okmánya ez, a mely által a gyula-fehérvári róm. kath. püspökség legutolsó betöltése történt s a mely ekképpen hangzik:

»A vallás és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére gróf Majláth Gusztáv esztergomfőegyházmegeyi áldozárt és komáromi plébános helyettes Lönhart Ferenc *erdélyi róm. kath. püspök* mellé segédpüspökké, utódlási joggal, kinevezem és utasítom nevezett miniszteremet, hogy az e részben szükség, további intézkedéseket haladéktalanul tegye.

Kelt Bécsben, 1897. évi jan. hó 28-án.

Ferenc József, sk., *Wlassics* Gyula. sk.

Kitűnik ebből mindennek előtt, hogy ezelőtt három esztendővel *Lönhardt* Ferenc még erdélyi róm. kath. püspök volt s Majláth Gusztáv az ő utódjává neveztetett ki. Tehát az erdélyi *róm. kath.* püspökség várományosává. Más, több, mint a minek ő felvége kinevezte, lehetett-e s hogyan lett és mikor, senki sem tudja.

De kitűnik még egyéb is. Kitűnik nevezetesen az, hogy három évvel ezelőtt az ő felsége aláírása által alkotmányjogi fontosságot nyerő állami okiratok stílusa, mely az „erdélyi róm. kath. püspök“ elnevezést használta, valószínűleg nem véletlenül és nem meggondolás nélkül, hanem azért, mert akkor még a kormány felfogása is megegyezett a törvényével, mely az összes recepta religiókra, tehát egyházi főhatóságokra nézve is, a koordináltság viszonyát ösmerte el. S ezért a mint az ág. evangélikusok tiszáninnen püspökét nem nevezte egyszerűen tiszáninnen püspöknek, épp úgy a gyulafehérvári róm. kath. püspököt sem nevezte egyszerűen erdélyi püspöknek, hanem az egyikhez odatette, hogy *ág. ev.*, a másikhoz oda tette, hogy *róm. kath.* Pedig éppen úgy tehetne volna az egyiket, mint a másikat. Mert Tiszán-innen is *volt*, Erdély is *volt*; a régebbi kormány azonban bölcsen tudta, hogy ma már nincs se Tiszán-innen, se Erdély s azokat a választóvonalakra, a melyeket a nemzet állami összeforradásának vágya törvényekkel lerontott, felekezeti aspirációk kedvéért visszaállítani nem szabad.

Legvégül pedig kitűnik, hogy Wlassics Gyula elfelejtette, mit irt ő alá ezelőtt három esztendővel Utóvégre is „cum jure successionis“ nem minden órán biztosítják s különösen akkoriban nehezen biztosították a püspökségeket befolyásos familiák csemetéinek. Miféle szél fujta hát ki az emlékezetéből azt az okmányt, a melyre az ő felsége neve mellé ő is oda írta a maga nevét?

S hogyan merete kiadni ezzel szemben azt a rendeletet, a melyen már nincs ott, nem is lehet ott az ő felsége neve?

A mit Wlassics cselekedett, vagy súlyos megfélekedés, vagy egyenes sértés a király felséges aláírása ellen. Ő Felsége kinevezte az erdélyi róm. kath. püspököt és Wlassics nem respektálta ezt, nem tűrte el a róm. kath. szót, hanem a saját hatáskörében újra kinevezte Majláthot „erdélyi püspök“-nek.

Ime a király személyét sem respektálja a jezsuita-rendszer, mely előtt nincs más szentség, mint csak Rómának parancsa.

V á l a s z.

„Tüntetés a ref. papok ellen“ című tudósításra.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

Az „Erdélyi Protestáns Lap“ folyó évi 9-ik számában a gyalu-nádasmenti körnek Gyaluban tartott gyűléséről „Tüntetés a ref. papok ellen“ cím alatt hamis állításokat tartalmazó tudósítás jelent meg. A hamis állításokat magunkon száradni, nem engedhetem, miért tisztelettel kérem a nagytiszteletű Szerkesztő urat, hogy a gyűlés lefolyásáról szóló tudósítást és a még rövidebb megjegyzést becses lapjában, az érdeklőknek tudomásul vétele végett közölni sziveskedjék.

A kolozsmegyei tankerületi tanító-testület gyalu-nádas menti köre ez évi I-ső rendes gyűlését február 24-én tartotta Gyaluban, az állami iskola helyiségében. A kör tagjai majd jelen voltak. Mint vendég jelen volt, Pop M. nyugalmazott főszolgabíró, Biderman J. főszolgabíró, Vajda F. szász-lónai ev. ref. pap, Berceky Lajos szolgabíró, stb. stb. 8—9 óráig sikerült nyilvános tanítást tartott Siegmund Emma áll. isk. tanítónő. A gyűlést Boc István köri elnök nyitotta meg. Megnyitójában a tagokat önképzésre buzdította, mert ha jól és sikeresen akarunk tanítani, tanulnunk kell. Kebli ügyek elintézésére, — s a tisztújítás után Biderman főszolgabíró ur a földmívelésügyi miniszter urnak 50 korona jutalmát adta át Pap János tanító urnak a gazdasági ismétlő iskolai tanulók sikeres oktatásáért.

Felolvasást tartott Ujfalvi István „A társadalmi élet hatása a gyermekek vallás- és erkölcsi életére“,

— Támás Gyula „A torna az elemi iskolában“ cím alatt. Pap János vitatétel terjesztett elő; „Kell-e külön tanterv az osztott iskolának?“

Ujfalvi István felolvasásában a mai erkölcs sülyedése és vallástalanság okait igyekezett bemutatni, s ezek megszüntetése módozatait fejtegette a nélkül, hogy a legkisebb gyanúsításban is részesítette volna a papokat. E felolvasás tárgyához a tagok közül többen szóltak s foglalkoztak Ugron Gábor képviselő urnak a kath. autonomia előkészítő bizottságában emelt vádjával, hogy az állami iskolai tanulók vallástalanok, mert a tanítók így nevelik. E vádat a kör vissza is útasította. E felolvasás is ép a mellett tanuskodik, hogy a tanítók bizon foglalkoznak a vallás-erkölcsi neveléssel, ha a vallástalanság mégis terjed, nem egyedül a tanító az okozója, hanem inkább a papok, kik (tisztelet a kivételeknek) a vallás elemeinek s további részeinek tanítását, az egyes vallás felekezetek szellemébeni vallásos nevelést az állami iskolákban elhanyagolják. Juhász József indítványára a kör ki is mondta: hogy a kolozsmegyei tanító testület központi választmányát kéri, hogy a nagyméltóságú miniszter urhoz adjon be kérést a végett, hogy a nagym. közokt. miniszter ur hívja fel az *egyházi főhatóságokat* arra, hogy az *állami elemi népiskolák egyes osztályai részére készítsék el a tantervet, ennek szellemében hagyják meg a lelkészeknek a vallás tanítását; a vallás tanítás ellenőrzéséről gondoskodjanak.*

Pap János előterjesztése után a kör szavazat többséggel a mellett döntött, hogy az osztott iskolának külön tanterv kell (Kinai fal.)

Juhász József indítványára a kör kimondja, hogy a központi választmány az Erdélyi Gazdasági Egyletet hívja fel annak közközlésére, hogy a nagyméltóságú földmívelésügyi miniszter a gazdasági ismétlő iskolai tanulóknak engedje meg, hogy évenként legalább egyszer a közelebbi gazdasági tanintézet felszerelését, berendezését tanítójuk vezetése alatt látogathassák meg, a kereskedelmi miniszter ur a növendékeknek és tanítóknak e célra adjon ingyen vasuti jegyet.

A jövő gyűlés helyének, idejének és tárgyának megállapítása után elnök a vendégeknek az érdeklődést. a tagoknak a megjelenést megköszönve a gyűlést bezárta.

Ez folyt a tüntetéssé felfujt gyűlésen, melyen mi *külön vallás felekezetről, vagy megnevezett vallás felekezeti papokról nem beszéltünk*; de látszik, hogy állításunknak van valami alapja. Tudósító látja és tudja, hogy azoknak a mindegyre vádolt tanítóknak igazuk van s fáj nekik az igazság kimondása, a fájdalom dühössé tette s dühében a tanítók fejét akarja betörni.

Hogy mennyire ferdit s nem úgy adja elő a gyűlés lefolyását a mint hallotta, (nem volt jelen a gyűlésen) kitetszik az ő és az én fentebbi tudósításomból. A gyűlésről felvett jegyzőkönyv szerinti határozat egészen más, mint a tudósító elferdített előadása.

Utolsó „Végül“-i állítása meg egészen légből kapott, mert a gyűlésen Orbók igazgató urról s a tanítóképző növendékek zendüléséről szó sem volt. Ennek felemlítését meg se engedtem volna.

Ezek után a nt. Szerkesztő urnak maradtam alá-
zatos szolgálja,

Gyalu, 1900. márc. 4.

Boc István,
köri elnök.

Szerkesztői megjegyzés.

Bócz István köri elnök úr válaszát közöltük. A választ az illető tanítótöbbségnek Gyaluban tartott értekezletéről szóló s lapunk múlt számában megjelent tudósítás provokálta is. Tény, hogy az államiskolákat Ugron Gábor megvádolta, tény, hogy az ultra-

montán katolikus sajtó szakadatlanul üldözi az államiskolákat. Az államiskolai tanítóknak tudniok kell, hogy az államiskolák legádázabb ellensége a pápás ultramontanizmus. Mi a nemzeti és vallás-erkölcsi nevelőtanítás érdekében a kifogástalanul szervezett és kifogástalanul vezetett református iskolákhoz és tanintézetekhez vonzódunk ugyan, mindazonáltal nem vagyunk engesztelhetlen ellenségei az államiskoláknak. És nem is leszünk ellenségei, míg csak ott lesz a vallástanítás is az államiskolák tantervében, míg csak az állami tanítók is vallják azt a világos igazságot, hogy a vallástanítás nem csak egyházi érdek, de éppen iskolai érdek is. A vallástanítás: az emberré nevelésnek ügye. Az állami tanítók gyalu-nádasmenti köre az iskolák föladatainak vallás-erkölcsi követelményeit, úgy látjuk, szíven viseli. Helyesen tette a kör, hogy az Ugron féle támogatásokra reagált. Reagálni is kell, szóval is, tettel is. Örömmel olvastuk Ujfalvy István tanító úrnak a szóban levő értekezleten tartott s kezeinkhez juttatott fölolvását, mely éppen a vallás-erkölcsi momentumokat méltatja. Ha lapunk szűk tere megengedné, még most közre is adnók e fölolvást, hogy széleskörű olvasó közönségünk is láthassa a helyes úton járó néptanítói gondolkodást. Itt kijelentjük, hogy a tantestületi gyűlésekről szóló tudósításoknak s a gyűléseken tartott s lapunkba való fölolvásoknak szívesen tért nyitunk. Tehát csak közelebb, közelebb egymáshoz vállainkkal! Az államiskolákat az ultramontanizmus üldözi, de az ultramontanizmus ellen a protestáns egyházak a soha meg nem ingatható bástyák. Ha az állami tanítók ez őszintén ide irt igazságról megfeledeznének, akkor hivatásukról, sőt önmagukról feledeznének meg. Az államiskolákat a liberalis gondolkodású törvényhozás szőlította életre s egy ultramontan szellemű kormány és törvényhozás idővel el is törölheti. De református egyházaink nem valamely törvényhozási aktus által jöttek életre s törvényhozási aktus ezeket el sem fogja törölhetni. Az államiskoláknak okvetlenül szükségük van a protestantizmus erejére. Visszatérve a tanítótestület gyalui gyűlésére, Bocz István köri elnök úr megnyugtató, válaszabólmelyet, szívesen vettünk látjuk, hogy ott támadás egyenesen és kifejezetten a református papság ellen nem történt. Hangok bizonynyal emelkedtek, hogy egyik-másik helyen a papok nem szentelik magokat egész odaadással a vallástanítás ügyének. Lelkészársaink ne feledjék, hogy semmi se emeli inkább tekintélyüket, mint a nevelés ügye iránt való munkás odaadásuk. Erre kérjük is őket s erre föl hívjuk az egyházi hatóságok figyelmét is. A vallástanítás körül tapasztalt hibákat mi nem fogjuk takarogni. Hogy a vallástanításnak a vallástani órákon mit és mennyit kell nyújtania, erre nézve tájékozást ad az Állandó Igazgatótanácsnak 1878-ban megjelent Útmutatása. Mindazonáltal szükségesnek tartjuk az államiskolákban végzendő vallástanításnak a mai viszonyok követelményeinek megfelelő rendezését. Végül megjegyezzük, hogy a vallás-erkölcsi nevelés és vallástanítás a legszentebb közügy s ez a legszentebb közügy legkevésbé alkalmas arra, hogy személyes heccetek teremővé tétessék. Ebben a tekintetben mindenki számíthat jelenleg úgy az egyházi, mint az állami kormányra, számíthat az értelmes közvélemény ítéletére, sőt mindenekelőtt számíthatunk a hivatásukkal tisztában levő lelkészekre és tanítókra. Megvalljuk, nem attól a paptól és nem attól a tanítótól várjuk a nevelés ügyének fejlődését, ki minduntalan ezt hajtja: a másik a hibás, a másik hibás, de attól várjuk, ki így szól: itt én sem tettem eleget, itt nekem is több buzgalmat kell kifejtennem! Tehát csak távolabb, távolabb minden személyes éli agitációtól! Az ilyen agitáció úgysem népnevelés, de *néprontás*, akár pap, akár tanító követné el. De inkább, mint fönebb is mondtuk, közelebb, közelebb egymáshoz hűséges munkatársi vállainkkal!

Szerkesztő.

Irodalom,

Zoványi Jenő tudós és gondos szerkesztésében a »*Theologiai Ismeretek Tárának*« 13. füzeté is megjelent. Szerkesztő kéri az előfizetőket, hogy az esetleges lakás változásokat bejelentsék, a kimaradó példányokat rövid idő alatt reklamálják s az előfizetési hétrálékokat törleszteni sziveskedjenek. Az értékes füzetek széles elterjedését igen óhajtjuk s mi itt ismételtelen is föl hívjuk lelkészársaink és theolog. ifjaink figyelmét e műre.

Novák Lajos Református »Temetési Énektára« bővebb ismertetéséről gondoskodni fogunk.

A *Család és Iskola* cím alatt Kolozsvártt megjelenő nevelés-oktatásügyi szakközlöny folyó hó 1-én 25 éves jubileuma alkalmából ünnepi számot adott ki. A munkás és áldásos multra visszatekintő lapot és annak kitűnő szerkesztőjét: *Fazakas József* tanárt, valamint az egész szerkesztőséget mi is szívesen üdvözöljük.

Megjelent a Protestáns Szemle ez évi első két füzeté, változatos és gazdag tartalommal.

Különfélék rovata.

Főtiszt. dr. Bartók György püspök úr f. hó 7-én Budapestre utazott s részt vesz az énekügyi bizottság ülésén, valamint ama tanácskozásokban, melyeket a református és lutheránus egyházak megbízottai közös érdekeket érintő kérdésekben tartanak.

Theol. fakultásunk díszterme múlt vasárnapon (márc. 4.) a magasabb szellemi élet megnyilatkozásnak a szokottnál is gazdagabb mértékben volt színhelye. Délelőtt 9 órakor a polgári leányiskola, a Szentgyörgyi-féle iskola, a Valeria-árvaház növendékei tartottak istentiszteletet. Predikációt mondott Molnár Albert theol. tanár. Délelőtt 11 órakor volt a kitűnően sikerült matinée, melyen az internatusi zenekar jó hírnevéhez méltólag szerepelt s Kenessey Béla theol. igazgató olvasott föl. A becses fölolvást lapunk közölni fogja. A matinéet rendkívül s emlékezetessé tette azon körülmény, hogy föllépett itt a kicsiny tordaszent lászlói ref. egyházközség énekkara Székely László (tanító) karnagy vezetése mellett. Ez egyszerű falusi dalárda a szó teljes értelmében meglepte és elragadta a jelenlevő díszes közönséget. Mily sokat tehet a mi fogékony és intelligens népünkkel való foglalkozás! Az előadott darabok az énekművészet szempontjából is csodálatosan hatásosak voltak s a szereplők egész megjelenéséről, magatartásáról lesugárzott az ének nemesisítő hatása. Rozenberg kisasszony szavallata megérdemelt elismerésben részesült. Délután 5 órakor a szokott prot. esték egyike tartatott meg, melynek kiemelkedő pontja Nagy Károly th. tanár fölolvása volt.

Gyászhir. Tóth Dániel, a pápai reform. theol. akadémia egyháztörténet tanára, élete 68, buzgó tanári működése 42 évében, február 24-én elhunyt. Áldott legyen emlékezete!

Hangversenyt adott theol. fakultásunk ifjusága március 1-én. A minden pontjában szép sikerű műsor következő volt: 1. Nyitány. Előadja az ifj. zenekar. 2. Szavalat. Tartja: Farkas Károly. 3. Ch. Bériot: 6 Air varié. Hegedűn játsza: Rác Dezső Zongorán kíséri Mockovcsák János. 4. Kapi-Gy.: Vidd el-fecske. Éneklő: Farkas Károly. Kíséri az énekkar. 5. Felolvasás „Régi nóták” Tartja Dr. Kecskeméthy István theol. tanár. 6. Vonós négyes. Előadják: Rác D. (I. heg.), Borsódy Károly (II. heg.), Csiki István (viola), Seprődi János (cello). 7. Huber K. a) Édes lánykám. b) Dal, hor. lány. Előadja az ifj. énekkar. 8. Vig szavalat. Tartja Gál Jenő. 9. Eilenberg. Malom az erdőben a) A pataknál. b) A malom. Előadja az ifj. zenekar. Dr. Kecskeméthy István theol. tanár igen érdekes fölolvását lapunk közölni fogja.

A tervezett lelkészek albumára előfizetők oly csekély számmal jelentkeztek, hogy annak elkészítése lehetetlen. Sajnálattal mondanánk le ezen szép tervről, melyről néhány-előfizető is igen kedvesen nyilatkozott. Nem akarjuk ezen művet előzetes bírálat nélkül a N. t. lelkész urak kezébe juttatni s így csakis kifogástalan kivitelben fog megjelenni. Nagyobb reklamot ezen utolsó felhívásnál nem csinálhatunk, mert a munka tiszta jövedelméből talán még egy-egy levelező lappal sem hívhatjuk fel a N. t. lelkész urakat az előfizetésre.

Ez uton kérjük tehát fel a N. t. urakat e mű megrendelésére, melynek végső határ idejéül márcz. hó utolsó napját tesszük.

Lakatos Sándor tanító. Ér-Mindszent, u. p. Ér-Kávás (Szilágy m.)

1900. év február hó 5-én lélekemelő szép közgyűlése volt a tekei ref. egyháznak. Ugyanis e napon szállott ki a N. Sajói ref. egyházmegyei tanács által kiküldött felülvizsgáló bizottság mélt. Fehérvári Jenő főgondnok, mélt. Dózsa Endre országos és egyházi képviselő és nt. Muzsnai Károly esperes személyében, hogy anyagi és szellemi ügyeinket rendbe hozzák, s mindenek felett az óhajtott békét a hívek között helyre állítsák. Nehéz, de szép hivatásuk kellő mélylánylattal találkozott úgy a polgárság, mint a jelen volt intelligencia által, s csaknem 5 óra hosszúig tartott vizsgálatot végeredményében a legszebb siker koronázta.

Nemcsak a béke, szeretét és egyetértés állott helyre az egyházban, nemcsak az összes egyházi tisztikar lett egyhangúlag megválasztva s lelkész és esperes által ünnepélyesen felesketve, hanem végül oly nemes áldozatkézség lángolt fel az egymással kibékült hívek szívében, mely örömköny nyeket csalt ki a szemekből. Valóban büszkéek lettünk arra, hogy reformátusok vagyunk, hogy velünk megvannak elégedve itt lévő jeles vezéreink, kik a hithűség, ügybuzgóság, bölcsenormányszás terén mind megannyi kitűnőségei az ev. ref. anyaszentegyháznak.

Jól esett látnunk és tapasztalnunk, hogy mily nemes versenyre kelnek egymással világiak, egyháziak, csakhogy a süllyedő hajót megmentse az avertálás sötét örvényétől s a népet mily igaz és biztos kezekkel vezetik be a szebb jövő Kanaánjába.

De minden Demosthenesnél szebben beszélnek a tények.

Ime. Mielőtt a közgyűlés berekesztené szeretet Esperesünk, a torony alapra történt felhívó szöveget, nagy örömele adakoznak gazdagok és szegények egyformán a következőkben:

Mélt. Fehérvári Jenő főgondnok 50 kor., mélt. Dózsa Endre képviselő 50 kor., nagys. Gaál Gyula kir. járásbíró 25 kor., nt. Muzsnai Károly Esperes 30 kor. tek. dr. Boér Géza kir. albiró főgondnok 25 kor., tek. Szikszai Gyula kir. albiró presbyter 25 kor., tek. Szilágyi Károly ügyvéd presbyter 25 kor., tek. Kovács Gusztáv főerdész 25 kor., tek. Makay Miklós orsz. presbyter 25 kor., tek. Debreceni Gyula pap 10 kor., Vajda Dénes tanár 10 kor., Hunyadi János curátor 25 kor., Borsos János harangezó 10 kor., Borsos Mihály egyházfi 10 kor., Molnár Ferenc presbyter 35 kor., Maksai Károly presbyter 30 kor., Tégyi György presbyter 30 kor., id. Magyarosi János presbyter 10 kor., Ferencz János presbyter 20 kor., Demeter Ferenc presbyter 20 kor., Borsos Ferenec közgyűlésitag 20 kor., Borsos Márton közgyűlésitag 20 kor., if. Magyarosi János közgyűlésitag 10 kor., Hunyadi Mihály közgyűlésitag 10 kor., Borsos György közgyűlésitag 5 kor., Gál János közgyűlésitag 3 kor., Molnár Ferenc közgyűlési tag 6 kor. Összesen 564 korona.

Fogadják a kegyes szívü adakozók egyházam leghálásabb köszönetét.

Kelt. Tekén 1900. febr. 7-én. **Debreceni Gyula** ref. lelkész

Szerk. és kiadóhivatali üzenet.

T. Juhász József állami tanító urnak, Türe. Levelét, ha a lap összeállítására előtt jut kezemhez, közölni szerettem volna. Becses leveléből is azt látjuk, hogy volt ugyan szó a köri gyűlésen a vallásérkölesi nevelés és val-

lástanítás minél buzgóbb gondozásáról s mi ennek csak örövendeni tudunk. De nem volt ott támadás, mely élével éppen a református papok ellen irányult volna és ezt is szívesen vesszük tudásul. Az Ön indítványában sem láttunk egyebet, mint komoly érdeklődést a vallástanítás ügye iránt. Magunk is azt tartjuk, hogy az államiskolai vallástanításnak is az ügghöz méltónak kell lennie. T. Bócz István köri elnök úr »válaszára,« melyet már megelőzőleg vetünk, megtettük megjegyzéseinket ez ügyben. Óhajtuk, hogy a nevelésügy munkásai között személyes torzalkodás még csak lappangva se legyen. Erre kell törekednie minden komoly embernek. Tudósítónk, úgy tetszik, igen sötéten fogta föl a dolgot. Rajtunk a sor, hogy még a tulzást is az ügy javára használjuk föl.

T. Molnár Lajos egyházmegyei pánztárnok. Vetünk 10 koronát a b-madarasi egyh. 1899. évi hátralékában és 20 koronát az iklandi egyházközség 1898. 1899. évi hátralékában s e folyó év első felére eső fizetésében.

M.-Bodon A múlt évi hátralék: 8 korona, a folyó évi előfizetési összeg: 10 korona, ennél fogva a küldött 16 koronához még 2 korona szükséges hogy e folyó évi tartozás is telyesen ki legyen egyenlítve.

Maros-csuci egyházunk főgondnokától vett előfizetési összegből 2 koronát, mint pluszt irtunk át a jövő évre

Hivatalos rész.

908—1900.

KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi erd. ev. ref. egyházmegyei esperesnek, valamennyi püspöki vizsgálat alatt álló egyház m. t. presbyteriumának és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkész elnökének

A m. kir. földmívelésügyi miniszter úr f. é. január hó 30-án 8386 - 1899. IV. 1. szám alatt kelt intézkedésében tudatja, hogy „Magyar gazda kincsháza” cím alatt olyan gazdasági munka megírását és kiadását határozta el, mely munka a egyes mezőgazdasági ágak, haszonvételi módok, a mezőgazdát érdeklő törvények, a biztosítás ügyét, a házi ipart, szövetkezést stb. illetőleg, a kis gazdákat a gyakorlat és tapasztalat által bebizonyított igazságok és szükséges tudnivalók felől tájékoztassa.

Hogy ennek a népies gazdasági munkának a tanai minden kisgazdához utat találjanak s az életbe menjenek át felette kívánatosnak és célravezetőnek látszik, hogy a munka ne csak olvasás útján terjedjen el minél szélesebb rétegben, hanem hogy annak tanai lehetőleg élő szóval is megmagyaráztassanak és kifejtesse.

Senki sem tehet ezen a téren jobb és hasznosabb szolgálatot népünknek, mint a lelkészek és tanítók.

Nem kétlem, hogy ezt örömmel fogják tenni. Mielőtt is gondoskodtam arról, hogy minden lelkésznek és minden tanítónak, a ki ez iránt akárcsak levelezőlappon a vezetésem alatt álló ministerium gazdasági szakosztályhoz fordul, a „Magyar gazda kincsháza” című munka díjtalanul megküldessék.

Mielőtt erről címetet hivatalosan értesítjük, egyszersmind felkérjük, hogy e hasznos munka megjelenését és díjtalan megszerzése módját az összes ev. ref. lelkészekkel és tanítókkal tudatni s őket felszólítani sziveskedjenek, hogy a munka megküldéseért a m. kir. földmívelésügyi ministerium gazdasági szakosztályánál jelentkezzenek. Egyszersmind figyelmébe ajánljuk minden lelkésznek és minden tanítónak, hogy a Magyar Gazda kincsházát használva, az abban foglalt tanoknak terjesztésével foglalkozva a népnek a gazdálkodás egyes ágazataiban tanácsokkal és felvilágosításokkal szolgáljanak.

Kolozsvárt, 1900. febr. 23.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre. . .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Ref. gimnásiumaink rendeltetéséről

— E T. B. szakelőadói tanulmány —

(Folytatás és vége.)

A vallásneveléssel kapcsolatosan állapítandó meg az ifjúsági istentiszteletek rendje.

A vallásnevelés minden osztályban gondoskodik, hogy munkanaponként, minden reggeli első leckeóra kezdetén, sorban más-más tanuló rövid imát, vallásos elmélkedést mondjon; ez imák, elmélkedések tartalma megfeleljen a tanulók fejlettségének, egyszersmind az iskolai évkör fő pontjainak; vonatkozzék a természeti évszakok változásaira is; röviden szólva, alkalmi jellegű legyen. Osztályonként hat, nyolcz, tíz ily szöveg, — melyek terjedelme egyenként meg ne haladja a Miatyánkét — a vallásórákon előbb kellően értelmezve, minden tanulótól betanulva s más-más napon elmondva, előkészíti a hangulatot és teljes figyelmet a vasárnapi istentiszteletre is, melyre aztán a maga imája és beszéde tartalmát a vallásnevelés akképp fogja megállapítani, hogy annak itt egyik, ott másik pontja — a lejárt hétnek tanulmányi, sőt némely, a tanulókat is érdeklő külvilági mozzanatai szempontjából — majd egyik, majd másik osztály tanulóinak szívét melegítő közvetlenséggel érintse, s így a vallás az életnek minden napi kenyerét izesítő kovászsképen hasson.

II. Énektanítás.

Cél: Az ifjúság erkölcsi összetartozását, a társadalmi (hazafiai) és vallásos érzelmek, s az elhivatás közösségének tudatát gyönyörködtető módon ápolni.

(Az éneklésből, mint rendkívüli tantárgyból érdemelt osztályzat a főlebbvitel kérdésében tekinteten kívül hagyatik.)

Tanítandó a négy alsó osztálynak 2—2, a felső osztályoknak 1—1 órán hetenkint, az államsegélyvel fennálló gimnáziumokban is.

Anyag: A) Az I—IV. osztályban, hetenkint 1—1 órán: hangjegyismeret, s ez alapon fokozatos gyakorlatok mindenik hangnemben, az énekkarban való biztos közreműködésre előkészítésül. Zsoltárok, valamint más templomi énekek dallamainak megtanulása. A

tisztán szertartási énekek tanulására a más vallású, vagy más keresztyén felekezetű tanulók csak szülőik kifejezett kívánságához képest kötelezendők. Különben mint hallgatók maradnak benn a templomi énekgyakorlatokon. B) Az összes osztályokból alakított énekkari csoportokkal szólamonként egy-egy külön félórán, — egy másik, közös félórán pedig az egész ifjúsággal, mint énekkarral: népdalok, hazafias, vallásos és alkalmi műénekek gyakorlása.

Megjegyzés. A hol alkalmas zeneterem, vagy külön eső óráközi üdülőhely van: megbízható felügyelet mellett az együttes éneklésnek önkéntes gyakorlása órarenden kívül is megengedhető.

III. Magyar nyelv és irodalom.

Cél: Elérni azt, hogy a tanuló tapasztalása és olvasása (tanulása) tárgyairól nyelvtani és stilisztikai tudatossággal és gyakorlottsággal tudjon írni és szabatosan beszélni; a nemzeti tudományos irodalomnak remek termékeit kedvelje, s logikai, esztétikai és irodalomtörténeti ismeretek alapján értse és élvezze.

Tanítandó az I—VIII. osztályban, összesen 28—32 órán hetenkint.

A tanítás anyaga. A) Az I—IV. osztályra terjedő nyelvtani és stilisztikai fokon, a főszólyt a tanulók gyakorlati készségére helyezve, s a tanítás eredményeinek a legrövidebben fogalmazható rendszeres tételekbe (szabályokba) foglalásával: Helyes olvasás és írás begyakorlása. Hangtan, Rhythmus (verstan), numerus. Proza és versszavalás, könnyv nélkül tanlással kapcsolatban. — Alaktan. Szóképzés. Synonymák, képek és alakzatok magyarázata. — Egyszerű mondat, összetett mondat elemzése; rendszeres mondattan; szerkezelelemzés. — Olvasmányok és írásbeli dolgozatok az állami tanterv követelményeivel szoros koordinatióban, úgy, a mint az I—IV. osztályra nézve osztályonként előírva. — *Megjegyzés.* A klasszikus hősi mythos köréből, s a görög és római világból vett olvasmányok kiválasztása és tárgyalása az egyidejű latin nyelvi elemi olvasmányokra való figyelemmel, s a latin nyelv tanárával egyetértőleg eszközendő. Hasonlóképp a magyar földről, s népének életéből vett rajzok az I. osztályban, érdekébresztés és időnyeres

céljából, a földrajz tanárával egyetértőleg megállapított időben és módon tárgyalandók. A III. osztály elbeszélő olvasmányai közé fölveendő, rövidítésekkel, Baksay Sándortól *Jobb kezem*. A IV. osztály élet- és jellemrajzi olvasmányai közt szemelvények *Kálvin életéből* Révész Imrétől, *Bethlen Kata élete* Zsilinszky Mihálytól, a konfirmációra készülés idejében, a vallás-tanárral egyetértőleg tárgyalandók. Szemelvény veendő még Mikó Imrétől *Bod Péter életrajzából*.

B) Az V—VIII osztályokra terjedő irodalom-tanítás fokán: A prózai írásműveknek (V. o.), a költői műfajoknak (VI. o.), s a magyar nemzeti irodalom történetének (VII—VIII. o.) ismertetése. A prózai írásművekben a fogalom, ítélet, elmélkedés, módszer, bizonyítás, czáfolás típusainak gyakorlati ismertetése; a költői írásművekben a szép tárgy, s a szép tárgyalás alapformáinak megkülönböztetése, tekintettel általában a művészetekre is; az irodalomtörténetben a korszakok műveltségi viszonyainak rövid vázlatban. — nyelvünk történetének a nyelvmélekek alapján, — nyelvünk rendszerének a nyelvújítás s a nyelvtudományi irodalom történetével kapcsolatban való áttekintése. A történetírás, s a vallási és tudományos újabb irodalom történetének méltató részletezését ezen szakok tanárai végezzék. — Olvasmányok és írásbeli dolgozatok e felsőbb osztályokban is az állami tanterv követelményeivel szoros coordinatióban állapítandók meg. — **1. Megjegyzés.** Nyelvünk történetének és rendszerének tárgyalásával kapcsolatban is olvasmányok veendőek fel, pl. Szarvas G., *A nyelvújításról*, Simonyi Zs. *A magyar nyelv* c munkája II. kötetének utolsó fejezete. (*»A mondattan«*). — **2. Megjegyzés.** Prózai szabad előadás, dialogus és versszavalatgyakorlatok az V—VI. osztályban a rendes és esetleg rendkívüli órákon folytathatók; a VII—VIII. osztály növendékei így gyakorlataikkal az *önképzőkörben* működhetnek, tanári vezetés mellett; ugyanitt nyílik alkalmuk önkéntes stílusgyakorlataik, *esetleg* szépirodalmi kísérleteik bemutatására, nem kötelezett magánolvasmányaikról való beszámolásra, bírálásra, vitatkozásra; alkalmas vitatételek kitűzéséről az önképzőkör vezetője rendszerint a philos. propaedeutika és a történelem tanárával egyetértőleg gondoskodik.

IV. Philosophical propaedeutika.

Cél: A lelki élet főbb jelenségeinek, tüzetesebben az értelmi tevékenységnek ismerete, s gyakorlottság ez ismeretek alkalmazásában.

Tanítandó az V. osztályon kezdve az irodalmi olvasmányok elemzése keretében. a két felső osztályban pedig hetenkint összesen 3—4 külön órán.

A tanítás anyaga: A) Az irodalmi olvasmányok magyarázatában használandó lélektani és logikai műszók és kifejezések értelmének szabatos megállapítása, használatuk, alkalmazásuk gyakorlása (L. a magyar irodalmi tanítás anyagát) B) Teszt és lélek. Idegrendszer. A lelki tünetmények osztályozásai. Az érzet, sajtóságai, nemei. A képzet s a rajta alapuló tünetmények beható tárgyalása. Az érzelmek, s osztályozásuk. A mozgás, indulatok kifejezése, cselekvés; ösztön és akarat. Öröklés és alkalmazkodás. Temperamentum. Hajlam és tehetség. Jellem. — A tanulók tárgyi és

önmegfigyelésének irányozása végett jó gondot kell fordítani a lélektani példák gyűjtésére. — Ott, a hol az internátus szervezetében a felsőbb osztálybeli tanulóknak cselekvő szerep jut: számukra a lélektan keretében paedagogiai alapelvek kifejtése is kívánatos. — b) A gondolkodás elemi formái. A rendszeres gondolkodás formái. — A gimnáziumi tanulmányok minden ágát figyelembe vevő példatár a bizonyítás és czáfolás tartalmas példáit Plato dialogusaiból, a magyar hitviták köréből, Demosthenes és Cicero, másrészt Kölcsey és Deák beszédeiből válogassa. — c) Olvasmányok Greguss Agosttól. (pl. Rendszeres szep-tanának I—III. fejezete), Eötvöstől: *A XIX. század uralkodó eszméinek* Bevezetéséhez adott Jegyzet, s Első és Második fejezete.

V. Latin nyelv és irodalom.

Cél: Elérni azt, hogy a tanuló a) a nyelvtan s a közönséges szókincs birtokába jutva, latin szöveget magyarra szabatosan fordítani tudjon; b) a tárgyalt klasszikus írókat, s népek állami, társadalmi és művelődési viszonyait ismerje; c) nemzetünk s a tudományok latinkodó századainak történelmi emlékeit és irodalmi termékeit megérthesse.

Tanítandó mindenik osztályban, összesen 42—46 órán hetenkint.

Anyag: A) Az I—II. osztályban. Összefüggő elemi olvasmányok alapján, melyek klasszikai és magyar mondai és történeti tárgyak lehetnek leginkább, — az alaktan begyakorlása és rendszeres áttekintése, mondattani fogalmakból kiindulva; alapismeretek az összetett mondatról. Az előforduló szók pontos megtanulása, állandó figyelemmel a helyes kiejtésre. Szóképzés elemei, könyvnlkül tanulás. Írásbeli feladatok módszeres fokozatban, legalább két hetenkint. B) A III—IV. osztályban. Mondattan. Metrika. A szótanuláshoz előbb szólások tanulása, később az olvasandókra a tanár utmutatása szerint való pontos előkészület járul; olvasmányokul szemelvények használandók, köztök rendszeresebbek Cornelius Nepos, Julius Caesar, Phaedrus és Ovidiusból, de ezek mellett Galeotto és Bonfiniusból is. C) Az V—VIII. osztályban, mind inkább kiterjeszkedve régiségtani és irodalmi ismeretekre is, olvasandó és tárgyalandó prozairók: Sallustius, Livius, Cicero (egy pár oratio s pl. *»De Officiis«* műve) Tacitus (*Annales, Historiae*); költők: Ovidius (*Fasti Tristia*), Vergilius (*Aeneis*) s a két felső osztályban főleg Horatius (válogatott ódák, epodosok, satirák, epistolák). Időnkint, rögtönös olvasásra, magyar közjogi tárgyú újlatin szövegek (az Arany bulla, Linczi, béke, Leopoldina explanatio, Leop. dipl., Pragmatica sanctio, 1790—91. évi törvények), szemelvények Bod P. *Historia Hung. ecclesiasticájából*, Kálvin *Institutioiból*, Szenci Molnár *Grammatica Ungaricájának Dedicatioja*, *Praefatioja*, s hasonlók veendőek elé. Írásbeli feladatok kellő fokozatban 2—4 hetenkint. D) A VII—VIII. osztályban római régiségtani s irodalomtörténeti áttekintések. A romlott latinság érdekesebb barbarismusainak és soloecismusainak csoportosítása.

VI. Görögnyelv és irodalom.

Cél: Biztos nyelvismeret alapján úgy az újtestamentum eredeti szövegének, mint az iskolai tárgya-

lásra kijelölt klasszikus íróknak megértése és szabatos fordítása.

Tanítandó az V—VIII. osztályban, összesen 18—20 órán hetenkint.

Anyag: Az attikai alaktan; a mondatban főbb pontjai; az ion dialectus. Előbb elemi olvasmányok (ezek közt Máté V—VII., XIII., XVÍIL., XXI., XXII.-ből vett szemelvények) tárgyalása, pontos szótanulással. Később fokozatosan nehezebb olvasmányok lyrai szemelvények; Xenophon, Herodotos prozája; Homeros; ha a tanulók fejlettsége engedi: Platon; esetleg Sophokles valamelyik tragédiája. Az új testamentumból: a Cselekedetek könyvéből János evangéliumából, s Pál apostol négy fő levele közül egy-kettő. Iskolai rásbeli feladatok 2—4 hetenkint: fordítások magyarra és retroversiók.

Megjegyzés. Ott, hol az állammal kötött szerződésből folyólag, vagy a tanítató szülők érdekeinek megfelelően, a görög nyelv és irodalom helyett az 1890. évi XXX. orsz. törvényekben megállapított pótló tárgyak tanítása iránt intézkedés tételik: e tárgyak tanítására osztályonként és mindössze ugyanannyi óra fordítandó, a mennyi a görög nyelvi óráknak, a tanterv, illetőleg ennek helyi alkalmazása szerint, a megállapított száma. A görög-pótló tanfolyamnak a tanterve szorosán a miniszteri tantervből vétessék. De a VII. osztályban a görög-pótló irodalom tanítására 3 helyett elég lesz 2 óra (1 a philosophiai propaedeutikának adatván); Demosthenes s a magyar szónokok dialecticájának méltatása a VIII. osztály logika-leckéin; (L. a philos. propaedeutika anyagát B) b) alatt), mint az osztály minden növendékére kötelező tanulmány, végzendő.

VII. Német nyelv és irodalom.

Cél: A német irodalmi nyelvnek úgy élő szóból, mint olvasva, megértése; kellő előkészültség e nyelv szó- és írásbeli használatának — megfelelő viszonyok közt való — gyakorlati elsajátíthatására.

Tanítandó a III—VIII. osztályban, összesen 18—20 órán hetenkint.

Anyag: A) A III—VI osztályban. Olvasás (kiejtés), írás. Alaktan, mondatban ismerete, egyszerűbb olvasmányokra, s ezekkel kapcsolatos rendszeres élőszóbeli gyakorlatokra alapítva; ez utóbbiak a mindennapi élet, s az iskolai tanulmányok szemléletibb (földrajz, természetrajz) tárgyaira szorítkoznak. Megfelelő szóbőség szerzése. B) A VII—VIII osztályban a szóbeli gyakorlatoknak elvontabb tárgyakra (lélektan, erkölctan) kiterjesztése mellett, jeles írók költői, szónoki és értekező prózai munkáinak olvasása, irodalomtörténeti megvilágítással. C) Fokozatos írásbeli gyakorlatok az egész tanfolyamban 2—4 hetenkint. — **Megjegyzés.** Az állami tanterv követelményeinek koordinációban megállapítandó olvasmányok közé Lessing *Nathan der Weise* drámája, Schleiermacher egy beszéde vagy felolvasása, az irodalomtörténeti képek közé pedig Luther s a reformatio korszakalkotó lefolyása a német irodalom történetére — fölveendő és tárgyalandó.

VIII. Történet.

Cél: a) A kiválóbb nemzetek és államok alakulásában és fejlődésében, nagy jellemek, döntő esemé-

nyek és nevezetes haladást jelző alkotások feltüntetésében az emberiség tevékenységének történetileg összefüggő képét, s e kép előterébe állítva, Magyarország ezer évi eseményeit szemléltetni. b) Magyarország történetében, tekintettel az egyház, s kiválóan protestáns egyház történetére, felmutatni a nemzeti műveltség és alkotmányos élet fejlődését.

Tanítandó a III—VIII. osztályban, mindenikben 3—3 órán hetenkint.

A tanítás anyagának e hat évre való beosztása a m. kir. vall. és közokt. minisztertől 1900. évi 32,818 sz. alatt kiadott állami tanterv idevonatkozó határozmányaival teljes koordinációban állapítandó meg. Az egyes osztályokban használandó tankönyvekre nézve az Egyházi Törvény 474. §-ának rendelkezése szigorúan megtartandó.

Reál tárgyak.

Az orsz. középiskolai törvény (1883. évi XXX. tc.) 3. §-ának f) k) —n) pontjaiban felsorolt gimnáziumi rendes tárgyak **tanításának összegezett célja:** Elérni azt, hogy a tanuló az iránt, a mi az embert a természetben környékezi, s a mit ipar és művészet alkotnak, első sorban a honi föld és közgazdaság, a honi ipari és képzőművészeti termékek iránt tudatosan érdeklődjék; a közönségesebb dolgokat alaposan ismerje is; e mellett jártas legyen az érdeklődése kielégítésére segítő mindennapi eszközök és útmutatások (kézikönyvek) használatában; szerzett ismereteit világos és szépszerű nyelven, s a számvetés és rajzolás segítségével közölni, s fejtegetni tudja.

A cél elérésének vizsgálati próbája: a) készség az emlékezetből való térképábrázolásban; b) gyakorlottság természetrajzi tárgyak, egyedek szóbeli leírásában. determinálásában, idomaik vázlatos rajzolásában; c) jártasság ipari és tudományos eszközöknek, s egyszerűbb képzőművészeti termékeknek szemlélet alapján való értelmes ismertetésében, s jellemző tulajdonságaiknak rajzvonások segítségével föltüntetésében; d) képesség olyan számvetési és geometriai feladatok és fizikai kérdések önálló megfejtésére, a melyeket a magán és köz jóllét kérdéseiben a mindennapi élet fölmerít.

Ekkép, lényegileg a mai élet követelményeinek kielégítésére törekedve, a —

IX. földrajz,

X. természetrajz,

XI. természettan,

XII. mennyiségtan és

XIII. geometriai és szabadkézi rajz azon osztályokban, azon órászámában, s a tanítás anyagának oly megszabásával és felosztásával tanítandók, mint azt a már többször jelzett állami tanterv határozmányaival való koordinatio hozza magával.

A négy alsó osztály mindenikében az egyidejűleg tanítandó reál tárgyak közül legalább kettőt ugyanegy tanár tanítson, s ő legyen felelős az azon osztályban tanított valamennyi reál tárgy tanmenetének tényleges összhangjáért.

IV. Szépirás

az állami tanterv mértéke szerint tanítandó. A szépirás-gyakorlatokhoz választandó szók a földrajzi nevek sorából, s a reál tárgyak műszótárából, a német írás-

hoz a katonai vezényszavakból és műszótárból vétesenek. Egyébiránt a folyóírás gondosságát és csinoságát az írásheli dolgozatokat javító tanárok, az osztályokon fölfelé, mindig sürgetni fogják.

XV. Testgyakorlás

tanításának célja, anyaga, ennek felosztása, minden módosítás és hozzáadás nélkül kötelezőleg veendő át az állami tantervből egyházkerületeink gimnáziumi tanterveibe.

Irányadó terv az óraszám beosztásra nézve.

Tárgyak.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen.
1. Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2. Énektanítás	2	2	2	2	1	1	1	1	12
3. Magy nyelv és irod.	5	5	4	4	3	3	3	3	30
4. Philos. propaedeutika	—	—	—	—	—	—	2	2	4
5. Latin nyelv	6	6	6	6	6	5	4	4	43
6. Görög nyelv	—	—	—	—	5	5	4	4	18
7. Német nyelv.	—	—	4	3	3	3	3	3	19
8. Történet	—	—	3	3	3	3	3	3	18
9. Földrajz.	3	3	2	—	—	—	—	—	8
10. Természettan	2	2	—	3	3	3	—	—	13
11. Természettan	—	—	—	—	—	—	4	4	8
12. Mennyiségtan	4	4	3	3	3	4	3	3	27
13. Rajzolás...	3	3	2	2	—	—	—	—	10
14. Szépipírás.....	1	1	—	—	—	—	—	—	2
15. Testgyakorlás ..	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen .	30	30	30	30	31	31	31	31	244

Ezen óraszám-tervezet az egyházkerületeknek követésre ajánlatik, egyfelől az államsegélyt nem élvező gimnáziumainknak szóló külön tantervek elkészítésénél, másfelől a fenforgó szükség és kivihetőség korlátai között, az államsegélyes gimnáziumok helyi tantervének megállapításánál.

Önként értetik, hogy a tanterv elkészítésénél, megállapításánál, s megvalósítása körül, minden oly kérdésben, melyre nézve az Egyházi Törvény, vagy a konvent kifejezetten nem határozott, első sorban felekezeti tanügyünk kipróbált s hatályukat még nem vesztett hagyományainak megőrzése kívánandó; azontul a magyar kir. közoktatási kormánynak a maga rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló gimnáziumok számára kibocsátott és kibocsátandó utasításai figyelembe vételével fogják az egyházkerületek további intézkedéseiket megtenni, illetőleg a tanárkaroknak megokoltan előterjesztendő kívánságait teljesíteni.

*

Az egyházkerületi tantervek megállapítása és életbeléptetése, mihelyt a konvent a maga irányadó elvi rendelkezéseit közzé teendő, oly időben és oly módon eszközözendő, hogy a megújított tanterv az I. osztályban lehetőleg már az 1900/1. iskolai éven kezdve, az 1904/5. isk. év kezdetével pedig feltétlenül mind a nyolcz osztályban véglegesen alkalmazva legyen.

* *

Utószó.

E tanulmány 22 ref. gimnáziumunk: Békés, Budapest, Csurgó, Debrecen, Gyöngyös, Hajdu-Nánás, Hódmező-Vásárhely, Karczag, Kis-Kún-Halás, Kisujszállás,

Kolozsvár, Kún-Szent-Miklós, Máramaros-Sziget, Maros-Vásárhely, Miskolcz, Nagy-Enyed, Pápa, Sárospatak, Sepső-Szent-György, Szászváros, Székely-Udvarhely, Zilah, — tanárkaraitól, ref. gimn. tantervünk revíziója tárgyában készített s beküldött javaslatoknak és munkálatoknak szem előtt tartásával készült. Kötelességem lévén, a ref. Egyetemes Tanügyi Bizottságnak, 1884-iki tantervünk revíziója kérdésében véleményes jelentést tennem készülő előterjesztésem konkluzióit egyelőre ily alakban foglalom össze, s lehetőleg jó korán való közzétételével azt akarom elérni, hogy minden egyes érdekeltnek alkalma legyen a Bizottság egybeülése idejéig egyházkerületének bizottsági tagjai után, vagy bármely más uton. e fontos és messze kiható következményű kérdésnek eldöntésére a maga véleményével, adalékaival, akár kételyeivel, ellenvetéseivel az ügynek ezen stádiumában is befolyást gyakorolni. Kérem is az érdekeltet, hogy jóakaró figyelmüket s közreműködésüket az üggyől ne vonják meg. Az esetleg egyenesen hozzám juttatandó észrevételeket, megjegyzéseket még a bizottság egybeülése előtt (ez majd áprilisban lesz), fölhasználni igyekszem.

(Nagy-Enyeden.)

Váró Ferenc

Autonomia és állami felügyelet.

Ez a cikk soha sem lát napvilágot, ha közelebbről egy tanítói gyűlésen meg nem jelenek. De ott oly hangok ütötték meg fülemet, melyek ismét egy más, sokkal magasabb körben lefolyt vitának emlékét újították meg lelkemben: s e két benyomás, mert mindkettőnek éle első sorban ellenünk, reformátusok ellen irányult, szólani késztetett. A gyalui tanítói kör kihozását — érdeme felett is — méltatjuk annyira, hogy arról e lap keretében is megemlékezzünk, jóllehet ők csupán a maguk és nem a tanítói kar nevében beszéltek, mert a tanító urak egy veszedelmes tévedésben vannak, mit eloszlanni csak a tiszta igazság képes. Szóljuk tehát nekik a tiszta igazságot.

Az igazság, mint legerősebb fegyver mellé, állítsuk oda még a jogegyenlőséget és a méltányosságot, midőn a kath. autonomiai kongresszus ülésén — mert erről van szó másfelől — elhangzott beszédek végcélját vizsgáljuk.

De hát hogy kerül egymás mellé ez a két illustráltársaság, hogy mi is együtt említsük? Hát úgy, hogy mind a kettő nagy, nemzeti és kulturális kérdésekkel foglalkozott és a nemzeti kultúra erős fundamentumát mindkettő, néhai való jó Berzsényivel, a vallásérkölcsi életben szeretné lerakva látni és egy virágzó egyházi életet óhajtana teremteni.

Ah, mily szép cél, mily magasztos feladat; mennyi dicső bajnok elvérzett már ennek az eszmének a szolgálatában!

Ime, most a néptanító urak és az ultramontanok akarják megszerezni a mártíromság hervadhatlan babékoszoruját, mert szerintük az evangéliumi protestantizmus nem áll feladata magaslatán s nem képes lerakni a nemzeti kultúra alapfundamentumát. Oh, ti boldogok!

A dolog úgy történt, hogy a kath. kongresszuson

egyik tag, a ki függetlenségi 48-as képviselő is (talán néppártinak is nevezhetné magát, mert beszédét főleg a néppártiak helyeselték), nagy beszédet mondott. Készséggel ismerjük el, hogy a kongresszuson elhangzott összes beszédek között ez volt a legautonomikusabb, de egyszersmind a legultramontánabb beszéd is. Sürgősen követeli ebben az autonómiát és megleckézteti a püspöki kart (méltán), hogy a mikor baj volt (az egyházpolitikai törvények idejében), csak a kath. autonómiára apellált: most pedig, hogy a vihar elsimult, nem kell az autonómia (pedig kellene, csak nem prot. autonómia). Fáj az ő ultramontán lelkének, hogy e miatt a protestánsok kezébe megy át minden hatalom. (Istenem, micsoda jezsuitafogás! Ha még egy protestáns miniszterelnök idejében beszélne így, megértenők a krokodiluskönnyek okát, de ma, »a törvény, jog és igazság« korszakában, midőn az absolutismus idejének szellemében döntenek el az »erdélyi püspök« cím kérdését: nem értjük; ma csak egy jezsuita beszélhet így.)

Tovább, pápistaságáért szenvedő lélekkel (azt nem tudjuk, mi akartuk-e máglyára vinni vagy a püspökurak) gyávának nevezi a mostani pápista kort, hogy ezt eltűri, holott kilencz millió katolikus áll a hátuk mögött, (Vajjon nem mi vagyunk-e inkább a gyávák, hogy mindenféle szép kormányigéretnek felülünk?) Az egyházpolitikai törvények által okozott veszteségeinkért nem kaptunk kárpótlást, pedig meg volt ígérve; s íme, most a helyett oda dobták a 600—800 frtos kongruát; most, mikor az összes állami és megyei tisztviselők fizetését rendezik és felemelik.

Mindezen nagyhangú követelmények után, a nevelésügyre térve át, a következőket mondja: »Vannak az államnak saját iskolái. De, a mieinket ne tartsa kezében a felekezetlen állam. Adja vissza a katolikusoknak iskoláikat, hogy ezek saját szellemüket vigyék be azokba. Ez a kath. vallásos szellem fejleszti ki a kötelességtudást. Az állami iskolák *gyárak, hol egyforma kaptafára* idomítják át az ifju lelkeket. Nem szabad egy *pártkormány* kezében hagyni több-száz millió katolikus vagyont, mert a pártkormány kortes czélokra fordítja azt.

Íme, e pár utolsó sorban van a kath. autonómiai mozgalmak tulajdonképeni célja. Az autonómia csak azért kell, hogy azzal a kath. alapoknak birtokába jussanak, nem pedig, hogy az evangéliumi protestantismus szabad levegőjét engedjék be az egyházba. Ezért nem jó semmi, a mi állami s nem jó különösen az állami nevelésügy.

Annak idején, mikor az autonómiai bizottság javaslatát ismertettük (Erd. Prot. Lap 1899. 3--5. sz.) részletesen kifejtettük az egész munkálatról véleményünket. Most tehát részletkérdésbe nem hocsátkozunk. Azonban, a mint akkor kifejeztük, most is hangsúlyozzuk, hogy nekünk akár mint felekezetnek, akár mint magyar állampolgároknak határozottan tiltakoznunk kell az ellen, hogy a tanulmányi alapok kiadassanak a kath. autonómiának. Sem kiadni, sem a *jogokat átruházni* — mint ezt a 48 iki törvények ellenére a nagyváradi bibornok szeretné — nem lehet, nem szabad, mert akkor a felekezetközi jogegyenlőség megrendül, a törvény csak írott malaszt lesz és nem a vallásfelekezetek fejlődésének, békességének öre. Sub

titulo autonómia, nem szabad egyik felekezetet a többi rovására még jobban megerősíteni.

Mint látszik, volna okunk nekünk is, de mi még sem vagyunk az állammal s az állami intézményekkel szemben olyan elfogultak, mint az ultramontánok. És itt rátérhetek a gyalui tanítói kör kirohanására, hogy azt a maga értékére szállítsam le. Az fájt a tanító uraknak, hogy a kath. kongresszuson azt merték mondani, hogy az állami iskolák gyárak, hol egyforma kaptafára idomítják át az ifju lelkeket... hogy az állami iskolákban nem nevelnek... csak tanítanak, de jellem-képzést, vallás-erkölcsi szellemet nem adnak. Ezek a vádak főbb pontjai.

Az a kérdés, igazak-e ezek a súlyos vádak, vagy nem? Légből kapott üres hangok-e, vagy pedig a való életből vannak meritve? Mert, ha csak egy tizedrészben is igazak, úgy is súlyos kötelességmulasztás terheli a tanító urakat.

(Folytatjuk.)

Vallástani kézikönyvek,

a népiskolák számára írta Bodor János zágoni ref. pap. Kiadja a zágoni ref. egyház.

— Észrevételek a Vajda F. birálatára. —

(Vége.)

Az új-szövetségi történetek kritikájánál ismét jogosulatlannak és így túlszigorúnak ítéljük bíráló kategorikus kijelentést, mely szerint »ama követelményt, a mit szerző is vár az új szövetségi szenttörténetektől, hogy *a ker. hit és erkölcsant feltárja a gyermekek előtt tartalmilag*: e könyv nem váltja be.«

Bizonyára hiu törekvés volna azt vitatni, hogy tökéletes lehet valamely emberi munka, de azért mi eléggé beváltottnak látjuk azt, a mit szerző ígér. Nekünk úgy tetszik, hogy bíráló némileg félreérti a szerző által felállított elvet, midőn az új-szövetségi történetek kapcsán a hit és erkölcsant várja tartalmilag, holott szerző ezt csak annak folyamánaként említi, a mit megelőzőleg mond, hogy „*Jézus élettörténetében és tanításában fokozatosan tárul fel az igaz ker. hit.*“ És mi ezzel meg is elégszünk, mert a keresztényen hitet és életet kívánjuk e történetek csatornáján a gyermekek lelkébe juttatni. Szerintünk ez tartalmilag valóban hittan is, a nélkül, hogy a könnyen felfogható történetek rendje *formális* hittan beékelése által összetöretné, a mi gyakorlatban teljes lehetetlen is volna.

Bíráló példákat is idéz kifogásainak igazolására. Felhozza többek között a „keresztelő János és Jézus megkereszteltetése“ cz. történetet, melyből szerző csak azon tanulságot vonja le, hogy „Isten országa most is csak úgy közelít el, ha megtérünk a bűnök útjáról. Csak azokkal van megbékélve (megengesztelődve) isten, a kik követik az ő fiát, Jézust.“ És erre azt mondja bíráló, hogy „*ez magában véve még nem egyéb, mint a történetből önként folyó következtetés.*“ Igaz, de hisz éppen ez a földolog, hogy az egyes történetekből, mint „önként folyó következtetések,“ jussanak a gyermek lelkébe a hit és erkölcsi élet elvei s ne idegen kapcsolatok legyenek odakapcsolva! Hogy ezt az önként folyó következtetést — a bíráló

által fölvetett kérdések szerint — egy értelmes vallástanító sem mulasztja el megmagyarázni, mi azt is önként folyónak, de magát a magyarázatot nem a tankönyvbe, hanem a hozzá írt vezérkönyv keretébe tartozónak tartjuk. Vagy nézzük a másik példát „Jézusnak a samariai asszonnyal való beszélgetését.“ Vajjon itt, a történet ama tanulságánál, hogy „nem az a fő isten előtt, hogy hol, hanem, hogy tiszta szívből imádjuk-e őt?“ ki ne mutatna rá, hogy ezen az alapon áll a református hitfelekezet? hisz szerző is azért tanítja ezt, református felfogást tanít. Ilymódon valamennyi történet eszközül, hogy úgy szóljunk, csatornául szolgálhat a hit és erkölcsi igazságok levezetésére, de ez a levezetés a vallástanító feladata lévén, a tankönyvben nem foglalhat helyet.

Bíráló kifogásolja, hogy szerző „a beosztásban nem választotta külön a Jézus életét a Jézus tanításaitól, hanem egymásutánban öszeszöve adja elő“ s „mind a kidolgozás, mind a didaktika szempontjából“ helyesebbnek tartja a kettőt egészen elkülönítve tárgyalni. Részünkről nem akarunk e kérdés vitatásába hocsátkozni, mert mi a tárgyalás rendjét az új-szövetségi történetek tanításánál egyéni felfogás dolgának s így másodrendű kérdésnek tekintjük. A földolog, nézetünk szerint, az, hogy az egyes történetek jól legyenek megírva, s ha ez a föltétel meg van, a vallástanítónak nem nehéz azokat a maga felfogása és a helyi viszonyok szerint csoportosítani.

Bíráló úgy találja, hogy szerző „meg sem kísértette könyveinek valamelyes felekezeti, kálvinista vonást adni.“ Hogyan? hát nem protestáns szellemben vannak a szent történetek kidolgozva? Nézetünk szerint ennél többet alig lehet kívánni, mert a bibliai történetek tanításának nem az a célja, hogy ezáltal a növendékeket felekezeti öntudatra ébresszük, hanem első sorban az, hogy a keresztyén hit és élet üde forrásaihoz vezéreljük. Ezen főcél szem előtt tartása mellett a vallástanító mindenütt kiemelheti és a gyermek lelkébe vésheti azt, a mi a felekezeti öntudat növelésére és erősítésére szolgál, csak hogy (a mint fennebb említettük) erre nézve utmutatást adni nem a tankönyv, hanem a vezérkönyv feladata.

Mindazt, a mit bíráló a Bodor J. könyveinek előnyére felhoz, készséggel és változtatás nélkül aláírjuk. És ezen előnyök alapján az ó-és új-szöv. történeteiket nem csupán *használható* tankönyveknek ítéljük, hanem idevonatkozó irodalmunk legjelesebb termékei közé soroljuk. Midőn tehát szerzőt mi is melegen üdvözljük, a jelzett vallástani kézikönyveket jó lelkiismerettel ajánljuk lelkészársaink szives figyelmébe.

Ifj. Péter Károly.

Péter apostol élete és tanai

az evangéliumok, Péter két levele és az Apostolok Cselekedeteiben közölt beszédei alapján.

B) Péter apostol tanai.

3. Péter apostol christológiája.

(Folytatás.)

Az az előadási modor, mely az apostol eme beszédeit jellemzi, teljesen megfelel az ő egyéniségének. A mint Pétert életéről adott fejtegetésünkben egy ke-

gyes, ó-testamentomi váradalmakon csüngő zsidónak, majd zsidókeresztyénnek ismertük meg: úgy arról győz meg bennünket az a modor is, melylyel ő ez elbeszélésekben a Krisztus személyéről nyilatkozik. Mindenütt ki van emelve beszédeiben, hogy Jézus az ó-testamentomban megígért Krisztus és a próféciaakra való folytonos hivatkozással mutatja fel Krisztus földi életének egyes mozzanatait is. És az ó testamentomra való eme hivatkozást nemcsak christologiai vonatkozásu nyilatkozataiban, hanem az egész keresztyén tan-felfogásban megtaláljuk.

Ki kell emelnünk azonban az apostol christológiájára Péter apostol beszédeinek ama sajátosságát, hogy ő Krisztus történeti megjelenésénél előszeretettel időzik. Pedig ennek előtérbe állítása magából a viszonyokból nem mindig indokolható meg. Az előadás eme sajátossága azonban az apostol álláspontján ismét érthetővé válik. Ő a benne élő erős hit mellett nem is képzelhette el, hogy másoknál más úton lehessen hasonló hitet ébreszteni, mint ama történeti elbeszélések által, melyeknek ő közvetlen tanuja volt s a mely beszédek, tanítások, történeti események lassan és fokként emelték őt az ó-testamentomi álláspontról az újszövetségre. Így aztán érthető lesz, hogy az apostol annyira beleélte magát Krisztus földi történeteinek előadásába, hogy tanításaiban sem képzelt természetesebb utat s nem gondolt más eljárási módra, mint ama történeti elbeszélések által nyitni meg a sziveket a Krisztusi hit befogadására. Az apostol hivatva érezte magát arra, hogy a „tizenkettő“-nek élén a Mester életének főbb momentumait megörökítse s ez által tanuskodjék a megváltó Krisztusról.

Péter apostol tanaiban az ő christológiájával szorosán összefügg theologiai felfogása és a szentlélekre vonatkozó tan-felfogása. Mielőtt tehát a Péter-féle tan második nagy kérdésére: a *soteriologiára* áttérnénk, vizsgáljuk meg röviden az apostolnak Istenről és a szentlélekről való felfogását, a fiúval kapcsolatban

Péter apostol tan-felfogása az atya, fiú és szentlélekről.

Péter apostolnál az Isten leggyakrabban úgy említetik, mint Krisztusnak atya. (I. Pét. 1, 3) Az atyát pedig csak Krisztus által, az ő közvetítése folytán ismerhetjük meg s magának a Megváltónak egész földi tevékenysége — melynek célja az üdv-szerzés volt — az atyára nézve, ő reá való vonatkozással történt.

Krisztus által hiszünk Istenben (I. Pét. 1, 21. »Kik ő általa hisztek Istenben, ki feltámasztotta őtet a halálból és dicsőséget adott néki, hogy a ti bítetek és reménységtek Istenben lenne.«) Krisztus földi szenvedésének célja is az volt, hogy kibékítse Istennel a bűnös emberiséget. (I. Pét. 3, 18. »Mert a Krisztus is egyszer a bűnökért szenvedett, igaz lévén a hamisakért, hogy minket Istenhez vinne.«)

Az Isten kegyelmes mi hozzánk s kegyelmének legvilágosabb jele az, hogy elküldötte az ő fiát a Jézus Krisztust a bűnös emberiség váltságára. (I. Pét. 5, 10. »A minden kegyelemnek Istene pedig, ki hívott minket az örökéletre való dicsőségre a Jézus Krisztusban. tégyen tökéletesekké, erősítsen meg, tégyen állandókká és állhatatosakká.«) Ha tehát Isten küldötte el Jézust az emberek váltságára, akkor ő a váltságához szükséges

erőt is magától Istentől nyerte. Ezért mondja róla Péter, hogy őt az Isten felkente (isteni erővel ruházta fel).

Isten akaratából történt a Krisztus halála, de ugyancsak az ő akaratából s ő általa feltámadása is, mert Isten maga támasztotta fel Krisztust a halálból. (Apost. Csel. 3, 26.)

Mindezek elég világosan mutatják, hogy Péter theologiai nyilatkozatai legtöbb helyt az ő christologiajával állanak szoros kapcsolatban; mégis találunk néhány oly helyet is, hol Isten magában — Krisztusra való minden vonatkozás nélkül — említetik. Így az emberek teremtetőjének (I. Pét. 4, 19), az ő gondviselőjünknek (I. Pét. 5, 7.), részrehajlatlan és igazságos bírónak nevezi Istent. (I. Pét. 1, 17)

A Péter tanaiban felfedezhető theologiai nyilatkozatok mellett azonban nem kerülhetik ki figyelmünket az apostolnak a szentlélekre vonatkozó nyilatkozatai sem.

A szentlélek különböző helyeken más és más jelzőkkel van ellátva, de többnyire a nélkül, hogy az apostol annak közelebbi meghatározását adná. Így (I. Pét. 4, 24-ben) „Istennek lelkét“ említi, egy más helyen (I. Pét. 1, 11.) »Krisztusnak szent lelkét« mond, majd egyszerűen szentlélekről szól. (I. Pét. 1. 12.)

Az »Apostolok Cselekedetei« egyik elbeszélésében (5, 3.) előbb azt mondja az apostol a hazug Anániának: »Anánia, mért foglalta el a sátán a te szivedet, hogy hazudnál a szentlélek ellen« s mindjárt a következő versben így folytatja: »nem embernek hazudtál, hanem Istennek.« Az apostolnak eme két egymásra következő nyilatkozatából bátran arra lehet következtetnünk, hogy ő a szent lelket Istennel egynek gondolta, bár az egység ő nála világosan kifejezve sehol sincs. Míg arra, hogy a szentlélek Isten rendelkezésére áll, ki azt a választottak megszentelésére alkalmazza — bizonyosságul szolgál Péter első levele 1. r. 2. verse.

A szentlélek azonban Péter apostolnál leggyakrabban Krisztus személyével és működésével kapcsolatban van említve, Krisztus az, ki felmagasztaltatása

után elküldi a szent lelket tanítványainak, miután megnyerve azt az atyától. De az apostol szerint nemcsak az apostolok részesültek a szentlélek ajándékában, hanem mindazok, kik hívó lélekkel elfogadják Jézust „Krisztus“-nak. (Apost. Csel. 2. 38.) Innen van, hogy a szentlélek az apostol keresztelésénél mindenütt ott van, mint az igaz hitnek megpecsételője. Ott van még a pogány százados megkeresztelésénél is.

Érdekes és az apostol egyéni felfogására jellemző Péter ama felfogása a szentlélekről, hogy az már az ő-testamentomi próféciákban munkás volt, mert a prófétákban »a Krisztusnak ő benne való jövendő mondó« szent lelke működött és jósolt.

Az apostolnak eme néhány vonásban felmutatott Istenről és szentlélekről szóló tanfelfogása elég szembevetőleg mutatja, hogy a róluk alkotott és az apostol lelkében kialakult jellemző vonások annyira egymásba fonódnak, hogy az apostol az egyikről ritkán szól a nélkül, hogy a másikat ne említené. Istenről többnyire Krisztussal, vagy a szentlélekkel összekötöttesben beszél; viszont Krisztust legtöbbször Istennel, vagy a szentlélekkel együtt említi. Ez az egyesítési törekvés azonban még világosabban mutatkozik a Péter első levele 1. r. 2. versében, hol az apostol Istent, Krisztust és szentlelket — mint az üdvnek hármass szerzőjét — összefoglalva említi. Az *Isten* az atya; az az isteni principium, mely által mi megszenteltetünk a *szentlélek* és a kié a lélek és a ki által a lélek kiöntetett, az a *fiú*: a Jézus Krisztus. Az üdvszerzőnek ilyen hármass összefoglalását találjuk fel (bár nem oly világosan kifejezve, mint Máté 28, 19-ben) a Péter első levele 4. r. 11. versében, a midőn ezt mondja az apostol: »A ki szól, szólja, mint Istennek beszédét; a ki szolgál, szolgáljon úgy, mint Istentől adott ajándékok szerint, hogy mindenben dicsőíttessék az Isten a Jézus Krisztus által, ki nek dicsősége és birodalma vagyon mind örökkön örökké, amen!«

(Folytatjuk.)

Szádeczky Béla.

TÁRCA.

A vallásos elemek Arany János költszetében.

(Vége)

Temesvár hősi védelmét s szomorú elestét rajzolja *Losoncy István*-ban, mikor a hős reménytelen helyzetében végbúcsút vesz feleségétől, így végzi levelét:

Téged pedig Annám, az árvák s özvegyek
Istene tartson meg, ha majd én elmegyek;
Ő viseljen gondot egytől-egyik rátok,
Legyen én helyettem férjetekek s atyátok.

Azt mondja a költő a számnélkül való ellenségétől ostromolt Temesvár védelméről:

Losonczinak nem volt más segítő társa,
Csak a jó Ur Isten; nem is számolt másra.

Majd avval biztatja vitézít:

Veszni tért a hűtlen.

Nem kell félni semmit, megsegít az Isten.

Murány ostromá-ban azt a hírhedt s sokszor megénekelt szerelmi kalandot írja le, melynek Wesse-

lényi Ferenc és Széchy Mária a hősei. A fegyverzörögés és szerelmi suttogás közé is belevegyül a hit szelid, meleg szava. A hosszú hiu ostrom után Kazai, Wesselényi bizalmas embere, visszavonulást ajánl. Istenkisértés, hogy a földi ember az égi hatalom emelte szikla ellen törjön.

Nincs tehát mit tenni, nagyságos vezérem,
Mint tovább nem víni egyenetlen téren,
Felhagyni a harczzal, mit a föld embere.
Ezredeket élő sziklák ellen mere.

S e kövekben Isten kezére ismervén,
Tuladni az ostrom sikertelen tervén
Mit ha gyalázatul róna fel valaki,
Jöjjön maga és a kaput nyitassa ki.

Mikor Vesselényit az öreg Kádas elkeseredett kuruc lelke vérpadra viteti, Istent, a ki ott fenn lakik hívja bizonyosságul szive tisztasága mellett, Isten nevében tiltakozik a jögtalanság ellen:

Aztán térdre hullva könyörög magában,
Istennek ajánlja lelkét egy fohászban.

Különösen pedig érdekes *Az első lopás* című népies elbeszélés, melynek épen ez az alapeszméje: ora et labora, imádkozzál és dolgozzál. Már az első versszak is ez:

Ki ruházta fel a mezők liliomát?
 Ki visel hű gondot az égi madárra?
 Útlan bujdosónak ki vezérli nyomát?
 Kit nevez atyának az atyátlan árva?
 Él még a jó Isten! Ő engem is szeret:
 Meg adja ha kérem, a *mai* kenyeret.

Azelbeszélés hőségnek Imrének apja nemesember volt,
 a kimindenét elperlé, egy járomszöget sem hagyott fiára

És szilaj tullokként nőtt volna fel Imre,
 Ha szerető szívü édes anyja nincsen.
 Az kapatta jókor istenfélelemre,
 Hogy a puha földbe olyan magot hintsen,
 Melyet a hev nem bánt, az eső el nem mos,
 Melynek aratása mindenkor bizonyos

Szülei elhalván, a fiatal tapasztalatlan ember
 megnősül, elvevén egy szintén tapasztalatlan gyermek-
 leányt. Vele kapott valami kis vagyonkát. Nem értet-
 tek a munkához, lassanként mindenöket eladták. Csak
 düledező bomlott fedelű ház maradt. Azon is becsur-
 gott már az eső. Nyomor, éhség költözött a házba.
 Pedig neje várandós minden pillanatban. Kérne kölcsön.
 de senki sem akar adni. Vásárra készül a falu. Imre
 gonosz tervet forgat magában. Lenyugszik a házatövében.

Imádkozott volna, mindig tudta másszor,
 Most elakadt benne a kellő közepén.
 El-elmondta félig, meg-meg újra kezdte,
 Mint a mely tanulón ki fogott a lecke.

Lopni indul. El is köti a tehenet. Telkére viszi.
 S mikor:

Saját udvarán volt az üszövel Imre,
 Nagy lélekzetet vón, neki bátorula,
 Szája pedig rá ment egy *hála isten*-re.
 Csak mikor kiejtő az *Isten* szót ajka,
 Akkor ütődött meg, gondolkozáva rajta.

Vádolja a lelkiismeret. Meghányja a dolgot. Min-
 dennél előbbre teszi lelkeüdvösségét. Gondolja magá-
 ban: még nem volna késő; megbánással a bünt jóvá
 lehet tenni. Visszaviszi a tehenet. De útközben az örök
 elfogják. Előbb azt mondja, hogy bitangjában lelte.
 Aztán megvallja az igazat. De senki sem hiszi el, hogy
 tolvaj a lopott jószágot visszavigye. Ne tegye lóvá a
 biróságot! Elítélik, bebörtönözik. Vén gazemberek közé
 kerül, a kik minnennap oktatják a rosszra szegény Imrét.

Azt irják mesében egy királyné felől,
 Hogy a mit nappal szőtt, éjtszaka fölfejté;
 Imre is úgy kezdte mindennap legelől
 A tanulást — éjjel mindég elfelejté.
 Mert, ha lidérczálom a többit megnyomta,
 Szép imádságait, sorra mind elmondta.
 Is'ennéhez tért ő, vagy magába szállott.

Elbuslakodik szegény felesége sorsán. Fájl a lelke,
 hogy kis fiát meg se láthatta, meg se csókolhatta. De
 aztán búsan gondolja hozzá: jól járt szegény, hogy
 meghalt; hisz úgy is csak világ csúfja lenne. Azt mon-
 danák: tolvaj volt az apja, tolvaj fészekbe' nőtt; meg
 lenne gyajázva Isten, ember előtt. De itt felvillan lel-
 kében a megnyugtató, mentő gondolat:

Ember előtt, igen,
 De nem az előtt, ki a szívet vizsgálja!
 Ha gonoszul tettem, igazán meg bántam
 A megtérő juhot be fogadja nyája.
 Becsületem is még talán visszatérül,
 Vagy, ha már égnem kell, ne magam tűzérül!
 Vagy, ha már égnem kell gyalázat tűzében,
 Ne öntsek ezentúl, magam reá olajt.
 Ám maradjak tolvaj a világ szemében,
 Csak a magam lelke ne kiáltson tolvajt.

Szive megkönyebbül. Kiszabadulva, otthon nejét
 nagybetegen találja; egy esztendő óta se él, se hal,
 Isten nyomorékja kemény, hideg szalmán.

Jó, hogy ad az Isten könyörülő szívet,
 A ki megtud esni irgalomból, ingyen:
 A beteg ágyához és minden nap tévedt,
 Egy vigasztaló szó, hogy *maga* ne légyen.
 Étekekkel is tartják, de százszor több ennél,
 Hogy reményt tápláltak a reménytelennél.

Imre sok gonddal, sanyaru munkával, új életet
 kezd. Irtás-földet vált, dolgozik éjjel-nappal.

De ha nehéz munka testét legörnyeszti,
 Fölemeli lelkét egy magasztos ének,
 Melylyel birodalmát táplálja, éleszti,
 Könyörög s hálát ad a jó Istenének.

Erejét, munkáját megáldotta Isten. Jólétre jut.
 Tanult orvos nejeének is visszaadja egészségét. Sokra
 ment magában, többre mentek ketten. Évről-évre mindig
 gyarapult a vagyon; az is lett idővel, hogy kire marad-
 jon. Nagy tiszteletben tartotta a falu apraja, nagyja.

Isten háza mellett volt egy szép új háza,
 Mind a két hajlékra holtik ő vigyáza.
 Sokszor a kis padhoz mellé gyűltek este
 Gyermeki, szomszédi, sőt az egész utca.
 ^jakáról a szót minden ember leste,
 Várta, hogy mozduljon hófehér bajussza
 Hol a szentírásból vette ő példáit,
 Hol a magyaroknak beszélte királyit.

Legnépszerűbb költeményén, *Toldi*-n is átrczeg
 a vallásosság delejes érzelme. Toldi nála nemcsak
 nagy erejű, nagy bátorságú hős. Szerető, engedelmes,
 jó fiu, könyörületes. nemes szívű ember. Megesik a
 szíve a gyászos özvegyasszonyon s kész hozszut állani
 fiaért. Még álnok, gonosz bátyját, ki megrontásán
 mesterkedik, még azt sem tudja gyűlölni. De vallásos,
 élete minden változatában. Mikor véletlen gyilkosságba
 esik s bátyja a világba üldözi, bujdosik a nádásban.
 Reá talál a hű öreg Bencze. Hasztalan hívja haza.
 Miklós búsan gondol az eltűnt szép időre. De bízik a
 jövőben. Maga mondja:

De hiszem az Istent, az árvát sem hagyja,
 Mert azért az árvák gondviselő atya.
 Tán veszett nevemet is lemossa vérem,
 Mit fejemre költe drága jó testvérem.

Anyját is azzal vigasztalja a fájdalmas búcsúnál
 Nem azért megyek el, hogy vissza ne jöjje; ;
 Hiszem a teremtőt még addig nem öl meg.
 Soha se aggódjék, soha se sirasson!
 A ki meg se halt még, minek azt siratni,
 Mikor a halott sem fog halott maradni.

Mikor pedig fényes győzelmet vesz a csehen, ün-
 nepli a király, mind, a ki csak látja, dicsősége tető-
 pontján, ezt mondja anyjának

Nem meg jövendöltem
 Hogy előbb vagy utóbb bajnok lesz be'őlem?
 De nem köszönöm azt magam erejének
 Köszönöm az Isten gazdag kegyelmének.

S mikor *Toldi estéjé*-ben először találkozunk a
 kegyvesztett öreg Toldival, önsirját ásva

Nincsen már hajának egy fekete szála
 Övéig lenyúlik szép ezüst szakálla,
 Szép fehér szakálla, melyet, a mig térdel,
 Kebelére kulcsol összefont kezével,
 Imádkozik olyan csendesen és mélán.

Igen, Arany vallásos költő! Ez a fényes ragyogá-
 su ész, tiszta, meleg szív, szeplőtlen, erős jellem, meg-
 énekelvén az élet ezerféle viszonyát, fejtegetvén sok

nehéz kérdését: búban és örömben, árnyban, verőfényben mindig Istenre néz. Őt magasztalja: benne bizik, hozzá könyörög, hálaadó szível borul le előtte. Olvassuk, olvassuk s visszazsongnak lelkünkben az édes hangok. S mintha hallanók esendülni a koronás költő zsolozsmáját:

Szívetem hozzád emelem,
És benned bízom Uram!

Versényi György.

Különfélék rovata.

Március 15. A mai nap nemzeti ünnep, bár inkább társadalmi, mint állami jelleggel. A hazafias szabad polgárok s a magyar ifjuság lelkes ünnepe. Reformatus tanintézetünk az ünneplők első sorában vannak. Nem akarjuk össze mérni a márt az 52 év előtti március idusával. Az a március évenként vissza tér. Viszsa tér, mint emlékezet. Mint álom: a multnak álmodása. Vajjon vissza tér-e még az a nap a maga realitásában is?!...

Báró Bánffy Dezsőt, mint nagy örömmel látjuk, nem fogja a golyó s még kevésbé a... sár. Ez állításunkat kissé meg is indokoljuk. Nem vagyunk ugyan politikai lap és nem vagyunk politikusok. Ez a körülmény azonban, tekintettel némely politikai lapra és tekintettel némely nagy hangú politikusra, úgy véljük, éppen nem szolgál kisebbségünkre. Ugyanis van Bécsben egy újság: magyar-ellenes és protestáns ellenes, osztrák és ultramontán újság. Ez újság neve: »Vaterland«. Már címében is a magyar állam tagadása rejlik, nevezvén e lap magát körülményesebben így: »Organ der Gesamtmonarchie«. Ez a lap meggyanusította báró Bánffy Dezsőt. De hát mindenféle ilyes »organum« csakis oly módon tisztelheti meg az igaz hazafiságot és tiszta karaktereket, ha ezeket meggyanusítja. Az ilyes »organumok« gyanúsításai, ocsárlásai tulajdonképpen nem egyéb, mint tőlük kitelhető tömjénfüst. Azonban báró Bánffy Dezső még az ily helyről jövő támadást is figyelembe vette, s az országgyűlésen fényesen documentáltatott Bánffinak úgy hazafias, mint morális integritása. Báró Bánffy hívei a Vaterland névtelen cikkének íróját kinyomozni kívánták. A cikkíró: Ugron Gábor volt. Ugron Gábor, ki pártvezére annak a parlamenti kis csoportnak, mely szájában függetlenségi jelszavakkal játszik, de veséiben ultramontán reactionarius; Ugron Gábor, ki csak nem régen a katolikus autonómiai kongressuson tette föl fejére sajátkezüleg a vértanúk töviskoronáját azon a meglepő réven, hogy ő magyarországi katolikus. De hagyjuk most a komédiát. A Vaterlandból kiinduló ügyből párbaj keletkezett. Azonban báró Bánffy a párbajból is sértetlenül került ki. Örömmel registraljuk e különben országszerte ismeretes tényeket. Mert e dolog minket kétszeresen is érdekel. Báró Bánffy Dezső ugyanis egyházkerületünk elnök-főgondnoka. Nem szabad felednünk, hogy báró Bánffy miniszterelnökségéhez nem csak nagy nemzeti vívmányok, de protestáns vívmányok is fűződnek. Nemzetiségi velleitásokat, ultramontan merészkedéseket fényes államférfiúi sikerekkel utasított vissza. Miniszterelnöksége alatt szavaztatott meg papjaink kongruája s a miniszterelnökségről való lemondása után történik a kongrua kiadásában a késedelmezés. Miniszterelnökségről való lemondása után díszítettetett föl a gyulafehérvári róm. kath. püspök az „Erdélyi Püspök“ címmel a protestáns egyházak s az állami törvények egyforma megsértésével. Miniszterelnökségről való lemondása után érezzük mind inkább, hogy az ultramontanizmus, melyet a nyugat nemes népei kivereni töreked-

nek országukból, már a mi államunk határait is átlépte, sőt lefegyverzéstől nem tartva, kezd inkább garázdálkodni. Nem folytatjuk ezt tovább, csak rámutatunk arra a tényre, hogy az ultramontánok éppen báró Bánffyt támadják szünet nélkül. Pedig báró Bánffy Dezső jelenleg nem miniszterelnök, sőt nem is képviselő. Miért hát s mit jelent most is a szakadatlan támadás ellene? Onnan van és azt jelenti, hogy báró Bánffy Dezső igazi incarnatioja annak, a mi e hazában magyar és protestáns, hogy ő a miniszterelnöki piédestal nélkül is kimagasló államférfiúi egyéniség s a hamisítatlan magyar nemzeti politika vezetésére hivatott férfiú. Ig.n, az ellenség fő'ismerte s tudja ezt. Csak az ellenség? Nem. Az ország színe-java is tudja már ezt.

Nagylelkü adományról értesülünk. Gróf Bethlen Gáborné, gróf Bethlen Leopoldina kétezer koronát küldött dr. Bartók György püspök úrhoz a kolozsvári szeretetház javára.

Kérelem. Azon t. lelkész- és tanítársakat, kik a középiskolai vallásnevelés tantervére vonatkozó véleményes javaslatukat még hozzám el nem küldötték, tisztelettel kérem munkálatuknak legkésőbb március hó 20-ig leendő beküldésére. Pápa, 1900 március hó. Dr. *Antal Géza*, theol. tanár, az E. T. B. szakelőadója.

Komoly jelek. Jókai Mór, a magyar béke egyesület elnöke lemondott. Lemondó levele az idők olyan jelét mutatja, a mely bennünket, protestánsokat, gondolkodóba ejt és figyelmeztet a veszedelemre, mely bennünket a társadalmi téren is fenyeget. Jókai lemondásának legelső okaként betegségét hozza fel. De aztán tovább így folytatja levelét: »De a saját testi-lelki bajomon kívül azt tanácsolja nekem magának a békeegyesületnek az érdeke. Jól tudom, kedves barátom, hogy békeegyesületünk nagyszámu felhívásokat küldött szét róm. *kath egyháznagyoknak* és nagybirtokosoknak az én elnöki aláírással. E felhívások teljesen eredménytelenek maradtak. Miután fel nem tehető, hogy ezen előkelő személyiségek az elvet magát útasítanak vissza, rá kell jönnöm, hogy itt a *laplis offensionis az én személyem. Megerősített engem ebben a rég megtogamzott tudatomban a legutóbbi főrendiházi ülés tenora a hol irányáló magasállásu szónok által ki lett mondva, hogy nem róm kath egyéniséget nyilvános pályán elősegíteni a kath. klérusnak nem szabad, sőt megakadályozni köteleesség.* Nekem ezt az enunciaciót tudomásul kell vennem, s minthogy én *református vallásu* vagyok, a konzekvenciákat le kell vonnom«.

Német Sándor h. lelkészünk lekipásztori buzgósággal keresi föl szükségben-inségben levő hiveinket, nyilvántartó könyvet vezet rólok; de fölkeresi egyszerű smind jobb módu hiveinket s keresi ezek sorában a nemes szívű adakozókat. És minél több inségben levőt fedez föl, óhajtjuk, hogy annál több adakozót is fedezhessen föl. Újabban, úgy értesülünk, az Angol Királynő vendéglőségének, Sebesi Pálnak neje ígérte meg, hogy egy szegény család ebédjéről naponként gondoskodni fog. Tiszt. Német Sándor úr szegény gondozása annál becsesebb, mert rendezett egyházközségi szegénygondozásunk éppen nincs. E helyen megemlékezzünk egyszerűsmind tiszt. Német Sándor úr kis füzetéről, mely „a református vallás rövid foglalata“ és pedig versekben. Szerző számol itt a gyermekeknek versek iránti előszeretetével s rythmus és rímek által kívánja a keresztyén igazságokat a gyermeki szívekbe át csörgedeztetni. A versikék mellett párhuzamosan bibliai locusokat is közöl s ez eljárás még inkább emeli a füzet értékét. Ajánljuk e füzetet. Tanítsák be a gyermekeknek e versikéket s bibliai verseket, hogy később is kéznél lehessenek s az igazság bennük rejülő erején kívül a gyermeki reminiscencia is emelni fogja azok termő erejét. A füzet ára 5 kr. Megrendelhető szerző-

nél Kolovsvárt, Trencsintér 13. sz. Tíz példánynál kevesebb nem rendelhető.

Az egyetemes énekügyi bizottság folyó hó 6-án és 7-én tartotta meg, Fejes István elnöklete alatt gyűléseit, a melyeken az énekeskönyv revíziója felett tanácskozott. Jelen voltak: Dunamellékről: Szász Károly püspök, Kovács Albert és Baksay Sándor, Dunántúlról: Antal Gábor püspök, Czike Lajos, Rác Géza és Somogyi Antal. — Erdélyből: dr. Bartók György püspök, Deák Gerő és Váró Ferenc, — Tiszáninnenről: Lévy József, Szinnyey Gerzson, Zombory Gedő, Szótyori Nagy József és Radácsy György, — Tiszántúlról: Kiss Áron püspök, Balogh Ferencz, Szabó János és Kálmán Farkas. — A bizottság kimondotta, hogy az elnök által eddig követett irányelvek szerint az énekeskönyv revíziója folytatandó, hogy az eddig már közölt s a még közlésre érdemes átdolgozásokból egy gyűjteményes kiadás rendezendő. A gyűjteményes kiadás magában foglalja a versenydarabokat is és tájékoztatóul fog szolgálni az új énekeskönyvet illetőleg. — E gyűjteményes példány rendezésére, mint bíráló bizottságot, Fejes István elnöklete alatt Baksay Sándor, Cike Lajos, Lévy József, Balogh Ferenc, Váró Ferenc és Radácsy György személyében küldte ki a bizottság. A gyűjteményes példány meg fog küldetni a püspökökhöz, főgondnokokhoz, az esperesekhez, az iskolákhoz és az egyes egyházmegyékhez. — Váró Ferenc indítványára kimondotta a bizottság, hogy „1. a már kiválasztott meglevő dallamokat magyaros ritmikái beosztással véglegesen dolgozza ki az albizottság; 2. a közreműködők a nekik jutott dallamokra nézve jellemezzék, szavakkal körülírva, minden egyes dallamnak az érzelmi hatását, műkritikai szabotossággal; 3. adják hozzá minden dallamhoz a hozzá való szöveg versszakainak magyaros ütem- és rimképletét; 4. a szövegeket bíráló bizottság minden szövegben jegyezze hozzá a megfelelő dallamra utalást s minden dallamnál sorolja fel a reá alkalmazott szövegeket.” — A dallamok ritmizálása alapelveinek megállapításával a bizottság Szótyori Nagy Józsefet bízta meg; a ritmizáló bizottságba pedig kiküldte Deák Gerőt, Somogyi Antalt, Kálmán Farkast, Szenyeczky Nagy Zoltánt és Szügyi Józsefet. E bizottság felosztja maga között a felveendő dallamokat, s ha munkájával elkészül, az elnök azt kinyomatva, közölni fogja az ének-szerzőkkel, hogy a dallamnak megfelelőleg alakítsák a szöveg ritmusát is. — Kimondotta a bizottság, hogy régi ének-dallamok, sőt ujak is felvehetőek az új énekeskönyvbe, de azokra is a ritmizáló bizottság által megállapított elvek alkalmazandók. — Az elnök által eddig tett 400 frt nyomtatási és előkészítési költséget a bizottság helybenhagyta; a további költségek fedezésére és előlegzésére pedig a konventet kéri fel. P. E. I. L.

A protestánsokat közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött bizottság folyó hó 6-án tartotta értekezletét, Tisza Kálmán elnöklete alatt Budapesten. A bizottság legelső sorban a nagygeresdi egyezés megújítása és annak az egész magyar prot. egyházra kiterjesztése felett tanácskozott. Tárgyalás alapjául elfogadta a kiküldött kisebb bizottság által elkészített s lapunkban is közölt egyezés-tervezetet, azt részletenként letárgyalván, a végleges szöveget megállapította. Az így megállapított egyezés-tervezetet a bizottság az egyetemes gyűlés, illetve konvent elé terjeszti jóváhagyás és elfogadás végett. Az evangélikusok felvetették a budapesti egyetemen szervezendő theologiai fakultás kérdését is; a reformátusok azonban annak tárgyalásába, miután arra megbízatást nem nyertek, nem mentek bele, hanem a kérdést az egyetemes konventhez terjesztik elsőbbsen is. Ugyancsak ez lett a határozat az 1848. XX-ik törvénycikk végrehajtásának szorgalmazására irányult s szintén az evangélikusok által felvetett indítványra. — A zsinati törvényeknek Horvát-Szlavonországra kiterjesztésével kapcsolatban tárgyalás alá került a zágrábi prot. egyház ama

kivánsága, hogy eddig élvezett exempt helyzete továbbra is hagyassék meg s reá a zsinati törvények ne alkalmaztassanak. A bizottság e kivánságnak nem tett eleget, hanem megbízta az érdekelt magyarországi egyházkerületek püspökeit, hogy szólítsák fel a zágrábi egyházat nyilatkozásra az iránt, hogy vajjon az evangélikus, vagy a református egyházhoz kíván-e csatlakozni, vagy pedig, mint egyesült protestáns egyház, a most megállapítandó egység intézkedéseinek fogja magát alávetni? P. E. I. L.

A „Magyar Szó” irja: „Te gonosz indulatu, ádáz fenevad, bűnhődnöd kell, a miért a vizemet zavarod”, — így szólott a farkas és megette a báránykát.

Ez a régi ezópusi mese jutott eszünkbe, a mikor elolvastuk az „*Alkotmány*” mai vezércikkét. Felekezeti háborúsággal vádolja a protestánsokat, hogy legyen ürügye fegyverbe szólítani a katholicizmust, fennen harsogtatván, hogy: „Követeljük és követelni fogjuk a revíziót.”

De hát hogyan és mivel zavarják a protestánsok a katolikus vizeket? „Az erdélyi püspöki cím fölött gyűléseket tartanak most Erdélyben, Bánffy elnöklete alatt”, feleli rá a Zichy Nándor lapja. Ejnye be jó! Hátha én rendőrt kiáltok, mert ellopták az óramát, a policáj nem a tolvaj után veti magát, hanem engem kísér be közcsendháborításért?

Nem kevésbé mulatságosan ravasz a másik vesziáltás sem: „Tisza Kálmán, ki a luteránusokat épp úgy lenézni, mint a katolikusokat gyűlöli, elmegy Budapesten a luteránusok házába s résztvesz autonómiai tanácskozásukban stb.” Ez természetesen azt akarja jelenteni, hogy Tisza Kálmán komplotot szervez a katholicizmus ellen. Ámde jól tudja mindenki, hogy annak a közös tanácskozásnak a tárgya nem az volt, hogy a protestánsok hadat üzenjenek a katolikusoknak, hanem az, hogy össze ne veszzenek s békében megférjenek egymással. Ezért vitatták meg s ujtották meg a két felekezethez egymás közti viszonyát szabályozó ugynevezett geresdi egyezményt. Ebben antikatholikus akciót látni, igazán az éhes farkas logikája és erkölce.

Végül van még egy megjegyzésünk. Az *Alkotmány* támadván a *Magyar Szó*-t, mely küzd a klerikális reakció ellen, így kiált fel: „Legfurcsább ebben az, hogy *zsidók írják* a protestáns felhívásokat. Nem volna ugyan benne semmi, ha zsidók írják is, mert ha jó magyarok, azoknak is kell érzékkel birniok ama nagy nemzeti és kulturális érdekek iránt, melyek Magyarországon a protestantizmushoz fűződnek. De *nem zsidók írják*, hanem írják hithű protestánsok.

Ellenben a már igenis furcsa, hogy az *Alkotmány*-ban azokat a gyűlölettől lihegő, felekezeti harci riadókat eltévelyedett protestáns írja.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság nyílt pályázatot hirdet tíz füzetes, vallásos iratkára. A füzetek az evangéliumi keresztyén nép hitének és erkölcsének védelmére, szilárdítására és nemesítésére vannak szánva. Tartalmi főkéllékek a szilárd evangéliumi lélek és erő, nyelvezet tekintetében pedig zamatos, népies magyar nyelv. Műfajra nézve lehetnek elbeszélések, életrajzok, rajzok, életképek, párbeszéd, versben vagy prózában. Terjedelmök: egy, vagy legfeljebb másfél nyomtatott ív, kis nyolcadréthben. — A mértéket megütő dolgozat a M. P. I. Társaság tulajdona lesz, a „Koszoru” cz. kiadványsorozat 1900 évi folyamában jelenik meg és két kis nyomtatott ivenként 40—50 korona tiszteletdíjban részesül. Beadás határideje folyó évi jul. 1. A kéziratok dr. Kecskeméthy István theol. tanárhoz, a „Koszoru” füzetek szerkesztőjéhez küldendők Kolozsvárra.

Budapest, 1900. febr. havában. *Szóts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

A modern szellem fenyegeti a vatikánt. A délamerikai papoknak a papi házasság mellett indított mozgalma, a mint hírlik diadalra jutott. A másik jel meg egy új francia egyházi lapnak a Ternei, melyeket Bourrier ismertet a Ehretien Francaisban. Ezek pedig:

maradjon Franciaország köztársaság: türelem a zsidók, protestánsok és szabadkőművesek irányában az assumptionisták szégyenitessenek meg és a jezsuiták: ignoráltassanak Lourdesnek és Gabriel angyalnak csodái. Míse helyett a lutheranus liturgia hozassék be és adassék hely a prot. biblia-kritikának. Mondják, hogy a lap megett álló r. katolikus papok e nemű törekvését két püspök nyíltan, több pedig hallgatagon támogatja. Ha e jelek nem csálnak, a katholicismus a közel jövőben nagy átalakuláson fog átmenni. *h.*

Egy lutheranus nyilatkozatról emlékezik meg a Chronik d. christl. W. E. lutheranus nyilatkozat szerint nagy veszély rejlik abban, hogy azok a körök, melyek az evangelisatiót s az egyleti társulást kiválóképpen kultiválják, az egyháztól elidegenednek. Ennélfogva sürgeti, hogy a lutheranus egyházi állásponthoz hívek mozduljanak meg s erélyes tevékenységet kezdjenek, hogy a magában véve áldásos evangelisatio és socialis munka az eltévedt ösvényekről az egészséges egyházi mederbe tereltessek. Bizonyára nem helyes, mondja a lutheranus nyilatkozat, hogy a lutheranus egyháziak az evangelisationak s a társulati tevékenységnek csak árnyoldalait nézik s ennél fogva az együtt munkálkodástól visszavonulnak, vagy az egész mozgalmat elítélik. Inkább az legyen a törekvés, hogy mint erőteljesen érvényesülő munkások kezünkbe vegyük e mozgalmak vezetését s azokat egyházunk javára gyümölcsöztessük. A *socialis kérdés* megoldása kétségkívül a mai kor feladataihoz tartozik. E téren mi lutheranusok közremunkálásra vagyunk kötelezve. Azonban e socialis föladatok megoldásában ezideig, fájdalom, valamely kiválóbb részt nem vettünk. Jogosult hát a föl hívás mindenkihez: munkára föl! De, mondja a lutheranus, éppen itt a keresztény bölcsesség és megfontolás kiváló mértékére van szükség.

Franciaországban a klerus részéről a hatóságokkal szemben elkövetett ellenszegülések szükségessé tették, hogy a minisztertanács oly törvényjavaslatra gondoljon, mely a papi vétségeknek eredményesebben is útját szegje. Ennélfogva a törvényjavaslat, mely mult hóban beterjesztetett a kamara elébe, az országból való kitéltás helyett börtönbüntetést kíván alkalmazni. A száműzetést tényleg eddig sem fogantositották. A büntető törvénykönyv 204. cikke eddigelő csak a pásztorlevelekre terjedt ki, az új törvényjavaslat azonban tekintetbe vesz minden nyilvános kritikát, mely hatósági intézkedések ellen irányul.

Szerkesztői üzenet.

Tiszt. Mester János lelkész úrnak. Kongruája maig se kézbesített, mert azt a kormány még nem küldötte le. Adója azonban már a mult évre is a 600 forint létminimum után rovatott ki. Fölbevezése elutasított. Másokkal is ez a dolog történik. Ilyen körülmények között csak meg kell fizetni a kirótt adót, de juttassák jelentésüket s kérelmüket a méltóságos igazgatótanácshoz, hogy az igazgatótanács ez ügyben a kormány-nál előterjesztést tehessen. A mennyivel nagyobb adó rovatik ki, annnyival nagyobbak kell lennie a kiegészítési összegnek is.

Hivatalos rész.

1105 - 1900.

KÖRLEVÉL,

valamennyi Nagytiszteletű Esperes atyánkfiaihoz és az összes ev. ref. Iskola-székekhez.

Az utóbbi időben mind gyakrabban merültek föl panaszok a miatt, hogy a tanítói fizetések pótlására utalványozott államsegélyi összegek, személyváltoztatás esetén, igen későn utaltanak ki az ujonválasztott tanítónak.

E panaszok megvizsgálása közben tapasztalta igazgatótanácsunk, hogy a késedelemnek oka legtöbb esetben a folyósítási kérelem hiányos fölszerelésében van s hogy másfelől az által is nehezítetik az ügy gyorsabb lefolyása, hogy az ilyenmű folyamodások igazgatótanácsunkhoz küldetnek föl

s innen mennek vissza a közigazgatási bizottsághoz, hogy azután megfelelő ajánlás mellett a közoktatási-ügyi minisztériumhoz kerüljenek végleges ellátásra.

Hogy jövőre az ily irányú panaszoknak jogosultsága legalább is részben megszüntetessék: utasítjuk összes iskolaszékeinket, hogy a tanítói változás bekövetkezése után azonnal készítsék el az államsegély kiutalása iránti folyamodást és szereljék azt föl az 1893. évi XXVI. t.-cz. 17. §-ában megkivánt összes okmányokkal, valamint hiteles egyházközségi bizonyítvánnyal affelő, hogy azelőző államsegélyes tanító mikor és hová távozott, valamint hogy az új tanító mely napon foglalta el állomását?

Az ily módon kellőleg fölszerelt kérvény azután az illetékes esperes atyánkfia útján közvetlenül a vármegyei közigazgatási bizottsághoz küldendő be, minthogy igazgatótanácsunk közbeszólására ilyen esetekben szükség egyáltalában nincsen.

Nagytiszteletű Esperes atyánkfiait pedig föl-kérjük, hogy az ily kéréseket, maguk részéről is igazolva, mindannyiszor soronkívül terjesszék az illetékes közigazgatási bizottságok elé.

Kolozsvárt, 1900. márczius 6-án.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

Dr. Kádár János,
titkár.

1131—1900.

FELHÍVÁS

valamennyi egyházmegye Nagytiszteletű Espereséhez, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsához és a kollegiumok Méltóságos T. Elöljáróságaihoz.

Igazgatótanácsunknak, főfelügyeleti jogának helyes gyakorlása céljából, kötelessége meggyőződést szereznie mindazon takarékpénztárak, hitel-szövetkezetek és más részvénytársaságok vagyoni állásáról, melyeknél egyházi és iskolai pénzek elhelyezve vannak, vagy a melyeknél papok s illetve tanárok akár igazgatósági, akár felügyelő-bizottsági tagságot vagy valamely hivatali állást viselnek.

Ez okból tisztelettel felhívjuk az elől címzett Nagytiszteletű Esperes urakat és testületeket, hogy a mennyiben a hatóságuk alá tartozó egyházközségeknek, illetve kollegiumoknak takarékpénztárilag elhelyezett tőkéje van, vagy pedig ha valamely takarékpénztárnál, hitelszövetkezetnél, vagy valamely más részvénytársaságnál lelkészeink s illetve tanáraink valamelyike akár igazgatósági, akár pedig felügyelő-bizottsági tagságot s általában bármiféle hivatalt visel, sziveskedjenek az illető pénzüintézet, vagy részvénytársaságnak 1899. évi hiteles vagyonmérlegét folyó évi május 1-ig hozzánk felterjeszteni és egyuttal jelezni, hogy az illető pénzüintézetnél vagy részvénytársaságnál melyik egyházi testületnek és mennyi vagyona van elhelyezve és az elhelyezett összegből mennyit tesz a takarékbetét és mennyit a részvényekbe fektetett tőke, valamint azt is, hogy a tanárok és lelkészek közül az illető intézetnél ki és minő állást tölt be?

Kolozsvárt, 1900. márczius 9-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Maksay János,
számvevő.

1133—1900

KÖRLEVÉL.

valamennyi egyházközségünk t. lelkészeihez és nt. esperes aaihoz.

Konkrét esetekből kifolyólag igen gyakran tapasztalja igazgatótanácsunk, hogy az egyházi közigazgatás körébe tartozó ama főhatósági intézkedések, melyek a hivatalos lapban körlevél alakjában tételnek közzé, kellő nyilvántartásban, figyelembevételben és így alkalmazásban nem részesülnek, valószínűleg azért, mert a hivatalos lap szélesebb körökben elterjedve nincsen.

Fölhívjuk ennél fogva összes t. lelkész aait, hogy a hivatalos lapban megjelenő körleveleket, a

megjelenés után tartandó első presbyteri ülésben mindannyiszor felolvasni, megmagyarázni s így legalább is a presbyterium tagjaival tudomásul vétetni sziveskedjenek, és ezenkívül rendes indexet állítsanak be a hivatalos körlevelekről, melybe minden egyes általános érdekű főhatósági intézkedés a tárgy rövid megnevezésével a hasonló eseteknél leendő figyelembe vehetés végett pontosan bejegyzendő.

Nagytiszteletű Esperes aait pedig fölkérjük, hogy a fenti kihirdetések megtörténtét és az index pontos vezetését, az esperesi vizitációk rendjén ellenőrizni sziveskedjék.

Kolozsvárt, 1900. március hó 12-én.

Dr. Bartók György,
elnök

Dr. Kádár János,
titkár

1135—1900.

KÖRLEVÉL.

valamennyi egyházi és iskolai hatóságunkhoz és összes lelkészeinkhez és tanítóinkhoz.

Az egyházkerületi központi közigazgatás egyszerűsítésére irányuló munkálatok folyamán constátatott, hogy a központi közigazgatás számottevő megterhelésével jár az egyházi és iskolai hivatalnokok és hatóságok ama szabálytalan eljárása, melyszerint a főhatósági elintézés alá tartozó ügyeket kellő előkészítés nélkül és a közvetlen felettes egyházmegyei hatóság kikerülésével terjesztik igazgatótanácsunk elé, honnan azok fölszerelés és véleményezésre ismét le kell hogy küldessenek az elsőfoku felettes hatósághoz.

Figyelmeztetjük ennél fogva az összes egyházi és iskolai hivatalnokokat és hatóságokat, miszerint az igazgatótanácshoz címzett mindennemű fölterjesztéseket a szabályszerű szolgálati út szigorú megtartásával 'erjesszék föl, hogy a folytonos visszaküldözgetéssel a központi közigazgatás munkaanyagát ne szaporítsák.

Kolozsvárt, 1900. március hó 12-én.

Dr. Bartók György,
elnök

Dr. Kádár János,
titkár.

26—1900.

FÖLHÍVÁS

A sepsi egyházmegye tiszt. lelkész urait és számadó gondnokait tisztelettel felhívom, sziveskedjenek a számadásokhoz csatolandó tőkekönyvben a *»Folyó évi törlesztés«*-t *»Folyó évi tőkésítés«*-re kiigazítani és a tőkekönyveket a szerint készíteni.

Sepsi-Szent-Királyt, 1900. Március 10-én.

Kolumbán Ferenc, em. számvevő.

1077--1900.

NYUGTÁZÁS.

Néhai Szász Domokos püspök atyánkfia siremléke s a szeretetház javára újabban a következő kegyes adományok folytak be:

	Kor.fill.
Bitai Mihály lelkész gyűjtése.....	6—
Szabó Lajos koltói lelkész gyűjtése.....	8—
Pokoly József theol. tanár és neje	10—
Jánó Albert hátszegi lelkész gyűjtése	29—
Gerendi egyház gyűjtése	4—
Beregszászi György szász-mátéi lelkész	2—
Br. Kemény Ödön	10—
Széchy Károly és neje	15—
Sigmond Lajos kercedi lelkész gyűjtése	6—
Hegy Péter h.-szent-mártoni lelkész	530
Musnai Károly esperes gyűjtése	1314
Kónya Sándor kereskedő	5—
Bod Ferencz sámsoni lelkész gyűjtése	6—
Molnár Benedek	1—
Nagy Albert b.-madarasi lelkész	2—
Biró Lajos gyűjtése.....	27—
Özv. Szentkirályi Gáborné	5—
Biró András mező-bándi lelkész gyűjtése	14—
Árapataki egyház gyűjtése.....	6—
Benkő Albert szil.-csehi lelkész.....	2—
Érkávási egyház	2—

	Kor.fill.
Nagy Dániel gyűjtése	15—
Hosdái egyház és Sármási Áron lelkész	6—
Maros-szentkirályi egyház	52)
Kovács Dezső tanár	2—
Miklósi József szentmihályfalvai lelkész	4—
Jánosi Béla beresztelki lelkész gyűjtése	20—
Gyulai László	5—
Szigethi Miklósné.....	4—
Marosvásárhelyi egyház újabb gyűjtése	5720
Varga Gyula gyűjtése	2—
Ágoston György gy.-vásárhelyi lelkész gyűjtése	4—
Simon Elek vadasdi lelkész	2—
Zoltáni Imre sáromberki lelkész gyűjtése	520
Rozsnyai Ferencz főgondnok.....	4—
Domokos Antal.....	6—
Csejdi István somkereki lelkész gyűjtése..	520
Pál János böződi lelkész gyűjtése	3—
Kádár Andor csekefalvi lelkész gyűjtése.....	944
Somogyi István egyházkerületi képviselő....	4—
Gróf Haller János egyházmegyei gondnok	10—
Karácsony Sándor dályai lelkész	1—
Kovács Albert szil.-nagyfalusi lelkész gyűjtése	6—
Balázs István türei lelkész gyűjtése....	6—
Mátéka József bürgesdi lelkész gyűjtése..	3—
Szentpéteri János állami iskolai tanító	2—
M.-nemgyei egyház gyűjtése.....	4—
Viski Gyula lelkész gyűjtése a somosdi egyházban	27
Ugyanannak gyűjtése a fintaházi egyházban	218
K. Nagy Elek bogdándi lelkész gyűjtése.....	10—
Nemes Károly m.-csávási lelkész gyűjtése	866
Horváth István bürkösi lelkész gyűjtése	668
Farkas András gazdatiszt	2—
Lukács Antal borbátvizi lelkész gyűjtése	8—
Kandel Kálmán	2—
Pap Demeter.....	1—
Dr. Boér Elek	5—
Csató Gábor	2—
Miske Elek	2—
Léczfalvi Gyárfás Lajos	6—
Márk Vilmos.....	2—
Nemes Árpád	5—
Gr. Haller Györgyné	20—
Szigeti Soma.....	2—
Kovács István	4—
Pap Domokos ..	1—
Luppensbek Albert	1—
Székely K. János.....	1—
N. N.	—40
Mózes István.....	—60
Maros-csapói egyház	20—
Pataky Károly	1—
Jenei Jenő.....	3—
Egyed József.....	1—
Maros-ugrai egyház	10—
Márkus József	1—
Kedves József	1—
Zöldi Miklós	1—
N. N.	—90
Dohi Sándor	4—
Balla Gyula	4—
Bartha Imre gyűjtése a száldobosi egyházban	2—
" a bardóczyi egyházban..	320
Dr. Kaizler György	10—
Gr. Bethlen Ödön	20—
Radnóti egyház és Moóre Domokos lelkész	3—
Csiszér Zsigmond parajdi lelkész gyűjtése	4—
Pap Mihály nyugalmazott csendőrezredes	2—
Dr. Vályi Gábor	60—
Br. Kemény Ákos.....	20—

Fogadják a kegyes adakozók igazgatótanácsunk mély köszönetét

Kolozsvárt, 1900. március 13-án.

Dr. Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztős g, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Autonomia és állami felügyelet

(Vége.)

A kérdés tisztázása végett mindenekelőtt jegyezzük meg, hogy a tanító urak egy kardinális fogalom zavarban szenvednek. Nevezetesen összetévesztik a *vallás erkölcsi nevelést*, a vallás *tanítással*. Nem értették meg, hogy mi az a magasabb erkölcsi szellem, mit az iskolának, respektíve éppen nekik kell adniok; és mi a dogma, a charakteristikus felekezeti jelleg, mit a lelkészeknek, mint hitoktatóknak kell megtanítaniok. Ezt a tévedést kell feltételeznünk, különben nem törtéhetik meg az, hogy vádolja őket egy kath kongressusi tag és ők mü-dühökben a bosszujokat rajtunk, református papokon akarják kitölteni. Mert tény az, hogy ama kirohanások, melyek e lap 9. számában közöltettek: egy vagy más formában, részint a gyűlésteremben, részint a fehér asztal mellett, el is hangzottak. Határozatba azonban — ott létünk alatt — csak annyi ment, hogy illetékes úton felírnak a cultusz-miniszterhez, hogy keresse meg az egyes felekezetek főhatóságait, hogy az állami iskolák részére dolgozzon ki részletes tanítási tervet, hogy a vallástanítás ellenőrizhető legyen, (emlékezet után).

Most, miután a tényállást ismerjük, belebocsátkozhatunk annak érdemleges kifejtésébe is. Hogy a kath. kongressuson az állami iskolák ellen elhangzott vád *nemi alappal* bír, azt egymagában véve azon körülmény is eléggé igazolja, hogy a közoktatási miniszter úr jónak látta, csak nem régen, rendeletet bocsátani ki, hogy az állami tanítók *több gondot fordítsanak a vallás-erkölcsi és hazafias nevelésre*. Ha panaszok nem merültek volna fel s ha e tekintetben hiány nem mutatkozik: az a rendelet bizonyára nem adatik ki, mert minden intézményt az élet szükségéi szoktak létrehozni. Szükség volt tehát erre is!

De, ha a tanító urak megtették és megteszik kötelességüket s érzik magukban, hogy mulasztás nem terheli — amit egy kissé gyanussá tesz az a körülmény, hogy a vádat szerették volna másra tolni —: akkor soha se mérgeződjenek a kath. kongressuson és az ultramontán sajtóban felmerülő panaszok miatt, mert nem az fáj az ultramontánoknak, hogy az állami isko-

lákban nincs vallás-erkölcsi nevelés, hanem az, hogy *nincs katolikus nevelés*. Ha csak valamennyire ismerik az emberi mivelődés történetét, könnyen átláthatják, hogy a katholicizmus mindig útjában állott a haladásnak, a szabad gondolkodásnak, különösen pedig annak, hogy a *Jézus Krisztus tudománya*, tehát az igazi vallás-erkölcsi élet forrása, a népek lelkébe plántáltassék. Emlékezzenek csak a magyarországi reformáció történetére, mennyit küzdött, szenvedett a protestantizmus azért, hogy most az urak olyan szabadon beszélhetnek és szidhatják a református papokat. Bizony, csak az ötvenes években is, egy *br. Vay Miklós*, egy *Tisza Kálmán*, nyíltan nem beszélhetek úgy, mint most önök, pedig azok egy kicsivel nagyobb legények voltak, mint az állami tanítók. Most önök, református létükre — mert az állam kenyerét eszik, így beszélnek a Jézus Krisztus tudományának igazi egyházáról és szolgáiról? Azokról, kik ma is egyedül hivatottak arra, hogy a vallás-erkölcsi élet meg ne rothadjon, s hogy a tudomány és a művészet zománcát el ne veszítse. Ez nem mutat sem felvilágosult lélekre, sem hálára!

De, a protestantizmus nemcsak a haladás és az evangéliumi szellem győzedelmének érdekében küzd a katholicizmussal, vagyis, nemcsak vallásos harc foly, hanem *magyar nemzeti szempontból* is harcolnunk kell, hogy a nemzeti érzület és nemzeti nyelv e haza minden fiának közkinccse legyen. Igaz, hogy a katolikus nevelésnek is az a célja, hogy az iskolákból jó katolikus gyermekek és egyuttal hű magyarok kerüljenek ki — a mint Nagyvárad biboros püspöke kifejezi magát: de mégsem engedjük magunkat megtévesztetni ezen hangzatos program által, mert az élet mást mutat. Ultramontanizmus és hazafiság nehezen össze egyeztethető fogalmak mindaddig, míg Majláth püspök ur megrende-li a hiveinek, hogy a hol nincs kath. templom, ott inkább menjenek az oláh templomba, mint a tiszta magyar ref. templomba; és míg a gör. kath.-nak Romába kell zarándokolni a magyar liturgiáért!

Midőn tehát a cultuszminiszter ismeretes rendeletét kibocsátotta, nem volt más célja, mint az, hogy egy magasabb erkölcsi miveltségnek vesse meg alapját. De ez az alap csak úgy vethető meg, ha első sorban

maguk az alapvetők, tehát a tanítók, bírnak annak szüzséges feltételeivel. Ha ők képesek felemelkedni arra a niveaura, melyről beláthatják az erkölcsi világ végetlen szép és felséges birodalmát, melyben nincs kényszer, nincs kenyérvkérdés, hanem a lélek önként küzd, hátsó gondolat nélkül munkálkodik. És úgy továbbá, ha *zsinormértékül az evangéliumot* veszik, a melynek szolgálatában áll éppen a protestantismus is.

Az a kérdés, képesek-e erre a tanító urak, államiak és felekezetiek egyaránt? Mi több intelligenciát tételezünk fel a tanítói karról, mintsem a kérdésre tagadó választ adjunk. De ha ők maguk ezt megcáfolják, ha olyan kirohanásokat tesznek és olyan éretlen határozatokat hoznak, mint a gyalui járási kör tantestülete: engedjenek meg, de akkor nem mi leszünk az okai, ha tekintélyüket meg nem tarthatják.

A ref. papság — és ezt minden megkérdézés nélkül mondhatom — most is azzal a hagyományos, rajongó szeretettel viseltetik az iskolák iránt, mint a múltban. Igaz, hogy mi sok iskolánkat átadtuk az államnak. Erre kényszerített egy magasabb érdek: egyházaink megmentése, az egyházi teher könnyítése. De nem adtuk át ama jogunkat, hogy bármiféle jellegű iskolában növendékeink vallás-erkölcsi gondozását, felekezeti nevelését másra bizzuk, kezünkben ki engedjük. Ez a *protestáns autonomia*, a reform. egyház legdrágább kincse.

És itt elérkeztem oda, hogy milyen viszonyban van az autonomia az állami felügyelettel? Szükség van e kérdésnek rövid megvilágítására, mert a fenti határozatból ítélve, úgy látszik, hogy az állami tanító urak előtt nem elég ismeretes. Szentesített törvényünk idevonatkozó pontja így szól: „Mindenféle egyházi és iskolai belügyeket, a fennálló egyházi törvények és rendszabályok szerint, a jelen egyházi törvényben megállapított fokozatos képviselő testületek, kormányzók, hatóságok és bíróságok, ugyszintén a törvényesen választott egyházi tisztviselők intéznek; épen tartatván Ő Felségének a királynak az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga (jus supremæ inspectionis.)

Azt hiszem, nem kételkednek abban, hogy a *hitoktatás is* az önkormányzati belügyek közé tartozik. Tehát, akkor az államnak semmi köze sincs ahoz, hogy az egyház minő tanterv szerint tanít, milyen tankönyveket használ; nincs még ahoz sem, hogy vajjon a papját bizza-e meg, vagy az énekvezért, vagy éppen egy harmadik arra alkalmas egyént. Nos, hát miért kontárkodtak bele a tanító urak a mi dolgunkba? Honnan tudják, hogy nekünk nincs tantervünk? Avagy nem ismerik az 1878-ban kiadott igazgató-tanácsi »Tantervet és Útasítást?« Az a tanterv és útasítás akár felel meg a célnak, akár nem; még ma is érvényben van; azt tehát respektálni tartoznak. Vagy talán azt hiszik, hogy az állami iskolákban *másként* kell tanítani a vallást, mint a tisztán felekezi iskolában, és azért oda más tanterv is kell? Óh, mily szűk látkör; hiszen akkor egyéb tárgyakkal is így kellene eljárni és felekezeti intézetből kikerült tanító nem léphetne állami szolgálatba és viszont, mert ott nem úgy tanítják pl. a magyarnyelvet, mint az állami iskolában. Pedig nem így van, úgy-e? A felekezeti iskolák tan-

terve nem különbözik az állami iskolák tantervétől, mert mindkettőt az állami törvények szabják meg. A hitoktatással is így van a dolog: ennek sem szabad másnak lenni állami iskolában, mint a felekezetiben, mert mindkettőt az egyházi törvények szabják meg.

A mi pedig a felügyeletet, a hitoktatás ellenőrzését illeti — mert őszintén szólva ez fáj leginkább az állami tanító uraknak — legyenek meggyőződve, hogy ez egyébre nem vonatkozik, mint arra, hogy az illető hitoktató kitartotta-e az előirt órát, vagy nem. Erre pedig nem kell sem háromtagu, sem többtagu bizottság, mert éppen arra valók az *állami iskolai gondnokságok, hogy ellenőrizzék az egész tanítás menetét, tehát a tanító urakat is*. És, ha a gondnokságok ezt a kötelességüket mindenkor szigoruan teljesíténék: higgyék el, hogy sokkal több dolguk akadna a tanítókkal, mint a hitoktatókkal. Általánosságban tehát vádaskodásra okuk nincs. *a ref papság sokkal több erkölcsi érzéssel, kötelességtudással bír*, mintsem oda jutna, hogy a tanítók útasítsák rendre. Ezt határozottan viaszaútasítjuk, illetlen eljárásnak tekintjük. Ha egyes személyekre panaszuk van: ám panaszoljanak, ehhez joguk is van. De, hogy személyeskedő, osztályellenes izgatást üzenek: ahhoz nincs joguk, mert akkor vétének az állam törvényei ellen, a mi pedig büntetést is vonhat maga után.

Protestáns autonomiánk immár majd nem négyszázéves; és e hosszú idő alatt az államnak soha se kellett minket meg rendszabályozni, mert egyházunk érdeke nem ütközött össze az állam érdekeivel. Az autonomia színe alatt nemzeti és egyházi kötelességeinket sem mulasztottuk el soha megtenni: éppen azért tartjuk kötelességünknek visszaútasítani egyházunk ügyeibe minden illetéktelen beavatkozást. De kötelességünk másfelől az is, hogy, midőn egyik testvérfelekezet éppen autonomiai tervezetekkel foglalkozik, résen legyünk: nehogy sub titulo autonomia, a felekezetközi viszony és jogegyenlőség megbomoljék.

Ezen két szempontból emeltük fel igénytelen szavunkat!

Vajda Ferenc.

Március 15.

(Dr. Kecskeméthy István th. tanár beszéde.)

Tudjátok-e ti, mi a halál? Rabság. Így halt meg ez a mi vén földünk is: rabságba jutott. A tél rá rakta jégláncait, rá borította hó-szemfedelét. Lehullott a virág, elszáradt a levél, néma lett a berek... Ah, nincs zordonabb sir a rab börtönénél! De a márciusi nap rá mosolyog a kihalt tájra, a fagy megtörik, hó elolvad: lehullanak a rabbilincsek, szétfoszlik a halotti lepel. De a márciusi szellő meglebbenti szárnyát, megzörren a tavalyi avar. mintha lánc csörögne... A megszabadult rab összetört láncai. Még néma a berek, még halott a föld; de már itt az élet, mert itt a szabadság. A nap már fenn ragyog, sugára melegít és a lanyha szellő játszi enyelgéssel, sejtelmes sugással szabadságról beszél a kihalt rögöknek: s élet kél nyomában, vig viruló élet, a rideg temető bús sirhalmain is! Szabadság nagy napja köszöntelek téged! Rólad

minden nép éneke dalol, reád a zsarnokok remegve gondolnak, de szívrepesve az elnyomott rabok, mert te töröd össze a bilincseket és a hová még el nem jutottál, a hol a lelkek még sötét rabságban ülnek: oda is eljutsz még, el, mert el kell jutnod, oh szabadság napja, mert minden rabláncnak össze kell történi, minden börtönfalnak össze kell omlani, minden rab léleknek fel kell szabadulni! Mert addig nem nyugszik az, a ki a raboknak szabadulást hirdet és a halottakat feltámasztja.

Szabadság nagy napja, köszöntelek téged, hogy mi hozzánk is elhoztad a tavaszt! Mert tél volt itt is, zord, kemény, dermedt halott volt Árpád nemzete, nem is hitték már, hogy még feléled. Dicsőség néktek, kik felébresztétek; dicsőség néktek, „márciusi ifjak“! Dicsőség neked szabadság költője, te legnagyobb költő, mert te érezted legmélyebben a rabság szégyenét, te énekelted meg legédesebben a szabadság dicsőségét, mert ostorral, villámmal, édes szavú dallal te ébresztetted fel a dermedt sziveket, te törted össze a gondolat rabbilincset; dicsőség neked, mert szived minden dobbanása a szabadságé volt, mert szived minden csepp vére a szabadságért folyt ki!

1848. március 15! Milyen tavasz volt az! Árva nemzetünknek sirból kikelése; dicső szebb jövőnknek hajnalhasadása. Még nem törtek össze a láncok, még erős volt a zsarnokság és sötétség hatalma, még nem mult el egészen a halál zord tele: de már felragyogott a nap, a gondolat szabadság fényes napja és a lanya szellő séjtelmes sugással beszélt a rögöknek, megfagyott sziveknek új életről, szabadságról, s élet kelt nyomában a rideg temető bús sírhalmain is.

Uralkodjék bár sötétség, börtön és halál: ha a gondolatok szabadon szárnyalhatnak, ha a lélek lángja szabadon loboghat: akkor megtörik a zsarnokság, sötétség, halál uralma, akkor élet támad még a halálból is. Mert a sajtószabadság a szabadság és a szabadság az élet!

Tudjátok-e ti, mi a sajtószabadság? Az, a mit régen úgy neveztek, hogy a hit szabadsága, a lelkiismeret szabadsága, a lelki szabadság. Szép ékes korona a nemesek fején, mely nélkül nincs ország, csak vidék, nincs nemzet, csak csöcselék. Sőt több koronánál, aranyánál, gyémántnál: az éltető nap ez, mely nélkül tengődés lehet csak, de nem emberi élet. Semmi ellen sem vétkeztek a zsarnokok annyit, mint ez ellen és semmiért sem harcolnak a lelkes emberek annyit, mint ezért.

Ezért lett földönfutóvá Mózes, a legnagyobb próféta, a legbölcsebb államférfiú; Izráel ezért bujdosott a pusztában, ezért ontotta vérének annyi küzdelemben; ezért halt meg István a leghősebb mártír; ezért ontották vérüket, ezért égtek el a máglyán a lelkiismereti szabadságnak vértanúi ezren meg ezereken: mert az igaz ember odaadja mindenét, vagyonát, életét, még becsületét is; de azt, a mi szivét eltölti, mint legszentebb érzelem, de azt, a mi lelkét eltölti, mint szárnyaló gondolat, de azt, a mi szólásra kényszeríti, mint a csontjaiba rekesztetett égő tűz, — soha, soha meg nem tagadhatja!

És a magyarral még azt is meg akarták tagadtatni! Saját királyai, hatalmas papjai akarták tőle elvenni legszentebb szabadságát... Mintha a kertész

eltakarná virágjai elől a napot... atya gyermekét megvakítaná... Oh, te szegény, gyenge te sokat hánytatott, vihartól megtépett. üldözött, megtiprott református egyház, ha te nem lettél volna: régen kialudt volna már a magyar szabadság napja, meghalt volna a magyar nemzet. Csak te őrizted meg legdrágább kincsünket, nemzeti létünket, testeddel fedezted, lelkeddel éltetted, véreddel öntözted, mégis megtartottad sok száz esztendőnek viharaín által, Oh ha téged összetörhetett volna a sötét papi sereg: eljött volna negyvennyolc március idusa; de a két hazán nem zúgott volna végig az egygyé forrasztó »Talpra magyar«!...

Oh, sajtószabadság, ékes szép királyné, udvarlunk tenéked születésed napján méltó hódolattal... De szelid szép arcod mintha elborulna... Tudom, tudom mi bánt ékes szép királyné, érzem fájdalmadat. Mert bilincs van ismét a lelkeken, az érdekeknek rozsdás vasbilincse és nem csattognak már gondolataink szárnyai, rab lett a lélek, rab a gondolat, s te névben élsz csak szép sajtószabadság. A sötét elmék téged nem ismernek, az önző szivek téged nem szeretnek, alacsony lelkek téged fel nem érnek,

Egyik a papoknak, másik a pártoknak; egyik a tőkének, más a munkásoknak; a hitelenségnek, az érzékiségnek, a tudatlanságnak, ferde közizlésnek: de mindenki szolgál vagy annak vagy ennek, — csak néked nem szolgálnak, oh te tiszta, te szép, oh te szent igazság! Oh, hát szabadság ez? Nem. Nagyobb szolgaság, mint a régi volt. Mert az érdekek a legnagyobb zsarnokok.

Hiába tehát annyi hős halál, hiába annyi dicső küzdelem! Mit összetört hősök vaskeze: a gondolat rabláncát most önként vette fel... Mert megoltottuk az Urnak lelkét, s ezzel kioltottuk a szabadság napját...

»Mert a hol az Urnak Lelke van, ott van a szabadság«. Szabad a bérci tölgy. Mert bár villám sujtja, mert bár vihar tépi; de semmit az nem árthat neki, ő szabadon nyújtja le gyökereit az édes anyaföldbe, szabadon bontja ki lombjait a verőfényes léghöz, szabadon fürdik az édes napsugárban. Szabad a pacsirta-, szegény, szürke dalnok; de oly gazdag szivben, olyan gazdag dalban! A sas megölheti: le nem igazhatja, el nem némíthatja. Fájdalmát, örömét kidalolja dalban... óh, ez a szabadság!

Szabad az ember is, ha a kősziklán áll; a megfeszített Krisztuson. Hitével bele gyökerezik, lelkével hozzá emelkedik, szivét előtte kitarja, s szabadon fürdik lángszerelmében, bátran nyugoszik karja oltalmában. Jöhet a vihar, sújthat a villám: az ilyen ember soha meg nem rendül. Szabad az ember is, ha szárnyai vannak: a hitnek szárnyai. Ha fel tud szárnyalni, fel a tiszta égig, és onnan szemléli az élet harcait. Ha a szive csak Jézussal van tele, ha ajka csak az Ő nevének énekel. Ez az, ez az, a kit megölni meg lehet, de leigázni nem; bilincsbbe verni lehet, de elhallgattatni nem. Voltak nekünk is ilyen hőseink. Dohos börtönben szabadok, a gályák padján boldogok, a verpadon erősek. Csak az a nemzet a szabad, melynek fiai ilyenek!

De rab az ember, ha biborban jár is, nyomorult szolgál, ha thrónuson ül is, kinek szivében a bűn az úr, lelkét lánczon tartja vak szenvedély, elméjét

sötét elfogultság. De rab az ember, ha tudós is, kit a röghöz kötött a testiség. Rab, rab mindenki, önzésének rabja, kit szabaddá nem tett még az Úrnak Lelke. Az ilyen felett mindenki uralkodhatik, a ki neki adhat, vagy tőle elvehet valamit. Rabszolga az a nemzet, melynek fiai ilyenek! A szabadság ottan szabadossággá lesz, a sajtószabadság a rossz szenvedélyeket, elfogultságot ülteti a királyi székbe, s beáll az érdekharcok zsoldosául. E harcok pedig a nemzet lelkét megmérgezik, testét széjjeltérik.

A törvényben lehet nagy szabadság; ha a lelkek rabok: rab a sajtó is, rab a nemzet is. A börtön után pedig a koporsó következik. És nincsen szomorúbb, mint a rabtemetés... Hanem a magyart már többször eltemették. de kikelt sirjából. Nekünk nem lehet meghalunk, nekünk nem szabad meghalunk; Isten

nem akarja! Tehát szabadokká kell lennünk. Atyáink összetörték a zsarnok uralom nehéz láncait: mi törjük össze a bűn rabigáját, a szenvedélyek nehéz láncait, döntjük le a vakhit, sötétség, babona dohos börtöneit, törjük össze az érdekharcok gonosz fegyvereit. rázzuk le a testiség békóit; mert mi magyarok vagyunk, mert magyarnak születünk. rabok nem lehetünk.

Legyünk szabadok, mint a bérci tölgy, mint a pacsirta; legyünk szabadok, mint Isten gyermekei mert csak szabad lelkek alkotnak szabad nemzetet, és szabad fiaknak van szabad hazája. És te Lélek, az Úrnak Lelke, hasd át mi szívünket, lelkesítsd lelkünket, hogy elszakadva mindentől. a mi lenyüggő, fennszárnyaló hittel, égő szerelemmel éljünk, küzdjünk érted. édes szép hazánk!

TÁRCA.

Ó-testamentumi étlap.

(Felolvasás a tordaszentlászlói dalkör által rendezett matineén
1900. márc. 4-én.)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Talán nem is egészen tapintatos, hogy így közel az ebéd idejéhez, a mikor már, Liliomfival szólva, könnyen fölkeltheti az ember »az éhes oroszlánt«, csupán elméletileg tálalok fel egy csomó ízletes ételt és italt, a helyett, hogy gyakorlatilag hordoztatnám azokat körül, valóságos keleti vendégszeretettel látván el kedves vendégeinket. Mentsen ki, hogy elméletben a világon mindent sokkal könnyebb megcsinálni, mint a gyakorlatban keresztül is vinni. Így van ez a főzés és a tálalás művészetével is. S aztán én az ó-testamentum világában járván e pillanatban s oda akarván bevezetni a nagyérdemű közönséget is egy pár percre: az ó-testamentumi legszivesebb vendégszeretet mellett sem tartozom épen ebben az órában szervozni, mert a régi izraeliták időszámítása szerint most a napnak 6-ik órája vagy, a mikor pedig még Ábrahám sem vendégelt meg mindjárt látogatóit, pedig azok nem kisebb vendégek voltak, mint maga az Ur és két anygala.

A fő-étkezés ideje, mint általában a földművelő népeknél, a régi izraelitáknál is minden valószínűség szerint az este volt, vacsorakor ették meg az ebédet (II. Móz. 16, 12; Bir. 19, 21; Rúth 3, 7 Luk. 17, 7 s köv.) s közbevetőleg legyen mondva, ez is a legokosabb beosztás. A nyugati népek is ezt az időt tartják a legalkalmasabbnak az ebédelésre. Társadalmi összeköttetéseink művelését rendkívül megnehezíti az étkezések idejének az az összevisszasága, a mi nálunk van s a mi miatt alig tud az ember időt találni ahoz, hogy mikor menjen el valakihez, hogy ne zavarja specialis házi rendjében; nem is említve azt, hogy micsoda időpazarlás, mikor épen a napnak közepén eszszük magunkat munkaképtelenné. Kár volt az étkezési idő beosztásánál is az osztrák nyárspolgári szokást átvennünk, holott nagyapáink az ősi magyar szokáshoz képest úgy étkeztek, mint a hogyan ma étkezik az angol,

a francia, meg a hollandus. A főétkezés este volt, a napi munka után.

A teremtés történetének írója szerint az ember első tápszereiül a gabonafélék, a hüvelyes vetemények és a különböző gyümölcsök jelöltettek ki (I. Móz. 1 29.) és csak az özönvíz utáni emberiségnek engedtetik meg, hogy »minden mozgó és élő állat legyen nektek eledeltekre«, csak az olyan húst nem szabad megenni, a melyben még elevenítő vér van. (I. Móz. 9, 3 4.) Ezt az engedélyt, úgy látszik, hogy fel is használta az ember, mert a mint a Salamon asztalára került étkek sorozatából látjuk, ott szerepelnek a jegyzékben a hizlalt ökrök, a gyenge borjúk, a juhok, szarvasok, őzek, dámvadak és hizlalt madarak. (I. Kir. 4, 22) Egy régi egyiptomi relief élénken tünteti fél, a mint egy rabszolga pompás hizlalt libát süit a nyárson s hogy a felszálló gőz el ne illanjon, hanem a pecsenyét porhanyítsa, egy tölcser alaku pároló fedőt tart föléje. Azután a fejlettebb ízlést mutatja, hogy a süit húst jobban szerették már ezelőtt négyezer esztendővel is, mint a főttet. Az I. Sám. 2, 14. megjegyzése szerint »a papoknak ilyen szokása vala a község között«, hogy »eljő vala a pap szolgája és azt mondja vala az embernek, a ki áldozatot akar vala tenni: Adj húst ide. hadd süssem meg a papnak, mert nem veszen tőled főtt húst.« A húst vagy nyárson (עֵלָה) sütötték vagy fazekakban és üstökben (בַּיִרָה és בַּלֵּחָה) főzték s három águ villával (בַּמַּלְאָה) emelték az edényből ki, hogy apróbb darabokra vágva, levével együtt tálalják fel. Valóságos inyencség volt a gödölye, vagy a szopós bárány tejben megfőzve, a mint az, az utazók állítása szerint; az araboknál még ma is kedvelt étel aludt tejjel elkészítetten. A törvényhozó csak annyit tiltott el, — mert bántó durvaságot látott benne, — hogy a gödölyét nem szabad megfőzni a saját anyja tejében. (II. Móz. 23, 19.) A pusztai nyomoruságból visszasóhajjt az izrael az egyiptomi húsos-fazekakhoz. A mennyei mannával és minden szabadságnál jobban érdekelt az azóta symbolummá vált húsos-fazék, a jöletnek ez a képe. Bár meg kell jegyeznünk, hogy maga az éghajlat nem nagyon követelte a húsneműeket, a melyek ott hamar is romlottak, hanem inkább a zöldség, gyümölcs és tészta-féléket, mint könnyebb ételeket. Nem úgy volt, mint a hogy az egyszeri ember mondta, hogy

mindenki a káposztát dicséri, hanem azért a hús után kapkod. A hús csak nagy urak asztalára került; a szegény ember legfeljebb husvét ünnepén látott egy-egy báránykát, vagy lakodalomkor. A tóvidéki nép eledeleiről a halban gazdag Genezáreth tava gondoskodott. A halak beszóva, vagy tűzön megpirítva használtattak. Neh 13, 16 szerint a jeruzsálemi piacra még tengeri halak is kerültek, ezeket bizonyára a főníciaiak hozták ide. Megsózva és megpörköelve, vagy pedig megsütve és olajjal megszírozva nem épen az utolsó eledelek közé tartozott a miénknél jóval nagyobb és húsosabb sáska, a melyet az arabok még ma is piacra visznek, megszáritva zsákokban télre eltesznek s a megszáritott sáskákat megörölve, belőle tésztát készítenek. De hogy általában a húsfélék mellett mennyire túlnyomó volt az u. n. vegetarianus tápszer az izraeliták étlapján, mutatja az az elbeszélés, a mely szerint Nábál felesége. Abigáil, a Dávid éhező seregének a mig 200 kenyeret, 5 mérő pörkölt gabonát (Károli darának fordítja), 100 aprószőlős- és 200 fügekalácsot küldött, addig e szállítmányban csak 5 elkészített juh szerepel, s mindössze 2 korsó bor. (I. Sám. 25, 18.)

Főtápszerek a gabonaneműek, részint kenyérnek és tésztának elkészítve, részint egyszerűen csak megpörköelve. A קָלִי (Káli) vagy מִי־קָלִי = megpirított (a mit Károli mindenütt búzadarának fordít) nemcsak a szegények eledele, hanem ott van mint csemege a gazdagok lakomáin is. A még nem egészen érett, tehát inkább tejes búzagalácsokat a szárral együtt lobogó tűz felé tartották s az így megpörköltödött fejeket egy rostán k'dörzsölték. — ez a káli. De az ily módon készült káli nem volt olyan jó, mint az, a mikor a még meg nem száradt s meg nem keményedett búzaszemeket egy serpenyőn, vagy egyszerű vaslemezen pirították meg. A hüvelyes veteményeket is sokszor készítették el ily módon.

(Folytatjuk.)

Kenessey Béla.

Ev. ref. papok hitelszövetkezete.

Ha van országos központi, mezőgazdák, iparosok stb. hitelszövetkezet, miért ne lehetne ev. ref. papok hitelszövetkezete is, hiszen ezeknek is van egy testülete s ez a testület miért ne tömörülhetne egy phállánkszszá, hogy együtt alkosson és készítsen egy hitelszövetkezetet.

Mai napság a szövetkezés eszméjét minden téren erősen propágálják s nem is ok nélkül, mert csak egyesített erővel tudjuk sikeresen kiállani a versenyt a növekedő életküzdelemmel, de másfelől a tömörülés erőt ad az összeségben az egyeseknek is s a mit az egyes saját erejével el nem érhetne, tömörülve, az erők egyesítésével, könnyen keresztül vihet.

De hiszen én itt nincs miért fejtegessem a szövetkezet előnyeit, magát az eszmét, a czélt mindnyájan ismerjük és tudjuk gyakorlati kivitelében is, mert nincs olyan községi hitelszövetkezet, hol a pap működő tagja, sőt vezetője ne lenne annak a szövetkezetnek, ott vagyunk minden hitelszövetkezetnél, sőt a legtöbb helyen mindig belőlünk telik ki az egyedüli ingyen munkás, a mi dolgainkat (de nem papi kötelességeinket. szerk.) elhagyjuk, fizetésre nem reflectálunk,

szükségeinket, nyomorainkat takargatva minden héten várjuk erősen a Péntek napot, hogy a rá következő Vasárnapon jobb kedvvel menjünk a „Szövetkezetbe“ munkálni a nép javát, mert a „Hivatalos“ részben talán már rólunk is lesz szó: de azzal az eszmével hogy hát mi, kik másokért dolgozunk, nem kellene magunkért is tenni valamit, tudtommal ily irányban még senki sem foglalkozott.

Én úgy tartom, hogy ebben nem volna reánk nézve semmi megszegényítő, ha mi erdélyi ev. ref. papok összeállanánk s abból a verejtékes fillérekből, a mi a mi fizetésünk, összehoznánk havi beüzetésekkal egy kis összeget, a mi később vagy gyermekeink neveltetési költségeire, vagy mi magunknak is jól fogna. Ennél azonban sokkal több és nagyobb lenne az a morális erő, mely így az anyagiak révén is tömörítene, összehozna bennünket.

Én bátor vagyok hát felvetni az ev. ref. papok hitelszövetkezetének eszméjét, ha nem életre való, önmagától megszűnik, ha paptársaim ebben a kor szellemnek intését látják s érdeklődést tanúsítanak iránta, úgy tetet ölt az eszme, melynek keresztülvitelének lényegét röviden így gondolnám:

Egy üzletrész lenne 100 korona, melyet havi 2 koronás befizetésekkel 4 év alatt fizetne be minden tag, beállási díj egyszer s mindenkorra 1 korona; lenne egy központ, a lehetőleg egy könnyen hozzáférhető oly központi helyen, hol az ingyen kezelésre elég erő volna, a befizetés takarékláppokkal történék.

Egyelőre semmi intézettel sem lépünk visszszámítolási viszonyba, a szövetkezet pénze csak szövetkezeti tagnak volna adható, így a mit nyernék magunktól, egymástól nyernők s ha veszítenénk, a collegiális és krisztusi szeretet elvénél fogva mindnyájan hordoznók veszteségét anélkül, hogy meg is éreznők.

Több kevesebb összeggel jó részt mindnyájan tartozunk egyik-másik pénzintézetnek, az a kamat miatt ne lenne inkább a miénk, a mit másnak fizetünk.

Óhajtanám, ha ezt az ügyet valaki avatott kezébe venné.

Péter Antal
m.-n.-csáni pap.

Különfélék rovata.

Gyászlap. Szász Károly dunamelléki ref. püspököt nagy csúpás sujtotta f. hó 15-én, mikor neje, szül. **Bibó Antonia** szívszélhűdésben meghalt. Szász Károly rendkívüli munkássága egész anyaszentegyházunkra, sőt egész hazánkra áldást jelent. Az ő dicsőségének fénye mindnyájunkra világít s most gyászának aránya mindnyájunkat elborít. „Aldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak atyja és a minden **vigasztalásnak** Istene.“

A kongrua folyósítása. 1. A kiegészítő összeget minden jogosult lelkészi állás az 1899. év január 1-ig visszamenőleg a folyó évben biztosan meg fogja kapni. 2. Az eddig eszközölt és most folyamathau levő kimutatások ideiglenes természetűek, melyek a végleges megállapítás előtt még helyesbítés alá esnek. 3. A kiegészítő összegek megállapítása több lelkészi állásra nézve azért késik, mert a fizetés bevallásnál, a termények, közmunkák tételeire nézve még közhatósági bizonyítványok beszolgáltatása vált szükségessé; mert a bevallások feldolgozása az ország különböző részein más-más tekintet szerint eszközölt érték-becslések miatt általában és sok tehnikai nehézségekbe

ütközött: s mert a kongrua szuperrevízióját, az egy-séges eljárás miatt, egy személynek kell eszközölni. Sőt egyik egyházmegyében a fizetés-elengedés értéke-nek közhatósági igazolása is késlelteti a kongrua meg-állapítását és folyósítását. Az azonban valótlanság, hogy a kongruával dolgozó közegek elvtelenül és ö-nkényesen járnak el. E sorokat a Prot. Egyh. és Iskolai Lap 10. számából vettük át. Laptársuk pedig a kul-tuszminiszter közege megbízásából közölte ez érdekes és megnyugtató pontokat. A Sárospataki Lapok azon-ban azt mondja, *hogy botrányos az egész eljárás*, mert a miniszterium is alkudozni akar, hiszen a vég-leges megállapítás még ezután lesz. Pedig, ha már hozzáfogtak: együtt, s egyszerre kellett volna végle-gesen megállapítani az összegeket, s ekkorra, vagy mondjuk egy hónappal későbbre mindenkinek kikellett volna adni mult és jelen évi járulékat. Mi sem tartjuk helyes eljárásnak ezt, különösen, mikor azt olvassuk, hogy másodrendbeli közhatósági bizonyítványokat sze-reznek be, pedig a bevallási ívek a törvényes felsze-relésekkel kerültek a miniszter elébe. Ezen eljárása által a miniszter semmibe sem veszi a konventi vég-rehajtó-bizottság munkáját. *h.*

Az ókatholicizmusnak Ausztriában nagy aka-dályok dacára is szép jövője lehet. Az ausztriai róma-ellenes mozgalom protestáns is, de ókatholikus moz-galom is. Ez utóbbira érdekes világot vet a »Chronik d. christl. W.« az ókatholikusok egy bécsi közlönye (Volksruf) nyomán. E közlemény szerint az ókatholikus irányzat iránt fogékonyabb az ausztriai népszelle-m, mint a protestantizmus iránt s a protestan-tizmus inkább csak ott hódít, hol az ókatholicizmust a nép csak hallomásból ismeri s hol az ókatholicizmus akadályozva van, főleg fogyatékos külső eszközei miatt, actioba lépni. Stiriai földművesek egyenesen kinyilat-koztatták, hogy szívesen lesznek ókatholikusokká, de nem protestánsokká. A protestantizmus inkább városi körökben, a középosztály soraiban hódít, az ókatholi-cizmus pedig inkább falukban, vidéken, a földműves osztályban. Ausztriában ugyan háromannyi katholikus lett protestánsná, mint ókatholikusná; de tekintetbe kell venni itt a protestánsok hatalmas agitatioját, a ren-delkezésre álló sok papot, kiváló szónokot, a számos gyűléseket, előadásokat, a Németországból jövő bőséges támogatást, s akkor csakis nagy dicsérettel lehet meg-emlékezni az ókatholicizmus sikereiről, melyeket pénz, helyiség, kellő számú szónokok és istentiszteleti föl-szerelések nélkül ért el. Aztán nemcsak Köhn érsek s fanatikus cseh klerusa s nem csak általában a pápiz-mus organumai, de a világi hatóságok is nagyobb suly-lal nehezdednek az okatholicizmusra, mint a protestán-sokra. Az ókatholikus körökben az a tudat él, hogy erőteljesebb külső eszközök birtokában meglepő hódí-tásokat tennének Ausztria pápistái között. Előnyük — állítják — kultusuknak értékibb karaktere, mely a nép-kedélyt inkább megragadja. Ők istentiszteleti rendjük-ben a pápista kultussal szemben kiméletesebben jártak el. Többet tartottak meg, de ezt megnemesítették, meg-nemzetiesítették s a néphez közelebb hozták. A pro-tesztáns istentisztelet fukar puritanizmusával szemben, mint a Volksruf nem egészen indokolatlanul állítja, Luther is állást foglalna. Az ókatholikusok és protes-tánsok közötti viszony általában békésnek mondható, de nem kivétel nélkül. Az ókatholikus közlöny elisme-réssel emlékezik meg Bayschlag s főként Nippold ro-konszenvéről. A Volksruf közli is Nippold egy érteke-zését, mely a Rómától való elszakadás mozgalmáról s a hivatalos Ausztria klerikális irányzatáról szól. E cikk-ben Nippold is annak a nézetnek ad kifejezést, hogy II. József országában az ókatholicizmusnak jövője van s elismeréssel emeli ki, hogy az ókatholicizmus is a pápaság alóli fölszabadulást követeli. Az ókatholicizmus néha anyagi támogatásban is részesül a protestánsok részéről. De ezzel szemben protestáns ellenszenvről is vannak adatok és pedig főleg az új protestánsok ré-

széről. Így például, fordult elő oly eset, hol az evange-likus presbyterium visszaútasította az ókatholikusok kérelmét, hogy istentiszteletüket a protestáns templom-ban tarthassák, máshelyütt megengedte ezt néhányszor, de később visszavonta az engedélyt. A szálló íge: »német lenni anynyi, mint lutheranus lenni«, élével az ókatholicizmus ellen is fordul. Volt arra is eset, hogy követelték az ókatholikus istentisztelet elmaradását, nehogy az a protestantizmusnak csináljon konkurren-ciát. Az ókatholikusok bécsi egyesülete vidéken gyűlést akart tartani, de e tervet az ottani új protestánsok meghiúsították. A világi hatóságoktól is sokat szenved-nek. Például Grácban az ókath. gyülekezet megalaku-lását a hatóság nem vette tudásul, az istentiszteletet betiltotta, az ókatholikus lelkészt a helytartóság nem ismerte el, neki a vállastanítást sem engedte meg, sőt kiutasítását kísérlette meg. A gráci ókath. gyülekezet előljárója, dr. Fink protestánsná is lett s kiadta a jel-szót: kövessetek engem. A gráci gyülekezet ma 300 lelket számlál. A morva Schönbergben a városi kép-viselőtestület hajlandó volt egy templomot adni az ó-katholikusoknak, azonban e határozat a helytartónál megakadt azon a címen, hogy a városi képviselőlet át-lépte hatáskörét. A plebánus pedig arra az esetre, ha az illető templomot az ókatholikusok használatba ven-nék, interdictummal fenyegetőzött, valamiképpen az ó-katholikusok által használt bécsi régi tanácsház Sal-vator kápolnája is interdictum alá vettetett. — Közöl-tük ez adatokat, mert az ókatholikusok küzdelmeit ro-konszenvvel kell kísérnünk. Szövetségeseink ők az em-beriség elvakult ellenségével, a pápista ultramontanis-mussal szemben.

A »Magyar Szó«. Politikai napilap, melynek hasábjairól nemzeti és protestáns szellem acélos leve-gője fuvall. Kiadóhivatala: IV. Sarkantyus utca 3. sz. Szerkesztőség: IV. Gránátos-utca 8. szám. A lap elő-fizetési ára 28 korona; de *lelkészek, tanítók meg-kapják a lapot egész évre 20 koronáért.* Csak hi-vatkozsanak lapunkra, mint a melyből e kedvezmény-ről értesültek.

Most közlünk itt a *Magyar Szó* március 15-iki szá-mából egy ismét nagy horderejű igazságot, melyet a »Ma-gyar Szó« a főrendiház tagjainak összeférhetlenségi ese-téről cikkezve mond ki. Az illető passus így szól: »Egyébiránt a főrendek összeférhetlensége tekintetében el nem szabad feledkeznünk a kath. püspökökről sem. Egy miniszteri titkár nem lehet törvényhozó, mert ki-nevezése és további boldogulása a koronától függő. Hát a püspökök nem így vannak-e anyagi javadalma-zásaikkal? — Százazrekre rugó évi jövedelmeiket a kormány közvetítése útján nyerik el. Vajjon függetle-nek-e anyagilag az ilyen férfiak? De sulyosabb inkom-patibilitás is fennforog a püspökökre nézve annyiban, hogy ők *Rómától függenek.* Összeférhet-e egy ma-gyar törvényhozó függetlenségével az a kétségbevon-hatlan tény, hogy ő mindenben köteles Róma paran-csait követni, mégha e parancsok a legnagyobb ártal-mára lennének is az országnak? E fölött és a többi ilyen kérdés fölött ezentul alaposabban fog gondol-kodni Magyarország hű honszerető népe!«

Egy kiváló francia nyilatkozata a protes-tantizmusról. Yves Guyot, egykori minister, jelenleg a »Le Siècle« igazgatója, érdekes cikket közölt, melynek egyes passusait itt reprodukálni óhajtjuk. Így szól töb-bek között: »Tagadhatatlan, hogy az emberek nagy többsége szükségét érzi annak, hogy vallásos kötelek által egyesítve legyen. De hát civilizált népek számára nincs más vallás, csak a katholikus? Avagy nem csak az imént mutatta ki Loytonnak a Siècleben közzé tett tanul-mánya, hogy a katholikus népek mint sülyednek alá?..

Ha a katholicizmust összehasonlítjuk a protestan-tizmussal, a következő elháríthatlan végeredményre jutunk: *Franciaország mindent elveszít, ha ka-tholikus marad és mindent meg nyer ha protes-tánsná lesz.*

»A protestantismus nem ismer syllobust, mely mindenkit békóba ver. A protestantismus a fejlődés minden fokozatának megfelelni képes«. »Ha mi a katholicismus mostani organisitioját megbontjuk s vallásos versenynek nyitunk tért, akkor kétségkívül a protestantismus fog nyerni és a protestantismusra számítunk, hogy megmentse Franciaországot a katholicismustól... Mondják némelyek: Franciaország nem lett protestánssá a tizenhatodik században s most már késő, hogy azzá legyen. Miért volna késő? Azért nem lett már akkor protestánssá, mert a protestantismus itt rettenetes akadályokra talált. Mikor IV. Henrik azt mondta, hogy »Páris fölé egy misével«, akkor ő a jövőt föláldozta pillanatnyi sikernek. A protestansok kiüldöztek, revolutiora provokáltattak. A konkordatum a katholicismus uralmát állította vissza. A protestansoknak kibeszélhetetlen támadásokat kellett kiállaniok, de a francia protastansok mégsem züllöttek el. Ellenkezőleg. Éppen az ő soraikból támadtak a legrettenthetlenebb bajvívók december 2. napjával szemben és a köztársaság javára. A katholicismus az ő mesterkedéseivel, lourdesi csodáival, a »szent szív« féle kultusával többé nem lehet hatással oly emberekre, kik fölvilágosodtak, de egyszersmind a vallás szükségességét is érzik. Az ily emberek előtt nyitva áll a protestantismus s a protestantismus nem kívánja tőlök, hogy lemondjanak értelmükről és saját lelkiismeretükről.« Ily hangon beszél Guyot. E cikkkel foglalkozik egy másik lap (a »Voltaire«) s a következő tényt jegyzi föl: »... hozzá tesszük, hogy Guyot cikke már egy kimagasló egyéniségnek a katholicus egyházból való kilépését eredményezte — s e példát a biztos kilátás szerint még sokan követni fogják.«

Pápista építő irodalom. Egyik naptárban, mely Jézus legszentebb szívének és Szűz Máriának tiszteletére a katholicus nép számára jelent meg 1895-ben, a következő épületes történet olvasható: »Élt egyszer Pilsen környékén egy Janetschek nevű rabló, kinek történetéből az olvasók úgyszólván saját szemekkel győződhetnek meg Szent József nagy hatalmáról. Janetschek gazember volt, sőt ember-vér is tapadt lelkiismeretére. (Azonban mellesleg jegyezve meg, Szent Józsefhez mindazonáltal imádkozni szokott). Mikor Janetschek kivégeztetett gonosz tettei miatt s a túlvilágra jutott, ment egyenesen a pokol felé, tudván, hogy oda való ő. De, ime, a pokol kapui nagy robajjal csapódtak be előtte s egy szörnyű hang kiáltott ki: Lódulj innen! Itt nincs hely oly ember számára, ki minden gonosz tettei daczára is Szent Józsefnek imádója volt. Menj az égbe! Janetschek ide vette hát útját. »De, kedves Janetschek, somolygott Szent Péter, gondold meg, hogy mit akarsz. Te loptál, gyilkoltál s most mégis az égbe akarsz jutni?« »De, mentegetődzött Janetschek, azt mondták a pokolban, hogy jőjtek ide, mert nekem itt egy nagy befolyású barátom van.« Péter erre nem kis álmélkodással kérdi: »Neked, itt barátod van, neked, ki csaknem egész életedet börtönben töltötted el?!« Janetschek ekkor meg is nevezi az ő pártfogóját: Szent Józsefet. Erre Péter is enged s kész előhívni Szent Józsefet. Azonban tette hozzá, még egy kissé várnod kell. Csak az előbb kezdtek hozzá a breviariumhoz szolozsmázni, s így éppenséggel nem zavarhatom őket. Végre megjő Szent József, meghallgatja Janetscheket s mindjárt meg is igéri, hogy szót tesz érdekében. Azonban, ime, Szent József protegáló szavai Isten trónja előtt nem találnak meghallgatásra, habár arra is hivatkozik a pártfogó Szent, hogy ilyképpen tekintélye a hívők előtt igen könnyen megcsökkenhet. Mindegy; protekciójának nincs foganatja. Erre Szent József összehajolva ács-szerszámaikat s készül ott hagyni a mennyországot, de, bizony isten, most mi történik? Az történik, hogy Mária látván József készülődését, maga is elhagyja Isten melletti helyét, leteszi 12 csilágú koronáját, elő keresi a pólyákat, melyeket egy-

kor még Bethlehemben használt, batyúba köti holmiját s ő is kész az indulásra, ha József megy. Most egy hatalmas hang zendül meg: »ha anyám megy, én is megyek vele«. És, ime, leszállt Isten trónjáról Jézus is s indul szülőivel. A mennyben nagy felfordulás lett. Péter is leteszi a mennyország kulcsait, mert a mint mondja, a hova az én szeretett mesterem megy, oda megyek én is vele. Nem maradok el tőle. Őt pedig, mint fejüket, követik a szent apostolok, az apostolokat az ő utódjaik, a püspököket a papok, a papokat a martyrok, remeték, a szent szűzek az ég legtávolabbi tájékairól, sőt útrakészülődnek az ó-testamentum szentjei üdvözültjei is. Szóval a mennyország összes lakói föl-pakoltak s indultak, hogy ott hagyják az eget s talán Isten csak egyedül maradt volna, ha még idejében kegyelmébe nem fogadja Janescheket, mire aztán a szentek is szépen visszatértek. Ime láthatjátok ebből, hogy mily nagy hatalma van Szent Józsefnek! Ez a történet valódi gyöngye a pápás építő irodalomnak. Így neveli a pápista egyház vallásra, erkölcsre a népet. És ez a blasphemia éppen a püspöki iroda nyomdájából került ki Pilsenben s ott olvasható a fennebb említett kalendariumban.

Angliából. A harpsteadi templomban így szólt dr. Horion: »A brit birodalom össze fog omlani, ha az államot föntartó igazságosság megínog. Hat hónap óta a nemzet szellemét hazugságokkal méte-lyezik s a legnagyobb durvasággal szólanak az erkölcs törvényeiről. Valamely nemzet nagyságát éppen oly kevéssé lehet birtokai terjedelme szerint értékelni, mint az egyes emberek értéke nem függ birtokainak nagyságától. Itt csak a lelki nagyság szolgálhat mértékül. Soha sem nyújtott a történelem visszásabb képet, mint azt, mikor egy nagy nemzet háborút indított, hogy befolyását bánya-ügyekben erősítse« Ez angol és búr háborúra vonatkozik. Evangéliumi szellemtől van áthatva az a két ima, melyeket az érsekek ajánltak az anglikán templomokban elmondásra az angol-búr háború ideje alatt. Ez imák nem győzelmet kérnek az angol fegyverekre, hanem az egyik bűnvallomást tartalmaz, vallástételt arról, hogy az angolok elhagyták Istent a jóllét idején s részben éppen a bűn okozta a mostani háborút. A második ima oltalmat kér a katonák számára s vigaszt a hátrahagyott családtagoknak. Manchesterben nagy imára összejövetel tartatott, hol dr. Mackennal többek közt így szólt: »Mi buzgón óhajtjuk a békét, de ha ezt el akarjuk érni, akkor a Jézus békés útjára kell lépünk s meg kell szabaditnunk magunkat attól, a mi az embereket szétválasztja: a nyereségvágytól, kevélységtől, nagyravágyástól, stb. Cambell brightoni pap egyenesen a háború ellen kél ki. Egyik predikációjának textusa (33. Zsolt. 12.) »Boldog nép az, kinek Istene a Jehova és a nép, melyet választott örökségül magának.« Beszédében kijelenti, hogy amminoritáshoz tartozik, mely e háborút soha sem helyeselte. »Mily szomorú, hogy Anglia, mely békeszerető nemzetnek adja ki magát, éppen az első nép, mely a cár béketörekvései után háborúba kezd. Háborúfolytatásunk mentiségére minduntalan föl-hozzák ugyan, hogy mi erre rá kényszerítettünk. Nem! Mert maga az angol nép tért tévútra. Ha kényszerítve lettünk volna e háborúra, akkor nem azzal az esztelen, mámoros, fűlsiketítő ujjongással mentünk volna háborúba, de mentünk volna lehajtott fővel s nagy nehéz felelősségünk tudatával.« Még feljegyezzük itt, hogy Anglia több befolyásos egyénisége megakadályozta, hogymúlt hó 11. napja a bűnbánat és vezeklés ünnepnapjává legyen. Nehogy azt higgye valaki, hogy Anglia csüggetteggé lett. Ennélfogva Anglia a mondott napon a érsekek javaslatára támaszkodó királynői rendeletre nem bűnbánati, de csak általános ima napot ült. E napra rendelt ima többek közt így szól: »Oltalmazz meg

azok családját, kik most a harcban vannak és enyhíts meg minden szükségét a te vigasztalásoddal. könnyítsd ama sokaknak szenvedéseit, kik szenvedni kénytelenek s hozd el hamar az időt, mikor megszűnik a háború s béke uralkodik minden nép között a földön." Ez imában nincs ugyan bűnvallomás, töredelem, de hát mégis csak legalább ima. Méltónak találtuk a csatakiáltások közepette az evangéliumi vallásnak eme, fájdalom még csak halk s éppen nem mindenfelől nagy visszhangozással visszaverődő szavait e helyen reprodukálni.

Theol fakultásunk dísztermében a márczius 15. napjának ünnepélye igen emelkedett hangulatban folyt le, melyhez dicséretre méltólag járult hozzá az ifjúsági énekár és zenekar. Mirese Ferenc IV. th. szép imát mondott. Deési Sándor II. th. és Márton Árpád I. th. szavallatai hatásosak voltak. Legelőbb kellett volna dr. Kecskeméti István theol. tanár beszédét említenünk. Ez igen szép beszédet lapunk jelen száma közli.

A marosvásárhelyi felolvasó estélyről. E hó 9-ikén volt a tizedik felolvasó estély, melynek műsora és sikere méltán sorakozik az előbbiekhöz. A műsor első számát Orbán Balázs, megveji aljegyző felolvasása nyitotta meg: *„Két vallás szerepe nemzetünk életében”* című értekezésével. Röviden, kerülvén minden antikatholikus kifejezést, fejté ki a kath és protestáns vallás szerepét hazánk életében s találóan mondá: *„a róm. kath. vallás megalapította az európai Magyarországot, a protestantizmus megmentette és fenntartotta szabadságát, függetlenségét.”* Utána dr. Szász Károly olvasott fel két esinos vallásos tendenciájú költeményi. Az utolsó pont, mely már eleve felkötötte a díszes közönség érdeklődését, Dombora Helén, ref. leányiskolai tanítónő *„A biblia női alakjai neveléstani szempontból”* című értekezése volt. Minden elfogultság és udvariasság nélkül elismerhetni, hogy igen ügyes kis eszmefuttatás volt. Mindnyájan csaknem szemünk előtt láttuk elvonulni a magrajzolt alakokat s mindenik törénétéből meglepő ügyességgel volt levonva a bennök rejlő mély erkölcsi tanulság s frappáns módon adva utasítást, hogy miként lehet ügyszólva belejátszani e nemes és örökszép erkölcsi példányképeket a fogékony gyerekszívekbe. Igazán, közvetlenül volt mindez (tárgyalva) előadva, úgy hogy meglátszik, hogy nő beszélt a nőről.

A tiszántúli református tanár-egyesület ez évi mezőtúri közgyűlésén a vallástanárok bizottsága ajánlatára még a következő kérdéseket tárgyalják: 1. Hogyan lehetne a vallástanítást benső, meleg vallásos neveléssé tenni? 2. Kívánatos-e a vallástanítás központosítása két tanítási körre (alsó és felső) osztás által? 3. Megváltoztatandó-e a gymn. vallástanítás anyaga és ha igen, hogyan? 4. Szükséges-e a bibliai olvasmányokat a human tárgyakhoz illeszteni, általán az egész vallástanítást kölcsön-hatásba hozni a középiskola többi human tárgyaival? 5. Mi módon lehet és kell a középisk. vallásoktatásban a bibliára és az énekekre kiváló gondot fordítani? 6. Célszerű és kivihető-e a vallás órákon az új-szövetségből egyes szemelvényeket eredeti görög nyelven olvastatni és ilyen olvasás mellett magyarázni?

Szerkesztői üzenet.

Rugonfalvi egyházközség részéről a folyó évre a közpénztár útján 12 koronát vettünk kézhez. Minthogy Rugonfalva évi előfizetésben eddig is csak 5 frtot fizetett, ennél fogva a most küldött 12 koronából 10 korona a folyó évi tartozást törleszti, 2 korona pedig a jövő év javára íratott át.

T. Matéka J. Ielkész úrnak. A küldött 10 korona Bűrgezdről küldetik, de alább egy másik egyházközség neve

említetik, mint előfizető. Kérünk egy levelező lapon még egyszer értesítést, hogy melyik egyházközség javára írjuk be a 10 korona előfizetést

Hivatalos rész.

1134—900

KÖRLEVÉL

valamenyi nt. Esperes aához.

A személyzeti nyilvántartás pontos vezethetése céljából fölhívjuk összes nagytitiszteletű Erperes aait, hogy a Zst végrehajtására vonatkozó Utasítás 177. §-a alapján tudomásunkra jutó papi, énekvezéri vagy ref. felekezetű tanítói *állomás-üresedéseket*, történjenek azok elhalálozás vagy eltávozás folytán, — nemkülönben a papi, vagy énekvezéri és tanítói állomások betöltését, szóval: a személyzeti változásokat, — a megüresedéstől vagy betöltéstől számítandó 14 nap leforgása alatt, föltétlenül jeleítsék be főt. Püspök aához, a megüresedés okának és részleteinek, avagy a betöltés idejének pontos jelzése mellett

Minden állomás üresedés esetén egyúttal arról is tegyenek jelentést Nagytitisz. Esperes aai, hogy a megüresült állás teendőinek ellátására nézve ideiglenesen miként intézkedtek?

Kolozsvárt, 1900. márczius hó 12 én.

dr. Bartók György,
elnök.

Dr. Kádár János,
titkár.

1205—1900.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi ev. ref. kollegium méltóságos t. Elöljáróságának.

Erdélyrészi ev. ref. egyházkerületünk kötelékében álló főgimnáziumoknál az idej érettségi vizsgálatok szóbeli része az alábbirt időben és elnökök mellett fog megtartatni.

1. Nagyenyeden f. évi junius 25. és 26. napjain Zeyk Dániel kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

2. Kolozsvárt junius 25. 26. 27. napjain Becsek Lajos koll. gondnok, akadályoztatása esetén Szacsavay Sándor kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

3. Marosvásárhelyt junius 25. 26. 27. napjain, gr. Toldalagi László kollegiumi gondnok, akadályoztatása esetén Deésy Zoltán koll. gondnok elnöklése mellett.

4. Székely-Udvarhelyt junius hó 20. 21. napjain Dr. Mezei Ödön főgondnok, akadályoztatása esetén Gyárfás Endre kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

5. Sepsiszentgyörgyön junius 26. és 27. napjain Dr. Bodor Tivadar kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén Ujvárossy József kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

6. Szászvároson junius hó 18. 19. 20. napjain Gr. Kuun Géza főgondnok, akadályoztatása esetén Balog József kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

7. Zilahon junius hó 15. és 16. napján Lőrincy György kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén Kiss Lajos kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

A miről a m. t. Elöljáróságokat és az érdekelt ifjakat mihez tartás és további eljárás végett értesítjük.

Kolozsvárt, 1900. márczius hó 15-én.

Bartók György
elnök.

Parádi Kálmán
tanügyi előadó.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztős g, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre . .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN DSÖTÖRTÖKÖN

Tisza Kálmán megnyitó beszéde.

A dunántúli evang. reform. egyházkerület márcz. 20-án tartotta meg közgyűlését Székes-Fehérváron. A közgyűlésen Tisza Kálmán, egyházkerületi főgondnok a következő megnyitó beszédet tartotta

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Sohasem szoktam a ft. közgyűlés idejét hosszú elnöki beszéddel igénybe venni és ezt tenni most sem szándékozom; de tekintettel a pár év óta észlelhető helyzetre, s főleg azokra, a mik ezzel szemben úgy egyházi lapjainkban, mint más lapokban is elmondatnak s jó idő óta ismételtetnek, kénytelen vagyok mégis néhány szót szólani. Európaszerte évek óta mutatkoznak némely irányban reakciónárius áramlatok és tagadhatatlanul áthatnak hozzánk is, s *ha erőre kapnak, megzavarhatják még a felekezetek közötti áldott békét is, kárt okozva ezáltal szeretett hazánknak, a telekezeteknek, s így a saját felekezetünknek is.*

Mindamellettt azonban, hogy ez irányzatot észlelem, s ha az erőre kap, veszedelmesnek tartom, a legnagyobb lelki nyugalommal utasítom vissza azon túlzott aggodalmakat, melyek több oldalról kitejeztetnek, nem egyszer gyanúsítástól sem idegenek.

Hát olyan kicsinyhitűek lettünk volna már, hogy ennyitől is féltjük szeretett egyházunkat, azon egyházat, mely a legnehezebb viszonyok között tudta helyzetét megalapítani és megtartani?

Ha a régiebb időkre nézünk vissza, sokszor verpad és gályarabság volt a küzdők sorsa, s még nem oly régi időkben is szabadságvesztés fenyegette azokat, kik egyházunk igazainak védelmére keltek; de azért megoltalmazták a veszélyeztetett érdekeket.

Akkor egyházunkat üldöző ellenséges hatalommal kellett szembeszállani; ma erről, hála az Istennek, nincsen és nem lehet szó; ma ama veszélyek nem fenyegetnek senkit, *de kétségtelenül veszélynek, esetleg romlásnak megy eléje egyházunk, ha lét-*

érdekeinek ápolásában, hivei buzgalmának elevenen tartásában megelőznek mások, s a mi hanyagságunkat saját egyházuk javára kihatározzák.

Ezt a veszélyt kell elhárítanunk és erre nem szükséges támadást intézni bárki ellen is; erre csak az szükséges, hogy a saját szentegyházunk kebelében tegyünk meg mindent az igaz vallássosság, a hitelvekhez való ragaszkodás ébrentartására s ott, a hol az talán hiányzik, felébrésztésére.

S ebben aztán saját körében kell működni mindenkinek. Ne vitatkozzunk a felett, ki mit mulasztott eddig; mert ez a vita eltávolít egymástól; de egyetértőleg teljesítsük mindnyájan azt, a mi ezen a téren kötelességünk. Kétségtelen, hogy igen tisztelt lelkészeinknek és társakul, segédekül főleg a népiskolákban a tanító uraknak nyílik itt a legnagyobb működési tér; a lelkész által adott jó példa és buzdító szó eredményezheti azt, hogy a presbyteriumok tagjai is buzgón karolják fel szentegyházunk javát, kiterjeszszék figyelmüket arra is, minő az egyháziasság, a hitélet és a keresztyéni erkölcs az egyes családok körében; erősítsék a gyengéket s igazítsák jó útra a tévelygőket. Azok pedig, kiket egyházi szervezetünk felsőbb hatósági teendőikkel ruház fel, kísérik figyelemmel az egyes egyházakban történőket, támogassák hiven a kötelességük teljesítésében buzgolkodókat és szorítsák kötelességük hű teljesítésére a hanyagokat.

Ha mindeme tekintetben egyetértünk mind széles e hazában, ha kezettfogva, hiven fogunk munkálkodni: megvagyok győződve arról, hogy semmi veszély sem érheti szentegyházunkat.

Lehet, hogy mint ez máskor is történni szokott, ezen egyszerű szavaim is félre fognak magyaráztatni; de ezzel nem törődöm s ne méltóztassanak önhittséggnek, de csakis egy öreg ember önértetes nyilatkozatának venni, hogy ezzel soha sem törődöm, s ha egyszer azt éreztem, hogy valami kötelességem, soha sem gondoltam azzal, mi következése lesz annak reám nézve.

Ezek voltak azok, a miket elmondani lelkiismeret szerinti kötelességemnek tartottam; s most azon re-

ményben, sőt hitben, hogy elmondott szavaim a ft. közgyűlésben legalább részben visszhangra találtak, a gyűlést megnyitom.

A kalvinista sovinismus.

Az egyén úgy, mint a társadalom különböző rétegei roppant nagy szellemi, erkölcsi és társadalmi átalakulásnak szervei. Az egyes tudomány-ágak egyenként úgy, mint összeségükben, a nemzetgazdasági tényezők önállóan úgy, mint öszműködésükben, a vallás felekezetei saját körükben úgy, mint egymásra hatásukban — szóval az emberiség összes ható tényezői, mint egy élő organizmus szervei együttes tevékenységben fejtik ki működésüket. Ez a forrongó processus hasonlítható egy élő organizmus működéséhez, mely a korábbi fejlődésre felhasznált anyagokból hátramaradt elemeket, mint feleslegeket, a további fejlődésre károsokat magából kihányja, elkülöníti, azok helyett újakat veszen fel, hogy tovább fejlődését biztosíthassa. Hogy az emberiség sok ezer éves fejlődése alatt, bölcsőjétől korunkig, mint élő organizmus mily fokozatokon ment keresztül, az elme mekkora erőfeszítéssel törekedett megérteni, megmagyarázni a külvilágot, az embert és társadalmat, hogy a földi életet a maga számára minél célszerűbben berendezhesse, azt vezethesse, elhivatásának megfelelően módosíthassa: arról beszélek a vallás-alapítók, vallás-rendszerek; beszélnek a pogány és főképp a görög bölcsészek, ezek magyarázóit, a keresztyén theologiai és filozofiai iskolák, napjainkban meggyőző erővel és rohamos hódítással a természettudományok. Maga a keresztyénség e folytonos átalakulási processusban, mint oly élet-szerv működik, mely maga is a többi tényezők hatása következtében átalakuláson megy át: de másfelől maga is gyakorolja e befolyást a többire. A keresztyénség ugyan is — mint Lewes mondja — a vallásos gondolat legfőbb és legvégsőbb fejlődése és ez a minden vallásban foglaltott emberi elemet léptette előtérbe. Úgy de minden tudományosság — theologia, filozofia, astronomia, pszichologia, sőt a kereskedelem, ipar, földmívelés — szóval az embert érdeklő minden életmozzanat mindig összhangban állott és áll az emberiség időszaki összes fensőbb fejlődésével; lépjen előre vagy hátra egyik: érezhető lesz az a többin is, alakuljon át az egyik vagy a másik, átalakul a többi is. Ez történt a keresztyénséggel is. A különböző tudományágakból a kor szellemi, értelmi és erkölcsi szükségletének megfelelő sok igazolt elemet, sőt minden igazolt elemet elfogadott, el kellett fogadnia. Ma is ez a sorsa. Ez ellen hasztalan harcolunk a régi dogmák fegyvereivel, hasztalan vagdalódzunk a materializmus, empirizmus, sensualizmus, pozitivizmus ellen, hasztalan átkozódik Róma s vezetik fánátizált ultramontán seregeiket a jezsuita atyák.

Történeti tény, hogy a keresztyén szellem első fellépése alkalmával nyílt és határozott ellentétben találta magát az emberiség gondolkodóinak világnézetével, társadalmi, állami és polgári intézményeivel: de ez az első világalépés még éppen úgy nem a keresztyénség, mint a csecsemő nem a kifejlett ember; mint ez, úgy az is csak hosszas és nehéz küzdelem

után lett azzá, a mi. E nagy küzdelemben látjuk Jézust élni és a keresztfán elvérzeni; abban éltek le viharteljes napjaikat az apostolok, az egyházi atyák, a vértanúk; ebben a nagy küzdelemben gyarapodva tisztult és tisztulva gyarapodott a keresztyén világnézet. A keresztyénség világba lépésének első korszakában épp úgy felvette, átalakította az akkori világnézet, tudomány, főként a bölcsészet elemeit, a nem oda illőket épp úgy eltávolította magából — mint ma cselekszi Justinus. Origenes, Kelemen, Tertulián, Athanasius, Augusztinus és a többi egyházi tudósok a görög bölcsészetet felhasználják, abból is vesznek érveket álláspontjuk megvédésére. Vallás-bölcsészeti eredmények a zsinati határozatok, a mindeneket kötelező hitcikkék, melyek fokonként egységes tanegésszé, tudományos rendszerré formálódtak, a társadalmi ember ismeret körét egészen betöltötték, befolyást gyakoroltak a kozmológiára, astronomiára, historiára, politikára, pszichológiára, etikára, esztetikára; irányították a kereskedelmet, ipart — szóval a társadalom és társadalmi ember minden életnyilatkozatát; kifejezése lesz az illető kor összes szükségleteinek, vágyainak, törekvéseinek. Mind ezen mozgalmaknak központja, irányítója Róma lett, az egyházi hierarchia bámulatos szerkezetével, nagy hatalmával, befolyásával. Az egykor hatalmas császárok helyét a római pápák foglalták el, az egész emberiség felett oly hatalomkört vindikálva maguknak, mint a milyennel egykor amazok birtak. Romának hatalmas császárai az Olympus harcias, honvivant isteneinek voltak magzatjai — így tanította az akkori tudomány, ez elégitette ki az akkori társadalmi, állami berendezkedést. A császárok helyébe lépő pápák Krisztus földi helytartójának, isten földi helyettesének, csalhatatlannak deklarálják magukat, a keresztyénség őket tette az emberiség fejlődésének központjaivá, ők lettek a tekintély a hatalom hordozói.

A császári önkény helyébe lépett a pápai tekintély hit, mely zsarnoki hatalommal uralta az emberi szellemet. Lehet, hogy ez az abszolutizmus az emberiség gyermekkorában nélkülözhetetlen nevelési eszköz volt: de a gyermek nő, fejlődik, tudatára jó saját erejének, jogainak, kötelességeinek, megtanul a maga lábán járni s nem engedi magát vezetettetni. Az arabok uralma Spanyolországban, Áfrikában, a velők való érintkezés, filozofiájuk, astronomiájuk, matematikájuk, orvosi tudományuk, kereskedelmi, ipari fejlettségük segítségével jött nyugat népeinek, hogy a szellemi tespedtségéből, a gyermek kor álmadozásából kiszabaduljanak. Plato és Arisztoteles egészen háttérbe szorították a bibliát; a keresztyén hitnek, erkölcsnek nem ez, hanem azok lettek fundamentumai. Kevésben mult, hogy a pogány bölcslet Róma nem emelte a szentek közé. A scholasticizmus neve alatt uralomra jutott bölcsészet csak annyiban keresztyén bölcsélet, mennyiben az egyház természetfeletti alapon nyugvó dogmáit az ész előtt igazolni, megérthetőkké igyekezett tenni, a sérthetetleneknek deklarált dogmákba beplántálta saját elveit, nézeteit, hogy azokból mint igazságokat vonhatta le s azok szerint rendezze be, kormányozza az emberi társadalmat. Ez a »ὑπερὸν πρότερον«-féle bölcselkedés magyarán beszélve »a szekeret fogni a lovak eleibe« ma is kedvelt mulatsága sok tudós embernek.

A scholaszicizmus Aquinoi Tamás halála után folyton hanyatlott, a sok syllogizmus, distinctio, concessio, transmissio elemeire bontotta a scholastika nagy gonddal összerakott épületét. Nem a renaissance nem is a tudományok és felfedezések rombolták szét, mint sokan vélekednek, hanem saját alkotmányában rejlő elemek forrongása, kiéltsége, tarthatatlansága. Öregségi gyöngeség miatt jutott régiségtárba. A renaissance, reál tudományok, felfedezések a világnézetnek egészen más medret nyitottak, mint melyben a scholasticizmus vagy keresztyén bölcelet haladt. Nem respektálták azon követelését, hogy ő képviseli és fejezi ki a fejlődés helyes fokát. A reformáció végre oly hatalmas lökést adott az emberiség fejlődésének, hogy annak hullámcsapásait ma is érezzük s hogy mikor simulnak el, senki meg nem mondhatja.

A reformáció a keresztyén társadalom minden rétegeinek újjászülő, átalakító korszaka volt, oly mozgalomnak s fejlődési iránynak kezdete, melynek hatásai végtelenek, következményeit megérzik nemzedékről nemzedékre. Mint minden nagyjelentőségű századokra kiterjedő mozgalomnak: úgy a reformációnak is meg volt a maga jelszava, mely körül csoportosultak a harcok, mely vezette küzdelmeikben. A reformáció jelszava a »hit általi megigazulás« volt. A francia forradalomnak is meg volt a maga jelszava — a »szabadság, egyenlőség, testvériség«; a mi korunknak is meg van jelszava a »jog, törvény, igazság«. És ezek az emberiség fejlődésének különböző korszakaiban kipattant s a kor szükségleteinek megfelelő vezéreszmék egymással organikus, fokozati összefüggésben vannak. A hit általi megigazulás szülte a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméjét. A 19-ik század bámulatos eréllyel, kitartással azt az eszmét szolgálta; az emberi tudás, az előtt ismeretlen régiókból a felfedezéseknek, tudományoknak roppant tömegét mozgósította, hogy az eszmét győzelemre vezesse. Mondjuk ki őszintén, célt nem ért. Az egyenlőség, szabadság, testvériség problémáját meg nem oldotta, papiroson száradt elmélet maradt; olvasva szépen hangzik; a dialektika szemfényvesztéseinek gazdag tárgyat szolgáltat; a nép szenvedélyeinek felkorbácsolására elég alkalmas: de tényleg „non sens“ A 19-ik század a rendelkezése alatt álló tudományok támogatásával, a felfedezések roppant gazdagságával elvezette az emberiséget azon meggyőződésre, hogy az az eszme, melyért egy századon át küzdött, miért lelkesedett, áldozott, valami egyéb, mint a minnek képzelte. A század végén óriási csalódásra ébredett. Szép álmadozásait a tőke kegyetlen zsarnoksága, a munka lelkiismeretlen pimaszsága zavarta meg; megrémülve ébredett, mert a társadalmi ember az ő tudásával, eszével, értelmével, vallásával, erkölcsével, művészetével mint tehetetlen tényező szorult e két óriás közé. Az a rettegett, diffamált socializmus nem egyéb, mint a két óriás közé szorult ember kínos vergődése, fájdalmas kiáltása, győzelmes erőfeszítése, élethalál küzdelme, hogy az agyonnyomatástól szabadulhasson. A társadalom küzdelme ez egy reá rontott, öt romlással fenyegető hatalmasság ellen, melyet ő maga szült, ő maga táplált, ő maga nevelt nagyra s miután a magzat megerősödött — mint Saturnus Uranust elnyeléssel fenyegeti a társadalmi embert

s azzal együtt a társadalmat. Azt hiszem e fenyegetett helyzetben született meg korunk jelszava, a »jog, törvény, igazság«, hogy a vergődő emberiség azok vezérelése alatt révpartra juthasson.

A kik értenek a dologhoz, úgy vélekednek, hogy a socialis mozgalmakban működő erők, elvek, ezeknek fokozatos kibontakozása, tisztulása a mai társadalmi rend felbomlását, az alkotó elemek új elrendezkedését, csoportosulását fogják eredményezni. Éppen ezért korunk jelszava alatt úgy igyekeznek irányítani a fejlődés folyamatját, hogy a mennyire emberi belátástól és bölcseségtől kitelhetik, az ne erőszakosan, a ható erők egyensúlyának anarchiájával törjön útat magának, hanem mint egy élettől dúzzadó organismus a természetes fejlődés törvényei szerint, önmagából bontakozzék ki s hozza létre élet-szerveit. Mint életerős organismus a dúzzadó fejlődés processusában sok mindenféle elemet veszen ugyan magába, sok beteges, bújja, haszontalan hajtásokat termel ugyan, sokszor fekélyek megfenesedett foltok veszélyeztetik működését: de a benne rejlő életerő a felhasználás után hiányja magából a haszontalan elemeket, leszáradni engedi a felesleges hajtásokat, beheggeszti a külhatások által okozott sebeket: úgy az emberi társadalom is, mint szerves egész, rendes körülmények között önmagát regenerálja. Maga a társadalom, közelebbről a keresztyén társadalom, mint szerves organismus az egyes organumok összessége ugyan, ezek együttes és öszhangzó működésétől függ létele: de másfelől az egyes organumok is csak az egyetemes organismussal való közösségben találják fel létezésük s prosperálásuk feltételeit. A szőlő vessző nem érlel gyümölcsöt, ha a szőlőtőkéről lemetszik; az újjuló szőlő vesszők folytonos lemetszése, avagy csak a rügyek, levelek leszaggatása, a tőke kihalását vonja maga után.

Igy van ez az emberi társadalomban is — itt mint ott örök és változhatatlan törvények szerint alakul, módosul, változik minden. Ezt az örök és változhatatlan törvényt Kálvinista elődeink a »praedestináció« szóval fejezték ki. Vallás-erkölcsi életünknek, egész világnézetünknek központja a praedestináció, ez csatlakozási pontunk a positiv tudományokkal; ez veszi fel, alakítja át a tudományos felfedezések által felszínre hozott és igazolt elemeket, hogy azok vallás-erkölcsi igazságokká, theistikus világnézletté tisztuljanak — csak mi értsük meg azt világosan s abból a tanúságokat levonjuk. Pár észrevételt — egy következő cikkben — esetleg erről is kockáztatok.

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1900. márcz. 22—23.

Elnökölt: Bánffy Dezső, báró, egyházkerületi főgondnok. Jegyzőkönyvet vezetett: Kádár János dr., titkár.

Jelen voltak: Bartók György dr., püspök, Simó Lajos, főgondnok, Kenessey Béla, főjegyző, Vályi Gábor dr., elnökhelyettes, Bánffy Ernő br., Becsek Lajos, Parádi Kálmán, Lészay Ferenc, Sándor János, Sárkány Lajos dr. ig.-tanácsosok, Deák Albert, ügyvéd és Maksay János, számvevő.

Elnök aa. az ülést megnyitván, bejelenti, hogy Zeyk Dániel, főgondnok aa. betegségével mentette ki távolmaradását. Sajnálattal tudomásul vétetett.

Tárgysorozat rendjén az erdélyi róm kath. püspök hivatalos címzése tárgyában kiadott miniszteri rendelet visszavonását célzó emlékiratnak kiegészítését javasolta elnöklő főgondnok aa. azzal a legfelsőbb kinevezési okmánnyal, melylyel a néh. Lönhard Ferenc helyettesül, Majláth Gusztáv gróf, ezelőtt három évvel, kineveztetett, a mely okmányban t. i. kizárólag csak erdélyi *róm. kath.* püspökről van szó.

E kinevezési okmány, mely egészen a törvényes és közjogi formáknak megfelelően van kiállítva, döntő sullyal igazolja a mi álláspontunk helyességét és ama föltevésünket, hogy Wlassics kultuszminisztert a sérelmes és hibás rendelet kibocsátása alkalmával szándékosan félrevezették, rosszul informálták.

Igazgató-tanácsunk e kiegészítést elfogadván: kimondotta egyuttal, hogy a memorandumot Magyarország összes protestáns superintendenciáinak megküldi, hozzájárulás és pártolás végett.

Ezután a kebli jogügyi bizottság jelentése tárgyalatott, melyből értesült Ig.-tanácsunk arról, hogy a Br. Radák Ádám aa. végrendeletét, a néhai nagy pátronusnak hitehagyott unokája nevében, perrel támadták meg s ennek rendjén nem átalják a néhai Báró nemes intencióit vallási fanatizmusból keletkezett beszámíthatatlan cselekedeteknek állítani.

Ig.-tanácsunk fölveszi a pört s a keresetnek különben is tarthatatlan állításaival szemben a legerélyesebb védelemre utasítja ügyvéd aát, de egyuttal fölkerlte az elnöklő Főgondnok úr önmagyméltóságát, hogy a felperesek által újabban is fölajánlott egyezés érdekében folytasson tárgyalásokat magukkal az érdekelt örökösökkel, mert az ódiozus per elkerülése már csak a kegyelet érdekében is óhajtható volna.

Sajnálattal vette tudomásul Ig.-tanácsunk főt. Püspök aának a nagymérvű pap-hiány folytán előállott fenyegető helyzetről szóló jelentését s elfogadva javaslatait, elhatározta fölírni a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz, a kongrua-segélyek sürgős folyósítása iránt, valamint az egyetemes konventhez abból a célból, hogy sürgettesék a zsinat mielőbbi összehívása, a papi kvalifikacionális törvény lehető módosítása végett, mert a hosszú segédlelkészi szolgálat által rendkívüli mértékben és szükségtelenül megnehezített papi pályára különben kellő számú ifjú jelentkezni nem fog s így lelkészi állomásaink jó nagy része üresen marad, megmérhetetlen kárára egyházunknak, sőt nemzetünknek is.

Kövári Zoltán, bukaresti tanító indokolt kérésére megengedte Ig.-tanácsunk, hogy a laikus-missionáriusi vizsga letételére jelentkezzék, kijelölve egyuttal a theol. fakultás tanárkarának főt. Püspök aa. által is helyeselt javaslatára alapján ama tárgyakat is, melyekből vizsgáznia kell.

Marosugrai egyházközségünk 4000 koronás papiház-építési segély iránti kérését, fedezet hiányában, nem teljesíthette Ig.-tanácsunk, hanem utasította az egyházat, hogy a meglevő 4000 kor. építési tőke keretében renoválja papi házáat, mert újabb segélyre a konventnél sem lehet kilátása.

Jóváhagyta és megerősítette Ig.-tanácsunk a nagymóni egyházközség abbeli határozatát, mely szerint a papi szolgálmányokat évi 52 korona készpénzzel, a hivek könnyítése érdekében, megváltotta.

A sóváradai második és harmadik tanító között fölmerült vitás lakás-ügyben jóváhagyta Ig. tanácsunk az egyházmegyei tanács másodfoku határozatát, melyben a második tanító már 18 év óta használt lakásában meghagyatott s az egyházközség köteleztetett arra, hogy a harmadik tanító lakását egy konyha helyiséggel kibővitse.

Nagy örömmel és mély köszönettel vette tudomásul az Ig.-tanács mélt. Szacsvey Sándor ehmei főgondnok aa. amaz áldozatkész ajánlatát, mely szerint a b. e. neje által az ördögk kereszturi templom fölépítésére hagyományozott, de csak a Főgondnok úr ő méltósága elhunytá után esedékes 16000 koronát már most kifizetni és abból a templomot fölépíttetni hajlandó. E nagybecsű ajánlat újabb és ki tudja: hányadik jele annak a mély vallásos buzgóságnak és fejedelmi álozatkészségnek, mellyel a mélt. Főgondnok úr anyaszentegyházunk érdekeit szolgálni mindig kész volt.

Kádár Dénes, jelesen végzett theologus részére 120 korona utipénz segély folyósított a Horváth Paula-alap terhére, hogy azzal külföldre utazván, az utrechti egyetemen megnyert stipendium élvezete mellett tanulmányait folytathassa.

Br. Bánfy Dezső, főgondnok aa. bejelentéséből tudomásul szolgált, hogy a Bodánszky Lajossal folyamatban volt házvásárlási tárgyalások eredménytelenül félbenmaradtak, miután az eladó nem tudta az ingatlanok tehermentesítését oly mértékben eszközölni, a minő mértékben azt Ig.-tanácsunk követelte.

Levette egyuttal Ig.-tanácsunk Rella Mátyás budapesti lakos hasonló ajánlatát is a napirendről, mert a mostani budapesti házbérvizonyok közepette nem látja célszerűnek hasonló vásárgyületekbe belemenni.

Nagy István, harasztosi lelkész aa. ellen, a debreceni »Protestáns Lap«-ban közzétett cikkek miatt vizsgálat lévén elren delve: e vizsgálat megejtésére az érdekelt nagyenyedi egyházmegye helyett a széki egyházmegye fegyelmi bíróságát delegálta Ig.-tanácsunk.

Az Igazgatótanácsi elintéztet igénylő ügyeknek ülés elé való tartózkodásuk és ülésen kívül való elintéztetőségük tekintetéből leendő pontos meghatározása már régebbi idő óta szükségesnek mutatkozván: Kádár János dr. titkár aa. elkészítette idevonatkozó javaslatát, mely is bizottságnak adatott ki részletes tárgyalás és véleményezés végett. A bizottság elnöki állására főt. Püspök aa. kéretett föl; tagjaiul pedig Kenessey Béla, Becsek Lajos és Vályi Gábor dr. aa. nevezettek ki.

r. s.

(Folytatás következik.)

Ó-testamentumi étlap.

(Felolvasás a tordaszentlászlói dalkör által rendezett matineén
1900. márc. 4-én.)

(Vége.)

A búza- és árpaliszttól készült különböző süteményeknek egész gazdag soráról van említés a bibliában. A vagyonosabbak búzaliszttól, a szegényebbek

pedig árpaliszthól sütötték kenyereiket (לֶחֶם). A tésztát teknőben dagasztották. Kovászt nem sokat használtak, mert a kovásztalan kenyér a meleg égélj alatt tartósabb. A kovászt vagy borseprőből, vagy liszt és víz keverékéből állították elő. Különben ezt bomlasztó, erjesztő tulajdonságánál fogva általában tisztátalannak tartották. A kenyérsütésre vagy le a földbe falazott kemence, jobban mondva, gödör, vagy pedig vastag agyagkorsó — tannur — szolgált. Az ilyen sütőkorsók körülbelül egy méter magasak voltak; beléjük tüzet raktak, s mikor a falak áttüzesedtek, akkor kívül rájuk terítették a laposra nyújtott tésztát s a felső nyílást letakarták, hogy a meleg ki ne szálljon; vagy pedig a korsót félig megtöltötték kavicsokkal, azokat tüzzel áthevítették s a kellő meleg előállása után a tüzet eltávolítván, az áttüzesedett kavicsrétegre tették a tésztát. Már a sütés e módja feltételezi, hogy a kenyér inkább lapos, lepényszerű volt; különben is a kenyeret csak törni volt szabad és nem vágni, már ezért is olyan testes kenyereket, mint a mieink, nem állíthattak elő. A sütőkorsó oldalára tapasztott tésztát természetesen meg kellett fordítani, hogy jól átsüljön. Hoseás próféta Efraimot egy meg nem fordított tésztához hasonlítja, a mely felül sületlen, alól pedig odaégett, tehát teljesen rossz, hasznavehetetlen. (Hos. 7, 8.) A kenyérsütés a házaknál történt; pékekről csak már későbbi korban van említés a bibliában (I. Sám. 8, 13; Hos. 7, 4. 6.) Jeremiás a pékek utcájáról emlékezik Jeruzsálemben. (Jer. 37, 21.)

Finom zsemlyeliszthól és vízből készültek a forró köveken, vagy hamuban süttött, többnyire kovásztalan lepények (uggot), azután a vékony, olajjal megkent רֶקִיקִים, szintén lepényfélék; az olajjal dagasztott likacsos pogácsák, a חֲלֹת, a serpenyőn olajjal süttött palacsinta, a פִּתְחָה, vagy fazékban olajban párolva, a מִרְהֶשֶׁת, a fánk vagy inkább pudding. Az eredeti héber szöveg a I. Kir. 14, 3-ban egy »pontozott«, vagy megtüzdelt pogácsát említ, valószínűleg valami fűszermagvakkal megspékelt finomabb sütemény lehetett ez. Azután ismerték az izraeliták már a mézes kalácsot, (שֵׁפִיחִית בְּרֶבֶשׁ) s talán épen ebből készült a לֶבִיבֹת: a szívalaku kalács. (לֵב = szív.) Az se lehetetlen, hogy a találékony szerelem ezeket is ellátta a maga poesisével. Akkor sem voltak híjján az emberek gyöngéd érzéseknek.

Nehezen állapítható meg, hogy vajjon a צִמְקִים a רֶבֶלִים, meg a רֶבֶן tésztaanyaggal együtt készítettek e, t. i. hogy mazsolaszőlővel, fügével, illetőleg datolyával töltött rétesfélék voltak-e ezek, vagy pedig a frissen összehérselt s napon megszáritott mazsolaszőlő-, füge- és datolya-lepények neveztek így? Valószínűbb, hogy miután ezek sütéséről nincs sehol szó, hanem csak összesajtolásáról, tulajdonképp a mazsolaszőlőnek, füge- nek és datolyának olyan módon való elkészítései voltak e nevekkkel jelezve, mint a hogy e déli gyümölcsök ma is forgalomban vannak.

Érdekes, hogy tojást nem használtak a tésztákba; hanem a finomabb kalácsokba tejet, tejszínt, mézet, olajat tettek, töltelékül pedig diót, mandulát, apró- és mazsolaszőlőt, fügét s datolyát.

Wilkinson közöl munkájában egy egyiptomi képet, a mely szemléltetőleg állítja elénk a konyhaművészet remekeit. A kép baloldalán valami fa-teknőben ketten ugyancsak dagasztják a tésztát, tovább egy asztalon már nyújtja és formálja a másik. Keze alól kerülnek ki az apró állatalakok, kis bikaborjúk, a szívek, a kürtös- és fonatos kalácsok, a kígyóalakra összezsavart rétesek és apró zsemlyék.

A zöldségfélék fő- és mellékételek gyanánt a hüvelyes vetemények, azután a hagymafélék s egyéb füvek. Ezek rendszeren olajjal készítették el.

A pásztornépnek legkönnyebben megszerezhető és legtáplálóbb eledele a tej a maga különböző alakjaiban, mint חֲלֵב, édes tej, vagy mint aludt tej חֲלֵב־מֵי. Ez utóbbit liszttel keverve és megszáritva az útasok magukkal vitték s azután egy kis vízzel felolvasztva üdítő tápszerűen használták. A tejből különböző sajtokat — gebinā — is készítettek (Jób 10: 10; I. Sám. 17, 19.) Károli a II. Sám. 17, 27-ben »ünő sajtok« ról beszél. A puha, friss sajt חֲלֵב־חַיִּי-nak mondatik s hogy a sajt készítés legalább később külön iparágat képezett, mutatja a zsidó történetírónak, Josephusnak az a megjegyzése, a mely szerint Jeruzsálemben volt egy u. n. *sajtkészítők völgye* (εἰς τὸν οὐρεὶν τῶν τυροποιῶν).

Hogy vaját köpültek-e? e felett még a régiségbúvárok vitatkoznak; de a Példab. 30: 33 ezt határozottan igazolja, mikor azt mondja: »miképen a ki a tejet köpüli, vaját csinál... úgy a ki haragját meg nem tarthatja, háboruságot szerez« Valószínűvé teszi ezt a »chema« név is, mely gyökszavának jelentése szerint = összeállani, összezárulni, a mi egyaránt rá illik a nyugodtan álló tej színén magától összeálló zsirgömböcskékre, mint tejfelre, vagy a köpülés, illetőleg ütés által a tejből kiváló s összetömörülő vajra. A vaját az arabok ma is úgy készítik még, hogy kicserzett kecskebőr tömlőkbe töltik a tejet, a tömlőt aztán két rúd közé felakasztják s bottal addig ütik, míg a vaj és író kiválik. A népszokások rendkívül hosszú idejűek, valószínű tehát, hogy az izraelitáknál is így készült a vaj.

Mézben Palesztina még ma is gazdag, régi jelzője pedig egyenesen a „téjjel-mézzel folyó Kanaán“ volt. De nemesak az erdei, vagy vadméz volt kedvelt eledel és nyálánkság, hanem a házi méhek készítette méz is, valamint csináltak szőlőmézet, vagy főzött mustot is.

Ime a tápszerek, a melyek bőséges anyagot nyújthattak még a legnagyobb gourmandok válogatására is s ebből a menüből bőven össze lehetett állítani a leggazdagabb fejedelmi lakomát is.

A nagy vendégségeket már akkor is szerették az emberek. Ezek tartására felhasználták a legkülönbözőbb alkalmakat: a gyermekek elválasztását (I. Móz. 21, 8.), a házasságkötést (I. Móz. 29, 22.), a temetési tórokat (Jer. 16, 7.), az áldozatokat (V. Móz. 12, 7.), a szüretet (Bir. 9, 27.), a birkanyírást (II. Sám. 13, 23 s köv.) stb. Ezekre a rabszolgák hívták meg a vendégeket s a meghívást visszaútasítani a legnagyobb udvariatlanság volt. Az érkező vendégeket csók üdvözölte, lábaikat megmosták, hajukat, szakálukat megkenték, jó illatu füstölővel bepárfumozták s aztán a gazda rang

szerint kijelölte a helyet, a hol az alacsony asztalnál, vagy a földre terített s ebédlő asztalnak kinevezett bőr, vagy szőnyeg mellett keresztbe vetett lábakon kuporogni fog a vendég. Később alacsony kereveteket tettek az asztal körül s e kereveteken úgy helyezkedtek el, hogy balkezükre dőlve, lábaikat egymás háta mögé nyújtották. Egy-egy kerevet 2, legfeljebb 5 emberre volt berendezve. A legtiszteltebb vendég a házi gazda mellé dőlt, úgy hogy feje annak keblén pihent. Ésaiás próféta egy megjegyzése (28, 1) arra enged következtetni, hogy a vendégek fejére virágkoszorút is tettek nagyobb lakomáknál. Az asztal közepére tett tálból újjakkal szedték ki a falatokat s hogy a hús levét el ne csepegtessék, a vékony kenyérszeletet tartották a kivett darab alá s úgy vitték szájukhoz. A levet aztán kenyérrel mártogatták ki. A kiváló vendégeknek különösen jó falatokat kínáltak (I. Sám. 9, 24) s nekik dupla, sőt ötszörös portiot jelölt ki a házi úr. (I. Sám. 1, 5; I. Móz. 43, 34).

Évs közben nem igen ittak, hanem a lakoma végén került csak elő a bujdosó pohár, — mert egy közös pohárból ittak, — megtöltve a „szőlő vérével“. Ez az elnevezés mutatja, hogy legnagyobb részt vörös bort produkáltak. Különösen finom vörös bort adott a „sõrek“ fajszőlő. A bort aztán még mindenféle drága fűszerrel is erősítették. (Zsolt. 75, 9; Példab 9, 2, 5; Én. én. 7, 3.) Még a fűszeres bornál is részegítőbb ital volt az u. n. Sékár (שֶׁקָר), valószínűleg érett datolyákból szűrve és erjesztve Gyengébb dolog lehetett az egyiptomi árpabor, a melyről szintén van az ótestamentomban említés.

A szegény ember persze akkor is csak vízzel főzött. A családi ünnepeit ő is megtartotta, a vendégeit ő is szívesen látta; de sõrek bora és sékár helyett az ő asztalára a káli mellé csak חֹמֶעַ (chómeec) került (Ruth. 2, 14.), valami savanykás, eczetes, olajos ital, mely a törkölyből készült, arra vizet öntöttek s myrrhát, vagy egyéb keserű füveket tettek bele és egy kis faolajjal keverték.

Jóbnak a gazdagságát azzal is jellemzi az író, hogy fiai minden nap együtt lakomáztak.

A lakoma héber szava a *misteh*, tulajdonképen azt teszi, hogy ivás, együtt ivás (synposion), mert a lakoma nem annyira az ételekben, mint inkább az italokban való duskalkodásban áll. A vendégséget ének, zene, tánc (t. i. fogadott táncosok tánca), tréfa és talányok feladása élénkítette. (Bir. 14. 12 s köv.; És. 5, 12; Máté 14, 6.)

A kicsapongásba menő lakomákat erősen elítélik a próféták s nem győzik szemökre vetni népök előkelőinek azokat a dobzódásokat, a miket ezeken véghez visznek. És annál komolyabban ítélik meg ezeket, mert a héber felfogás szerint az étkezés tulajdonkép egy áldozati, vallásos szertartás, hálaadás minden egyes alkalomkor; ezért a kegyes izraélita el nem mulasztotta volna, hogy étkezés előtt és után el ne mondja a »berakaht«, az áldást, a melyet már Mózes elrendelt. (V. Móz. 8, 10.)

A főzés és sütés főleg a nők dolga volt; de mindkettőhöz, különösen pedig az áldozati ételek elkészítéséhez a férfiak is értettek. (Bir. 6, 19.) Jákób olyan jó lencsét főzött, hogy Ésau egy tál lencséért oda-

adta első-szülöttségi jogát és úgy olvassuk a Sámuel könyvében, hogy Sámuelnek, a ki egyszer 30 vendéget hívott házához, szakácsa volt. (I. Sám. 9, 22—24.) A főző edények közül is egy csomó van a bibliában említve s a különböző nevek bizonyára a fazekak és lábasok különböző neveire vonatkoznak. Így említettnek: a כִּיר (Kir. 4, 38.), fazék, katlan; פָּרִיר (IV. Móz. 11, 8; Bir. 6, 19.) és a קָדָד (I. Sám. 2, 14.) üst, kazán. Ezek a konyha-edények agyagból, rézből és vashból voltak

Szólanom kellene még az u. n. tiszta és tisztátalan eledelék közötti különbségtételről, az erre vonatkozó törvényekről (III. Móz. 11 és V. Móz. 14.); de tartok tőle, hogy máris túlon túl igénybe vettem szives figyelmüket. Csak annyit, hogy e tisztasági törvények alapját az a mély felfogás képezte, hogy miután maga az Isten tiszta és szent, az Ő képére és hasonlóságára teremtett emberek is tisztának és szentnek kell lennie

Ez az alapgondolat ma is igaz; de nem az fertőzteti meg az embert, a mi a szájon bemegy. Az új testamentum álláspontja már az, hogy „mindenek a tiétek, ti magatok pedig a Krisztuséi vagytok.“ Törvények és rendeletek csak »e világnak betűi«. »Az Istennek minden teremtett állatja jó és semmit nem kell megvetni, ha hálaadással élnek azzal; mert megszenteltetik az Istennek igéje által és a könyörgés által«. (I. Tim. 4, 4—5.)

Nekünk csak egy törvényünk van e tekintetben, a mit azonban olyan kevesen tartanak meg: »akár esztek, akár isztok, akár miit selekesztek, mindeneket az Isten dicsőségére műveljetek!« (I. Kor. 10, 31.)

Emez elméleti vendégeskedés után, már most a gyakorlati ebédhez kívánok jó étvágyat!

Kenessey Béla.

Régi nóták.

Miután az újabb nóták nem érnek semmit, mind csak olyan dorombolás; ennél fogva mindenki csak azokat a régi jó nótákat dicséri. Én is. De — és ezt nem dicsekvésből mondom, hanem komolyan, — nem hiszem, hogy volna itt valaki, a ki én nálam régiebb nótákat tudna. A »cserebogár, sárga cserebogár« fiatal nóta. És annál jó egy-két ezer esztendővel régiebbeket tudok.

Sőt abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy eredetiben bemutathatom a világ legrégebb nótáját, a legeslegelsőt minden nóták között. Ime:

Ádáh v'Cilláh s'maan kóli,
N'sé Lemekh házénah imráthi;
Kí is háragti l'fici
V'jeled l'chabburáthi.
Kí sibháthaim jukkam Káin,
V'Lemekh sibhín v'sibháh.

Tetszik látni, hogy ez özönviz előtti nóta. Hogy hány esztendő, azt így hirtelenében nem tudom megmondani, de ha megmondom, hogy ez a Lámek nótája, akkor mindenki tudja egyszerre, hogy nagyon régi. Mert Lámek Ádámnak hatodik egyenes leszármazója volt a Kain ágán. Ebből az is kitetszik, hogy a nótaszó először a Kain ivadékok ajkán zendült meg. De

még a zenének is ők voltak az első mesterei. Lemekh fia Jubál volt „feltalálója a hegedülés és lantolás mesterségének“. Ugy látszik hát, régi törekvés már az embereknel, hogy nótaszóval, muzsikával nyomják el a lelkiismeret szavát.

Hogy az áriája mi volt ennek a nótának, azt nem tudom. De sejtem, hogy magyar áriára mehetett, még pedig erre, hogy;

»Vagyok olyan legény mint te,
Vágok olyan rendet mint te«.

A tartalma legalább ezt mutatja. Mert magyarul ilyenformán volna:

Ádáh s Cilláh hallgass szómra,
Lemekh női figyeljetek mondásomra;
Mert embert ölök seabemért,
S gyermeket. ha horzsolás ér
Ha Kain bosszút nyer hétszer.
Lemekh akkor betvenhétszer!

A duzzadó erőnek, a sértést szinte váró, de el nem tűrő hetykeségnek ez a legénykedő hangja még minket magyarokat is szinte meglep; pedig mi sem vagyunk épen utolsó legények a csárdában. Első tekintetre látszik, hogy ez a dal nem annak a nemzetiségnek ajkain fakadt, a ki Énósnak, a „Gyengének“, „Gyarlónak« idejében segítségül kezdte hívni az Úrnak nevét; hanem azén, a ki Istentől elszakadva, egyedül a maga erejére támaszkodva, élet halál harcot vívott az egész mindenséggel. Ne bántsát Kaint! mert „a ki Kaint megölel, hétszerte megbüntettetik“, — ez a szó kíséri ki a testvérgyilkost a világba és ötödik unokája már hetvenhétszeres bosszút ígér bántalmazóinak. Egy emberélet egy sebért, egy gyermekélet egy horzsolásért.

Ez a vad, hetyke, kihívó nóta azóta is zeng a világ fiainak ajkain, ha talán más szavakkal is. Mily szép felelet erre a szelid Jézus szava: bocsássatok meg egymásnak. Nem mondom, hogy hétszer, hanem hetvenhétszer

Őszintén bevallom, hogy az özönvíz előtti időkből ennél több nótát nem ismerek. Hogy az özönvíz előtt szoktak-e a lányok is dalolni, vagy csak a legények, azt sem tudom. De hogy az özönvíz után szoktak, azt tudom. Izrael leányai kivált nagy dalosok voltak mindig. Nemzeti hőseiket minden cserágnál szebb koszorúval: dallal koszorúzták meg. A nemzet nagy csatáit, diadalait soha sem késtek megénekelni. De én ezekről a hazafias és harci dalokról nem szólok, épen csak a nótákról.

Volt egy nóta a birák idejében, a lányok nótája. Azt nem énekelte más. Deli szüzek, nyíló virágok, azok énekeltek. Minden esztendőben azon a napon, mikor Jefte leánya meghalt, kimentek a hegyek közé, az erdőbe, vadvirágokat fűztek a hajukba, összefogózkodtak ékes koszorúkba, s úgy daloltak édes-búsan. Négy nap egymásután zengett a bús nóta ajkaikon. A zokogó nóta. Siratták lányságát Jefte leányának

Egy szót sem tudok belőle, egy zöngzetet sem áriájából; mégis néha mintha hallanám, de érzem, de értem! Vadgalamb bugása, csalogány nótája, lágy szellő sűgása: ez az ő nótájuk. Aztán leperegnek könnyeik, mint gyöngyharmat, a letört liliomszálakra. Aztán felcsendül üde hangjuk lányos büszkeséggel,

mikor odaért a nóta, hogy az a gyenge liliomszál, a gileádi Jefte hajadon leánya úgy halt meg, mint a legnagyobb hős: a hazáért s Jehováért

A héber dalköltészet virágzásának tetőfokát Dávid idejében érte el. Ez volt különben is a nemzet virágkora minden tekintetben. A mi nekünk Szent István, Nagy Lajos, és Mátyás király együtt véve, az volt a zsidó nemzetnek Dávid. Igazán zsidó nép véréből való vér, lelkéből való lélek. Erényeiben is nagy, hibáiban is nagy, de mindenkiben zsidó. Jehovának, az Ábrahám Istenének rendületlen és lángoló híve, a ki ellen ugyan sokat vétkezett; de ellene pártot soha nem ütött, sőt igaz szíve szerint érte élt-halt. Olyan volt, mint a rakoncátlan fiú, a ki atyját sokszor megkeseríti, de szíve mélyén azért hűn szereti. Épen ily rajongó szeretettel viseltetett nemzete iránt, a kinek becsületéről már zsenge korában oly tüneményes bátorsággal és biztonsággal mosta le a Góliát által rajta ejtett foltot. Nem csoda, ha népe oly forrón és gyöngéden szereti. A neve is Dávid: a kedves. Ilyen kedves nemzeti hős, ilyen szeretett király nem is volt még e világon. Népe nyomon kíséri lépteit, s nótába önti örömét, bánatát. A gyermekek az ő nevét gügyögik, az ifjak érte lelkesednek, a hajadonok róla dalolnak.

Mikor Saul elől bújdosva, a filiszteusok elfogták Gátban, akkor oda haza, Betlehem környékén megzendült a szomorú nóta:

Jónath élem r'chokim....
Néma galamb a távolban....

Igen ő volt az az üldözött galamb, a ki a távolban epedt hazája után, hazája pedig ő utána; ő volt az, a kinek beszédes, dalos ajkai most némák, karjai tétlenek, mikor a haza érdekében oly nagy szükség volna ajka ígéire, karja erejére..

Még egy daltöredék maradt ránk, a mit szintén Dávidra lehet vonatkoztatni. Csak két szó az egész, de e két szóban annyi sejtés, és annyi fájdalom!

Muth labbén....

Mondjuk így:

Meghalni fiamnak....

Talán a hatalmas királynak ezt a kínzó szívbéli bánatát zengte e dal, mely akkor tépte szívéit, mikor a Betsabé haldokló gyermekének betegágya felett virrasztott, bűne által és félelme által összetörve. Vagy mondjuk így:

Meghalni fiamért....

Talán Dávidnak Absolon halála feletti fájdalomról szólt a nóta, mikor így kesergett: édes fiam, édes fiam Absolon! bár én holtam volna meg teéretted....

Dalaikban Júda leányai nagyon szerették a galambot, mint mi magyarok is, továbbá az őzikét, de legkivált a lilomot.

Ajjeleth hassachar....
Hajnal őzikéje....

Igy kezdődött egy nagyon ismert nótájuk; de többet nem tudunk belőle. Ki volt ez az őzike, hogy lépegett zöld erdő sűrűjén, vagy iratos fűvön, hogy nézegette magát a csergő csermely kristályos vizében: mind nem tudjuk.

A lilomokról igen sok nóta szólt, de csak egy-egy szó maradt fen belőlük. Egyből maradt meg egy kis töredék.

Sósannim édúth...

Magyarul így lehetne mondani:

Liliomok a tanúim...

Ki hívta tanúul a liliomokat, mit bizonyított velök, nem tudjuk. De azt tudjuk, hogy a liliomok a szeretet tanúi. Jézus is biznyságul hívta őket: „Nézzétek meg a mezők liliomait. Nem fonnak, nem szőnek. És mégis mily szép ruhát ad nekik az Isten. Oh, a liliomok ékes biznyságai az Isten gondviselő, atyai szerelmének!

A nemzeti dicsőségnek ez eleven, boldog korszakában is voltak azért fájó szivek. Két nótá töredék maradt ránk erről szóló. Egyik így kezdődött: Machalath = betegség; a másik, így: Machalath l'annóth = gyötrő betegség. Lehet, hogy ez egy az elsővel. Többet nem tudunk.

A Dávid korabeli gazdag dalköltészetből mindössze ezek maradtak ránk emlékül, ezek is csak a zsolttárok címfelirataiban, mint a királykisasszony gyémántos koronájára hulott eltépett vadrózsa szirmok.

Miután Dávid megharcolta Jehovah harcait: utána Salamon alatt megkezdődtek a béke művei: az ipar, kereskedelem, művészet, tudomány és elpuhultság. Amazokat a következő zivatarai gyakran megrendítették, megtépték; de ez az utóbbi akadálytalanul haladt tovább. Salamon után a politikai egység felbomlott, a minek következtében a hitélet is nagyon megrendült. Az északi országrész politikai vezetőit politikájok határozottan elszakította Jehováhtól, a ki ellen a jeruzsálemi királyok is gyakran pártot ütöttek. Sokszor volt úgy, hogy a nemzetnek csak egy kis töredéke maradt hű az atyák hitéhez. Így érthetjük, hogy az érzékiség bűneire különben is nagyon hajlandó nemzet mind mélyebbre süllyedt az erkölcsi romlottságba, különösen a puhaságba.

Uzziás idejében, ki alatt Júda országának fénye és jóléte szint oly fokra emelkedett, mint Salamon alatt volt, az előkelők palotáiban a nagy mulatságok szinte egymást érték. Ezeken a házi bálakon természetesen fődolog volt a dús asztal, jó bor és a muzsika, meg a nótá. Nagyob alkalmakra nem hiányoztak a nótá komponálók, a kik új nótával, meg új áriával sőt új muzsikáló szerszámmal lepték meg az előkelő vendégsereget. Épen úgy volt mint ma. Nem kívántattott, hogy szép legyen, csak az, hogy új: Ámós próféta a többek közt ezt is szemére veti nemzetének.

De nem is csoda, ha nem telt gyönyörűsége ezekben a nótákban. Egészen olyanok voltak ezek, mint a mai divatos nóták. Selejtések, léhák. Csak még sem oly együgyűek, mint a maiak. [Elmeél több volt benők. Egy maradt ránk közülök. Egy Uzziás korabeli utcai gúnydal. Ma asztali nótának lehetne nevezni. Zsidóul így van:

K' chi khinnór.
Szóbbi ír
Zónáh niskácháh;
Hétibhi naggén,
Harbi sir;
L' maan tizzakhéri.

Magyarul mondjuk így szeliden
Ragadj kobozt,
Járd a várost
Elfelejtett rózsaszál;
Jól dörömbölj,
Sokat dalolj:
Hogy eszükbe juthassál

Művészi, könnyed, játszi forma, szellemes, csipős gúny; — de feslett, üres szív. Ime az emberi művelődés és haladás tetőpontja. Ez után már nem következhetett más, mint a mi következett: a végromlás.

Csapás csapásra érte a szerencsétlen nemzetet, a politikai vezetők fejüket vesztve keresték a segédelmet, minden tanácsot bevettek, csak a prófétákét nem, mindenki szavára hajtottak, csak az Istenére nem: míg végre beteljesült, a mit a próféta mondott. Jeruzsálemben kihalt az utcák zaja, elnémult a lakodalom hangja, elhalt a menyasszony ajakán a kacaj, kialudt a mécs világa, elnémult a malom zörgése.

De vessünk fátyolt a borzalmas kèpre. Elég az, hogy minden elveszett. A vér és köny elborított mindent, mint az árvíz; a vad háborúk tüze mindent megégetett. A mit az akkori emberek nagyra tartottak, az építészet, művészet, a költészet remekei, a tudomány kincsei mind mind örökre elvesztek. Csak ez a néhány foszlány maradt belőlük. Mint mikor hajótörés után minden elmerül, csak egy-két virágszirmot hánynak-vetnek még fent a habok. Abból a csoportból, a mit a menyasszony görcsös öleléssel szorítva kebléhez levitt magával a hullámsírba.

Hanem a zsolttárok ma is zengenek, nagyobb erővel, mint hajdanán. Hanem a próféták ma is harsognak, nagyobb hitellel, mint hajdanán. Hanem a Jézus ma is az, a kinek az Irások megjövendölték, csak koronájának fénye nagyobb, mint hajdanán. Oh te szép, te ragyogó dicső világ, te hiúságok hiúsága te, mily megragadó erőve les komolysággal prédikálad te, a mit a te fiaid máig sem akarnak elhinni, hogy »a fű megszárad, a virág elhull; de a mi Istenünknek becséde megmarad mind örökké.

Dr. Kecskeméthy István.

Különfélék rovata.

Bàró Bánffy Dezső egyházkerületi elnököföngöndnok f. hó 22-én az igazgatótanács ülésén elnökölt s az ügyek elintézése után rendes székhelyére: Budapestre utazott vissza.

A kultuszminiszterium államtitkára a helyzetéről. Ne vitatkozzunk arról, hogy úgy nyilatkozott-e mint államtitkár vagy úgy mint az ágost. hitv. evang. egyház bányakerületi felügyelője; tény, hogy **Zsilinszky Mihály** tette a nevezetes nyilatkozatot, ki egy személyben államtitkára a kultuszminiszteriumnak és felügyelője az evang. egyház bányakerületének. Kiváló tudós s egyben öntudatos, szemét nyitva tartó politikus. Mint tudós, különösen a sok tanúsággal oktató történelem művelője s ebben is első sorban a nemzeti történelem azon fejezeteinek alapos kutatója és munkása, a melyek a magyarországi protestánsok közjogi helyzetére s ennek alakulásaira vonatkoznak. Igazán csodálkoztunk is rajta, hogy az »erdélyi püspök« címre vonatkozó rendelet abból a miniszteriumból került ki, melynek ő az államtitkára! Ennek okát most nem kutatjuk, de fel kell említenünk, nyomatékosan reá kell mutatnunk arra a nagyfontosságú nyilatkozatára, melyet az »Evang. egyház és iskola« ez évi 11-ik számában tesz.

Dr. Szlávik Mátyás eperjesi ev. theol. tanár egy nyílt levélben arra szomorú tényre hívja fel az államtitkár felügyelő figyelmét, hogy az evang. theologusok elhanyagolják a külföldi egyetemek látogatását, a mi nek oka abban van, hogy a paphiány következtében itthon gyorsan és könnyen rendes állomáshoz juthatnak. Ebben pedig nemcsak az a veszély foglaltatik, hogy magyar theologusok számára szolgáló stipendiumok elkallódnak vagy az erdélyi szászok használatába mennek át, hanem főleg az, hogy a lelkészkedő papság nivója is le fog szállni. Arra kéri Zsilinszkyt, hogy magas állásából kifolyólag igyekezzék a bajon segíteni, mert ez ugyan első sorban egyházi, de ugyanakkor nemzeti és kulturális kérdés is.

E nyílt levélre válaszol Zsilinszky márczius 12-iki kelettel A theologusok külföldi egyetemeken való tanulmányozásának szükséges voltát hangsúlyozza, különösen a »lelkésítő példa, evangéliumi közszellem, evang. társadalmi tevékenység és magasra törő apostolkodás« érdekében. Mert — a mint írja — »fő baj az, hogy *alszunk uram, alszunk!* Néha álmodunk is apáink dicsőségéről; de nem követjük példájukat a cselekvés terén, *a tenálló nehéz viszonyokkal való küzdelemben.* Ez a mi nagy bajunk. Ezen szeretnék én segíteni, ha t. i. az álmodókat fel bírnám költeni és ha megtudnám mutatni, hogy ime, a míg ők alusznak, *mások* ébren vannak és a világ rohamosan tör előre!

Ha volna oly hatalmas tárogatóm, melynek hangja elhatolna minden egyes hitrokonom lelkéhez, azt kiáltanám nekik: *vigyázzatok! az egyház vesztésében van, gondoskodjunk első sorban apostolok neveléséről!*

Nós, ez nem dilettánsok képzelődése, jajgatása, sötéten látása: ez a kultuszminiszteri államtitkár protestáns lelkiismeretének hangja. Köszönjük ezt a hangot, mert *es* őszinte. Az őszinte szó pedig ha kellemetlent tudat is, többet használ, mint a takargatás, mely a tényeket is szívesen elmagyarázza. Egyeseknek lehet más is, a protestantizmusnak azonban csak az őszinte szó s ennek nyomán kelő lelkes munka áll érdekében — az építésben, de a védelemben is! A világiaknak az egyházi életet érintő kérdésekbe szóval, tettel, határozott állásfoglalással beavatkozását a protestantizmus már elvileg is megköveteli s köszönetet érdemel dr. Szlávik is, hogy nyílt levelével oly jelentékeny helyről jövő s nagy horderejű megnyilatkozásra alkalmat adott.

A belmissio. A Sárospataki Lapok ez évi 12. száma igen érdekes nyílt levelet közöl Bartha Mihály lelkésztől. A levél foglalkozik a belmissioval. A levél tartalmát a következőkben adjuk: Az új egyházpolitikai törvények kiszolgáltattak az ellentábor támadásainak, melynek mindig éhes farkasai ott settenkednek a mi nyájaink körül, lesve a széledőket, mint a kiket aklukba teregni a legkönnyebben sikerül. És sajnos dolog, hogy a r. katholicismus részéről úzött ezen lélekhalászat sok esetben sikerre vezet. Ezen szomorú tapasztalatok indították arra a protestantizmus élete és jövőjeért aggódó egyházi és világi nagyjaink lelkét, hogy adjanak fegyvert az ellentábor visszaverésére. E fegyver pedig a belmissio.

A lélekhalászat hálójába a tudatlan kerül, a ki-

nek nincs protestáns öntudata. A belmissio feladata ezen tudatlansággal szemben, hogy oszlassa el a sötétséget a lelkekről, ébreszsze fel a tudatlanságban alvókat, ismertesse meg vallásukat, az ősök magasztos példájával lobbantsa lángra szívükben a hithűséget. Emelje ki a sötétségből a tudásnak, a hitnek birodalmába.

A belmissionak egyik ága, hogy a lelkész legyen tanácsadója a népnek. A lelkész eszének, szívének és lelkének kell szolgálni azon forrás gyanánt, a hová azok bizalommal forduljanak, a kiknek tanácsra van szükségük, hogy onnan üdítő italt meríthessenek. Így lesz aztán benső kapocs a lelkész és hívei közt, s így még a tévelygőket is az egyház testéhez kapcsolja.

A belmissio arra is kiterjed, hogy a kitéréseknek oka ne legyen az egyházi terhek alól való menekülés. E végett a belmissio jövedelmi forrásokat keres, a terhek könnyebbitése végett. Ebben az értelmes egyháztagok segítik a lelkészt. Így a belmissio által a szellemi téren elért siker: biztosítéka az anyagi előhaladásnak is.

A nyílt levél írója azzal fejezi be szavait, hogy a protestantizmus ügyét nem félti, míg a protestáns papság a belmissio szolgálatában van; de, mihelyt a munkáról levette kezét és *azt mint célhoz nem vezetőt*, fitymáló kicsinyléssel, a kevés eredmény hánytorgatásával eldobja: akkor lesz okunk az aggodalomra.

E levélről ugyanabban a számban a szerkesztő felel, s azt mondja, hogy ő sem barátja annak az elvnek, a mely azt mondja: hadd háljék a férgese. Azt mondja, hogy a magunkét meg kell tartani szép szóval. kéréssel, fegyelemmel, anyagi segítséggel is. S ha nem sikerült semmi, akkor tegyünk le minden reménységről az illető egyén megtarthatását illetőleg.

Azután a belmissio közös munkájára kivja fel a lelkészeket és világiakat.

Gyászlap. Az erdélyi ref. egyházkerület egyik kiváló vezérférfia: *Pogány György*, a vajdahunyadi egyházmegye főgondnoka, alig pár heti betegeskedés után, szombaton Déván elhunyt. A megboldogult nyolcvan évet meghaladó életét egészen hazájának és egyházának szentelvé. Előbb Alsó-Fehérmegyének, majd Hunyadmegyének volt főispánja s mindkét megyében a ref. egyház főgondnoki hivatalát is viselte, összesen 54 évig állván a két egyházmegye élén. Életének utolsó szakában a dévai ref. egyház felvirágoztatását nagy buzgósággal munkálta, sőt ott egyházi célokra nagy áldozatkészséggel alapítványokat tett. Temetése f. hó 26-án reggel nyolc órakor volt Déván, s a gyászszertartást dr. Bartók György erdélyi ev. ref. püspök, Bartha Lajos esperes és Szóts Sándor lelkész végezték s utána a holttestet a poklisai családi sirboltba szállították. Áldott legyen emléke ez igazi nemes férfinak! — *Lécfalvi Bitai János*, kir. mérnök, egy kiváló papi családnak sarja halt meg folyó hó 9. napján Maros-Vásárhelyt, Áldott legyen emlékezte!

Felhívás. Egyetemes énekügyi bizottságunk közelebb ismételtén megállapította ugyan, hogy mely dallamokat ajánl az új Énekeskönyvben leendő fölvetelre; mindamellert nem zárkozott el attól, hogyha *vajamely kiváló szépségű nemzeti dallamok* küldetnének be, a szükséghez képest azokból is választhasson.

Felhívom és fölkérem tehát mindazokat, a kik a fent említett tulajdonsággal bíró dallamokkal rendel-

keznek, méltóztassanak az ilyeneket, tehát nem bármely kísérletet, hozzám ápril. 24 ig beküldeni, hogy a mi valóban becses, azt a szakértők bírálata után fel is használhassuk.

Sátoralja-Ujhely, márc. 26. 1900. *Fejes István*, az egyetemes énekügyi bizottság elnöke.

Ünnepélyt tartott a theol fakultás internátusa március 24-én Kossuth Lajos elhalálzásának évfordulója alkalmából. Örvendünk, hogy éppen a papnövendékek és tanárnövendékek ifjúsága táplálja lelkét nagy jellemek, a nemzeti erények s magyar és protestáns ideálok kultusa által, hogy mindezt átönthessék majd népünkbe s a jövő generációkba. Az említett ünnepély nyilvános önképzőköri díszgyűlés alakjában s nagy és diszes közönség jelenlétében folyt le. Az ünnepély kiemelkedő pontjai voltak: Farkas Károly elnök szép imája, Tóth Gyula önk. köri főjegyzőnek hangulatos és mélyebben jellemző vonásokkal is festeni tudó emlékbeszéde, Rác Dezső művészi hegedűjátéka és a Moczokcsák János és Nagy Ödön által négykézre eljátszott Rákóczy induló, valamint Márton Árpád szavallata. A közönség valóban emelkedett hangulattal oszlott el, s most még jobban megerősödött benne az a tudat, hogy fakultásunk ifjúsága mennyire tud lelkesedni a nagy és magas eszmék lánglelkű bajnokáért.

A székelyudvarhelyi ref kollegium „Ifjúsági Petőfi Önképzőköre“ márciusi hazafias ünnepélye igen sikerülten folyt le. Elnöki megnyitót Fejes Aron tartott. Beszáddal, szavalattal, énekkel, zenével emelték az ünnepély sikerét: Ravasz Lázsló, Fosztó Dénes, Kovács Lajos, Pallós István, Mőckesch Frigyes, Szabó Kálmán, Bedő Béla, Kőnc Ferenc, Vajda Loránd, Kovács Lajos, Jodál Gábor, Dávid Emanuel. A szép ünnepélyt bezárta Gönci Lajos igazgató,

A »Magyar Szó« írja: *Protestáns püspökök a protestáns ügyekről.* A felekezeti közti helyzetet egy idő óta tényleg betegé teszi egy ideges hangulat. Egyfelől támadásra látszanak készülni, sőt törtétek is már dolgok, amelyek aggresszív jellege eltagadhatatlan; másfelől viszont természetesen szükségét érzik a védelemre való szervezkedésnek. Az állami hatalmat pedig se a hegyen innen, se a hegyen túl nem tekintik többé annak a fenségesen közömbös erőnek, a mely a felekezeti érdekeket a régi egyensúlyban megtartja és megakarja tartani. Az egyik úgy számol vele, mint szövetségessel: a másik jeleket vél észrevenni, hogy úgy a kormánynál, mint a törvényhozásnál olyan tendenciák lesznek uralkodókká, a melyekkel szemben nagyon is aktuálisvá válik a régi közmondás bölcsessége: »si vis pacem, para bellum.«

Éppen azért ebben a válságos időben szükséges nek láttuk a protestáns egyház vezetőférfiait megkérdezni amaz ügyek felől, melyek a protestantizmust ez idő szerint leginkább érdeklik. A kit munkatársunk első sorban fölkeresett, az *Bartók György erdélyi ev. ref. püspök.*

Az ő nyilatkozatait a következőkben ösmertetjük:

Kétségtelen, hogy a protestantizmusra Magyarországon ma válságos idő jár. Egy nagy erő próbát kell kiállania, de, reméljük, Isten segítségével s az evangéliumi hit erejével meg fogja állani.

Ami a konkrét kérdéseket illeti, az *erdélyi püspök* cím fölött támadt vitáról nem szükséges hosszabban nyilatkozni. Álláspontja természetesen ugyanaz, mint az erdélyi ev. ref. egyházkerület ösmeretes memorandumáé. Minden jogi és történelmi argumentum a mellett szól, hogy a gyula-fehérvári róm. kath. püspököt nem az *erdélyi püspök*, hanem az *erdélyi róm. kath. püspök* cím illeti meg.

Nem kicsi kérdés ez, s nem is csupán felekezeti kérdés. Hanem per eminentiam *közjogi kérdés.* Éppen azért az erdélyi ev. ref. egyházkerület el van határozva, hogy ha — a mi alig feltehető — a kormány felvilágosítások után is ragaszkodnék téves ren-

deletéhez, felirattal a képviselőházhoz fordul s egyáltalán minden törvényes eszközt megragad sérelme orvoslására. A magyar közjog sarkalatos tétele a bevett vállásfelekezetek egyenjogúsága. Ez ellen a közjogi rend ellen való támadás a kultusz-miniszter rendelete, mely a róm. kath. püspök címét úgy állapítja meg, mintha az Erdély *egyetemes* püspöke volna. Ezt a felfogást nem szabad érvényesülni engedni, s ebben az erdélyiek számitanak úgy a testvér ev. ref. egyházkerületek és konventek, valamint a testvér ág. ev. egyház támogatására.

A mi a *kongrua kiegészítést* illeti, az természetesen még akkor sem jelentené az 1848. XX. t. c. által előirt állami kötelesség beváltását, ha a törvény intenciói szerint történnék. De bizony még erre nézve is keserves panaszaink vannak. Az utalványozás olyan bürokrata akadékoskodással folyik, hogy a végét szinte alig láthatjuk. A legnagyobb mértékben különös, hogy a konvent által autorizált bevallásokat a kultur-miniszteriumban kifogásolják. Még különösebb, hogy éppen Erdélyben nem siet a kormány a ref. lelkészek segítségére, a kik itt nem csupán vallási, hanem nemzeti missziót is végeznek.

— Ismétlem, nehéz viszonyokkal küzdünk, de az erdélyi reformátusság, a mint tudta eddig, tudni fogja ezután is kötelességét.

Ezzel fejezte be nyilatkozását az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöke, dr. *Bartók György.*

Munkatársunk legközelebb a többi protestáns püspöknél tett látogatásáról számol be.

Az »Eperjesi Lapok«-ban dr. *Horváth Ödön* a nagyhirű erdélyi jogásznak *Dósa Eleknek* rövid életrajzát adja. E rövid életrajzból is kidomborodik Dósa Elek rendkívüli egyénisége s munkás életének jelentősége.

A vallástanításra vonatkozólag Keresztes Samu a Prot. Egyh. és isk. Lap. 11. számában a következő javaslatot teszi: Középiszkolában tanítandó: I. Egyetemes egyháztörténet; II. Ugyanaz; III. Bibliaismertetés; IV. Hit és erkölcsstan; V. Egyetemes egyháztörténet; VI. Keresztyén hittan; VII. Keresztyén erkölcsstan; VIII. Magyar protestáns egyháztörténet. Elvül a puszta oktatás helyett a nevelést kívánja érvényesíteni és a tananyag beosztásában három kört állapít meg. Első: az elemi iskola I—VI. osztálya; második a középiskola: I—IV osztálya; harmadik: V—VIII. osztálya. E beosztásban azt az elvet látja érvényesülni, hogy az életre neveljünk jó reformátussá. *L.*

Homok István az 1898. évi hitfelekezeti statisztikájából kitűnik ref. anyaszentegyházunk óriási vesztesége: 4185 lélek különböző utakon-módokon. E kimutatás a magyar kir. központi statisztikai hivatal közhitelű Évkönyve alapján készül. Minthogy azonban ez csak általánosságban mutatja a veszteséget, a nélkül hogy a megtámadott pontokat megjelölné: ismét hangsúlyozza egy *külön egyetemes egyházi évkönyv* szükségességét. Ez irányíthatná az arra hivatott körök munkáját. Munkálkodnunk, harcolnunk pedig kell minden vonalon, hogy régi pozíciókat visszaszerezzük; a mostani 12·65 %-ról a 1869-i 14·86 %-ra emelkedjünk ismét. *L.*

A P. E. I. L. »Képes biblia« cikke figyelmébe ajánlja a revideált új-testamentomot készítő bizottságnak a luther biblia új illusztrált kiadását. Nekünk is szükségünk volna egy olyan bibliára, a mely a szent tények helyeit, személyeit ábrázoló néhány képet is hozna. A nép vallásos érzületére, gondolkozására, a szentírás megkedveltetésére sokat tehetnének ezzel; aztán ez által érvényesítenénk csekély sikerű vallástanításban az újabban helyesnek felismert szemléletési pedagógiai methodust. Mindkét részen a kapott benyomások állandóbbakká tétetnének. *L.*

A dunántúli reform. egyházkerület Székes-Fehérváron tartotta közgyűlését márc. 20. és 21-én.

Elnökök: Tisza Kálmán, főgondnok és Antal Gábor, püspök. A tanácskozást istentisztelet előzte meg. Antal Gábor Istennek lelkét kérte a tanácskozásra. Azután Tisza Kálmán tartotta nagyjelentőségű megnyitó beszédét, melyet lapunk egész terjedelmében közöl.

Azután a következő fontosabb dolgok tárgyalása folyt le.

Az egyházkerület 100 frtos alapítvánnyal belépett a Dunántúli Közművelődési egyesület tagjai sorába.

Körmendy Sándor, egyházker. főjegyző javaslatot terjesztett a tábori lelkészek száma szaporítása és javadalmazása érdekében.

A püspöki jelentés örömmel jelzi, hogy a teológusok száma emelkedik, hogy általában jobb erettségű bizonyítvánnyal lépnek a teológiára, s ezért kiállítás van arra, hogy a segédlelkési hiány megszűnik.

A közgyűlés elismerését fejezte ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a lelkési javadalmak kiegészítése körül tanusított jóindulatáért, valamint Darányi Ignác, földművelésügyi miniszter úrnak, ki a többi egyházak között az egyházkerület egyházait és lelkészeit segélyezi szaktárcáján belül.

Azután tanárválasztás volt. A pápai főgymn. választanárává választották Lic Rác Kálmán, balsai lelkészt és a latin- és történelem tanárává dr. Lakos Béla, hódmezővásárhelyi tanárt.

A közgyűlés azután kimondotta, hogy Pápán egy II-od rendű négy osztályú felsőbb leányiskolát okvetlenül állít fel internátussal. h.

Megemlékezik a Prot. Egyh. és Isk. Lap a most megindult »Tanoncok Lapja«-ról, egy havi közlönyről, melyben ismét a pápás ultramontanizmus körmeit látja. A r. kath. legény-egyletek és tanonc-otthonok mellé sorakozik ez, a milyenek vannak már Budapesten, Kassán, Gyulafehérvárott és a melyet most gyekszik Majláth terenteni Kolozsvárott.

A M. Prot. irod. társaság pártolása. Örvendetes jelenség, hogy a felső-szabolcsi reform. egyház-megye gyülekezetei beléptek a M. Prot. Irod. Társaságnak vagy az alapító, vagy a rendes, vagy a pártoló tagjai sorába. Hegedűs Sándor, elnök és Szóts Farkas, titkár elismerésüket fejezik ki az egyházmegye vezérferfiainak és közönségének.

Katholikus törekvések A *Debreceni Prot. Lap* ez évi 11 számának vezércikkében a többek között ezen jellemző dolgokat mondja:

A magyar református egyház, ennek munkássága, törekvése a nemzetiségek részéről soha semmi irányban ellenszenvet, nagy roszakaratot nem keltett fel, de igenis azt keltett sokszor a magát magyarnak hirdető róm. kath. egyház s annak némely lovagjai részéről. Az a tapasztalatom, hogy a közönségesen ellenségnek tartott nemzetiség bennünket szíves készséggel támogat céljainkban; irántunk jóakarattal van eltelve, míg a kath. törekvés mindentfelhasznál, a mivel csak gondolata szerint árthat, vagy tőlünk valakit elhódíthat.

Névkönyv. *Megjelent* a tiszáninneri evang. reform. egyházkerület névkönyve az 1900 ik évre, dr. Tüdös István gondos szerkesztésében.

Felhívás! Vörösmarty Mihály születésének 100 éves évfordulójára (1900. decz. 1.) a székesfehérvári Vörösmarty-Kör a magyar költők királynak leveleit akarja összegyűjteni és kiadni. Minthogy a nagy embereket egészen közel szemünk elé állítja azoknak baráti bizalomból eredő levelezése, azért Vörösmarty leveleinek gyűjteménye is irodalmilag értékes és érdekes forrásmunka lesz.

A szak ember tudja, hogy mily nehéz dolog az országban elszórt, legtöbbször kegyelettel őrzött ilyenü levlekek összegyűjtése. A Vörösmarty-Kör zászlománya épen ezért tisztelettel kéri, hogy nehéz munkájában a kegyeletes kezek, továbbá a szakferfiak, valamint a könyvtárak igazgatóságai a hazafias ügy

iránt való lelkes buzgalomból vállvetve segítségére lenni sziveskedjenek.

Minden, még a legkisebb (eredeti vagy másolt) levélkét is, vagy arra vonatkozó utasítást köszönettel fogad a választmány s kéri, hogy a küldemények a Vörösmarty-Kör titkárához, Czapary László főgymn. tanárhoz, küldessenek.

Székes-Fehérvárt. 1900. febr. 28. Hazafias tisztelettel *a székesfehérvári Vörösmarty-Kör választmánya.*

Nyilvános számadás és köszönet. O-Brettyén 1900 febr. 24-én, az ev. ref. egyház javára, Albert Elek körjegyző indítványozására, Farkas Juliska, Müller Irma, Ulk Ilona kisasszonyok, Csiszér Alajos, Fazakas Endre, Farkas Atilla, Fuchsz Géza, Neuman Károly, Oroszy Sándor, és Szabó József urak közreműködésével sikerült táncmulatsággal egybekötött műkedvelői előadást rendeztek Bevétel 164 kor. 56 fill; Kiadás: 120 kor. 56 fill, tiszta jövedelem 44 kor.

Felülfizetéssel a jövedelemhez hozzájárulni sziveskedtek. Szilvász Aladár 10 kor. Agárdy Vilmos 4 kor. Özv. Ákone Alajosné 4 kor. Elekes Viktor 4 kor. Herceg Elemér 4 kor. Illyés Szávin 3 kor. Grünbaum Ignác 2 kor. Szentmiklósy András 2 kor. Boros József 2 kor. Enyedy Géza 2 kor. Puy Zsigmond 2 kor. Reznek István 2 kor. Kristof Károly 2 kor. Veres Pál 1 kor. 40 fill. Stern Edmund 1 kor. 20 fill. Balázs Ferenc 1 kor. Dencitor Péter 1 kor. Barabás Sándor 1 kor, Knorr Imre 1 kor. Neuman Károly 1 kor, Szakács Jusztin 1 kor. özv.: Lefkovits Mártonné 80 fill. Jonász János 40 fill. Baló Kálmán 40 fill. Deuts Pinkász 40 fill. Albert Elek 70 fill. Fülöp Gyula 2 kor.

Fogadták a közreműködők, felülfizetők és a jelenlévő" ugyszintén helybeli bérlő Veiszkopf Simon ur is, ki a termet ingyen adta egyházam nevében hálás köszönetemet.

O.-Brettyén 1900. febr. 27. *Fülöp Gyula* ev. ref. pap.

Szentgericeei lakosok Bakó Tamás és János testvérek, látván azt, hogy egyházunk Úr asztala rozszant használhatatlan állapotba van, szegénységük dacára elhatározták: hogy egy egészen új Urasztalát készítsenek ajándékképpen templomunk számára. Az Urasztala elkészülvén, rendeltetési helyére tétel, egyházunk előjárósága mai napon megvizsgálván azt, elég szilárdnak és művészi kivitelűnek találta, és 100 koronát felül haladó értékűnek ismerte el, egyházunk presbitériuma ezen őszinte fölöttébb nagy áldozatnak tekintvén 40 korona díjjal jutalmazta meg készítőket, s ezen kívül jögyzőkönyvileg is megörökítette nevéket. Ezen nagy áldozatukért fogadják készítőik egy a magam, mint egyházam részéről is legőszintébb köszönetem nyilvánítását.

Szentgericén, 1900. évi márc. 14-én *Nagy Mózes* ev. ref. lelkész.

Klerikális vezetés alatt némelyek Rómába zarándokolnak. Ezt a karavánt nevezi aztán az Alkotmány így: „A nemzeti zarándoklat Rómába“. *Nemzeti?* Hát már mindig csak szédelgés!

Hivatalos rész.

1254—1900

KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium méltóságos t. előjáróságának: valamennyi erdélyi ev. ref. egyházmegye nagytiszteletű esperesseinek és minden erdélyi ev. ref. iskolaszék tiszteletes lelkészelnökének.

A kultuszminiszter úrtól folyó évi márczius 3-án 5069—1899. elnöki szám alatt érkezett bizalmas intézvénnyből a melynek tartalmát magunkévá tettük, közöljük fennírt címekkel az alábbiakat tudomás és megfelelő intézkedés végett.

A hazai ipar pártolására irányuló mozgalomnak az eddiginél nagyobb mérvű kiterjesztése felettébb kívánatos levén, fontos lépésnek tartja a kultuszminiszter úr, hogy a hazai ipar pártolása minden kínálkozó alkalommal lelkére köttessék a tanuló ifjuságnak, mert

kétségtelen, hogy a nagy közönségnek az áruk hazai vagy külföldi származása iránti érdeklődése sikeresen költethető fel és tartható ébren oly módon, hogy már a gyermekévekben ráirányítatik a tanuló figyelme a honi ipar jelentőségére s ez ipar pártolásának úgy nemzeti, mint nemzetgazdasági szempontból szükséges voltára.

A kereskedelemügyi miniszter ur által a múlt 1899. évben elrendelt ipari termelési statisztikai felvétel alapján tüzetesen meg lesz majd állapítható, mely cikkekkel állít elő a hazai gyári ipar és ez összeírás végeredményei *egy kimerítő gyári ipar czimtár alakjában is nyilvánosságra fognak bocsáttatni*. E czimtár segélyével, mely időről-időre ki fog egészíttetni, módjában lesz minden érdeklődőnek a hazai gyáripar által előállított cikkekről tudomást szerezni.

Addig is azonban, míg e mű elkészül, a hazai beszerzési források felől a m. kir. kereskedelmi muzeum minden érdeklődőnek készségesen díjtalanul nyújt utbaigazítást.

Az említett gyáripari czimtár annak idején a kuituszminiszteri tárca ügykörébe tartozó hatóságok s intézetek közt, használat végett megfelelő számban szét fog osztogattatni, de e mellett s addig is szükségesnek mutatkozik, hogy a tanuló ifjuság megfelelő módon buzdíttassék a magyar ipar termékeinek vásárlására.

S minthogy a hazai czégektől való vásárlás még nem egyértelmű a hazai ipar támogatásával, — a tanulóknak, illetőleg az intézeti igazgatóknak az iránt is érdeklődniök kell, hogy az illető hazai czég tényleg hazai gyártmányt árul-e?

Van szerencsénk fenn czimzett egyházi hatóságainkat tisztelettel felkérni, hogy a hölcs belátásuk szerint megválasztott legalkalmasabb módon, de a lényegét illetőleg a sikert biztosító erélylyel intézkedni méltóztassanak saját hatáskörükben az iránt, *hogy a tanuló ifjuság az ipartermékek vásárlásánál a hazait keresse s lehetőleg csak azt vásárolja meg*.

Kolozsvárt, 1900. márczius 17-én.

Dr. Bartók György
elnök.

Parádi Kálmán
tanügyi előadó.

396—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett *szent-simoni* (Rigmány-leányegyházzal összekötött) IV oszt. egyházközség lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: Ujonnan épített lakás, kerttel, gazdasági épületekkel, 7 és fél hold can. portio haszonélvezete, melynek tiszta jövedelme 23 kor. 29 fillér; készpénz: 600 kor.; fapénz: 164 kor.; kepe értéke: 218 kor. 22 fillér; állami kiegészítés: 624 korona, összesen: 1629 kor. 51 fillér.

A folyamodványok folyó évi április hó 20-ig nt. Ravasz János, esperes aához küldendők Ny. Szeredába.

Kolozsvárt, 1900. márczius hó 28.án.

Dr. Bartók György,
püspök.

403—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a küküllői egyházmegyébe kebelezett *Vámos-Gálfalvi* egyház lelkészi állására pályázat nyitattik.

Javadalom: 12 hold szántó és kaszáló jövedelme 120 kor.; 1½ hold jó minőségű szőlő, 1222 négyszög öl erdő, 4 drb. marha legeltetési jog, ezek nem értékeltetnek. Fapénz címen: 120 kor. Kepe a hivektől, értéke: 866 kor. 40 fill. Állami kiegészítésből 124 kor. 6 fill, 21 napszám a gyalogosoktól 12 kor. 60 fill Pocsfalvi leányegyházközségtől 200 kor. 50 napszám az ifjaktól nyári vallásos oktatásért nem értékeltetik. Összes papi fizetés értéke 1443 kor. 6 fillér.

Megjegyeztetik, hogy vámos-gálfalváról stóla váltóság címen az egyház 16 koronát kap. Pocsfalváról keresztelelésért ½ veder mustot; esketésért 2 kor.; temetésért 1 koronát élvez. Továbbá a gálfalvi és Pocsfalvi állami iskolánál végzett hitoktatásért 100—100 kor., összesen 200 korona tisztelet díjat kap a gondnoksági pénztárból.

Kötelessége a vámos-gálfalvi egyházban minden lelkészi teendő; a 2 klm. távolságra levő Pocsfalván minden harmadik vasárnap d. e. templomoz az elválasztandó lelkész.

Pályázati határidő április hó 22-e. Folyamodványok nt Nemes Árpád esperes aához küldendők Maros-Ugrára.

Kolozsvárt, 1900. márczius hó 26-án.

Dr. Bartók György,
püspök

1296—1900 NYILVÁNOS NYUGTÁZÁS.

Néhai Szász Domokos püspök siremléke s a szeretetház alap javára újabban a következő kegyes adományok folytak be:

	kor. fill.
Incze Gerő	6.—
Vizi Jánosné, csejdi papné gyűjtése	25.80
Ördögös füzesi egyházban gyűjtés	3.—
Pásztóhy Ákos	4.—
Keresztesi Lajos	4.—
Hidalmási egyház	6.—
Demeter Kálmán m.-n.-zombori pap	1.—
Marosbogáti egyházban gyűjtés	14.40
Dr. Kolozsvári Sándor	10.—
M.-németi és m. solymosi egyházak	6.—
Tomosvári Miklós	2.—
Becsek Lajos	5.—
Gr. Wass Ottillia	10.—
Körösy József	2.—
Szentgyörgyi Lajos gyűjtése	7.—
Uzdiszentpéteri és m. pagocsi egyházak	8.—
Bene Imre	1.—
Tókos Zsigmond	5.—
Kolozsvári egyházközség gyűjtése	104.02
Péterfi Károly p.-kamarási pap gyűjtése	12.—
Szaláncy Lőrincz	10.—
Szaláncy Jenő	5.—
Dávid Antal	20.—
Hatházi István	1.—
M.-déli egyházban gyűjtés	4.41
Héderfájai egyházban gyűjtés	4.—
Simon Antal bágyoni lelkész gyűjtése	10.—
Kovács Lajos lozsádi lelkész gyűjtése	2.—
Tollas József lelkész	2.—
Ujvári Cz. József lelkész gyűjtése	26.30

Fogadják a nemesszivü adakozók igazgatótanácsunk mély köszönetét.

Kolozsvárt, 1900. márczius 27.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
titkár.

344—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyéhez tartozó *botházi* lévitatanitói állomásra nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakás, veteményes kerttel; 38 hold 886 négyszög öl föld jövedelme, magtárkamat, természetbeni szolgáltatmányok, napszám és fapénz 294 korona értékben. Készpénz 522 korona, összesen 816 korona.

Pályázati határidő április hó 21-e.

Folyamodványok Somkerek Miklós espereshez küldendők Székre (Szolnok-Dobokamegye.)

Kolozsvárt, 1900. márczius hó 22-én.

Dr. Bartók György,
püspök.